Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Hospodářská politika

HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT A ALTERNATIVNÍ UKAZATELE BLAHOBYTU – JEJICH VÝZNAM A MĚŘITELNOST

diplomová práce

Autor: Bc. Patrik Kroc

Vedoucí práce: Ing. Pavel Štěpánek, CSc.

Rok: 2018

Prohlašuji na svou čest, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

Patrik Kroc

V Praze, dne 13. 8. 2018

Poděkování

Upřímně děkuji vedoucímu mojí diplomové práce, panu Ing. Pavlovi Štěpánkovi, CSc., za výraznou inspiraci, která mě dovedla k výběru nejzajímavějšího tématu, se kterým jsem se během svého studia setkal. Nemenší díky posílám i svým rodičům, bez jejichž poskytnutého zázemí by pro mě byl průběh celého studia mnohem komplikovanější.

Vysoká škola ekonomická v Praze
Katedra hospodářské a sociální politiky

Národohospodářská fakulta
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zpracovatel : **Bc. Patrik Kroc**

Studijní program: Ekonomie a hospodářská správa

Obor: Hospodářská politika

Název tématu: **Hrubý domácí produkt a alternativní ukazatele blahobytu – jejich význam a měřitelnost**

Zásady pro vypracování:

1. Cílem práce bude zhodnotit význam hrubého domácího produktu pro měření uspokojení potřeb obyvatel a nalézt alternativní ukazatel, či vhodnou kombinaci již existujících ukazatelů, vyjadřující blahobyt s větším důrazem na jednotlivce. Na základě struktury faktorů vzniklého ukazatele pak budou navržena vhodná opatření ke stimulaci blahobytu hospodářskou politikou.
2. Očekávaným přínosem práce je vytvoření ucelenějšího pohledu na možnosti měření blahobytu společnosti, kdy dosud nebyl nalezen mezinárodní koncensus výběru a měření vhodných ukazatelů. Bude akcentovaná nutnost sběru dat v této oblasti pro efektivnější rozhodování v rámci fiskální politiky a budou nalezeny slabé stránky socioekonomického rozvoje České republiky.
3. V teoretické části bude syntézou ekonometrických studií vyhodnocen význam kvality jednotlivých faktorů (zdraví, sociální vazby, příjem, zaměstnání apod.) z pohledu subjektivního ukazatele životní spokojenosti. Dále budou diskutovány slabiny ukazatele HDP a možnosti jeho zpřesnění a také budou představeny další, již existující ukazatele, které obsahují relevantní informace o blahobytu společnosti, jež nejsou reflektovány v HDP. Kombinací těchto ukazatelů pak bude možné navrhnout komplexní ukazatel blahobytu.
4. V praktické části budou porovnány hodnoty nejvhodnějších ukazatelů blahobytu v České republice zejména s vyspělými evropskými zeměmi a budou identifikovány oblasti a způsoby podpory růstu (subjektivního) uspokojení potřeb obyvatel fiskální politikou. Význam ukazatelů, pro které neexistuje datový vzorek pro Českou republiku, bude ilustrován na příkladu jiných zemí.

Rozsah práce: min. 65 normostran

Seznam odborné literatury:

1. BALL, R., CHERNOVA, K. Absolute Income, Relative Income, and Happiness. Soc Indic Res, 2008, s. 497-529
2. FITOUSSI, J-P., SEN, A., STIGLITZ, J. E. Report by the Commission on The Measurement of Economic Performance and Social Progress, 2009.
3. LAYARD, R. 2006. Happiness and Public Policy: A Challenge to the Profession. The Economic Journal, 2006, vol. 116, s. C24-C33
4. MA, Z., ZHANG, Y. Resolution of the Happiness–Income Paradox. Social Indicators Research, 2014, s. 705-721.
5. POWDTHAVEE, N. How much does money really matter? Estimating the causal effects of income on happiness. Empirical Economics, 2010, s. 77-92.
6. VEČERNÍK, J. Subjektivní indikátory blahobytu: Přístupy, měření a data. Politická ekonomie, 2012, č. 3, s. 291-308

Datum zadání diplomové práce: únor 2018

Termín odevzdání diplomové práce: květen 2018

Bc. Patrik Kroc
Řešitel

Ing. Pavel Štěpánek, CSc.
Vedoucí práce

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Vedoucí katedry

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Děkan NF VŠE

Abstrakt

Cílem mojí diplomové práce je najít vhodný způsob měření blahobytu ve společnosti, který bude zohledňovat nejen objektivní determinanty kvality života, ale také poznatky z oblasti identifikace subjektivních faktorů životní spokojenosti obyvatel. Tohoto cíle je v práci dosaženo zejména na základě porovnání více než 15 existujících indexů a ukazatelů kvality života i osobní pohody, z něhož vyplynula konkrétní doporučení pro revizi návrhu nové metodiky měření kvality života vydané Úřadem vlády České republiky 31. března 2018, která by u nás měla začít být využívána od roku 2020 (Maussenová a kol. 2018). Dále jsou v práci identifikovány slabé a silné stránky rozvoje České republiky ve srovnání s ostatními zeměmi Evropské unie a z teritoriálního pohledu jsou za nejvíce zaostalé regiony označeny kraje Moravskoslezský a Zlínský. Získané poznatky nepochybně mohou přispět k systematičtější stimulaci kvality života obyvatel ČR, jak na úrovni nástrojů fiskální politiky, tak na úrovni rozhodování vedení měst a obcí.

Klíčová slova: kvalita života, osobní pohoda, štěstí, udržitelnost, životní spokojenost, blahobyt, hrubý domácí produkt

JEL klasifikace: H31, I31

Abstract

The aim of my diploma thesis is to identify a way to appropriately measure the well-being of society which will consider both objective determinants of quality of life and subjective factors influencing life satisfaction of the population. This objective is attained mainly through the analysis of more than 15 existing indicators which resulted into specific recommendations for improvement of the new methodology for measuring the quality of life in the Czech Republic that was proposed on 31st March 2018 and is expected to be used from 2020 (Maussen a kol. 2018). I also highlight the strengths and weaknesses of quality of life in the Czech Republic in comparison with the rest of the European Union. This should improve the efficiency of decision making process of (local) government. The regions in the Czech Republic which requires the most attention in terms of improving the quality of life of its citizens are Moravian-Silesian Region and Zlín Region.

Key words: quality of life, well-being, happiness, sustainability, life satisfaction, welfare, gross domestic product

JEL classification: H31, I31

Obsah

Úvod **1**

1 Teoretická část **3**

1.1 Užitek, štěstí, životní spokojenost 3

1.2 Hrubý domácí produkt 6

1.2.1 Slabiny a alternativy 7

1.3 Paradox štěstí 8

1.4 Determinanty životní spokojenosti 11

1.4.1 Aspirace a adaptace 13

1.4.2 Krátkodobý a dlouhodobý efekt růstu příjmu 14

1.4.3 Absolutní a relativní příjem 15

1.4.4 Minulý a očekávaný příjem 17

1.4.5 Averze ke ztrátě 17

1.4.6 Status 17

1.4.7 Příjmová nerovnost 18

1.4.8 Zdraví 19

1.4.9 Práce a nezaměstnanost 20

1.4.10 Volný čas 22

1.4.11 Mezilidské vztahy 23

1.4.12 Vzdělání 24

1.4.13 Bydlení 24

1.4.14 Životní prostředí 25

1.4.15 Demografie 25

1.4.16 Rizika a pocit bezpečí 25

1.4.17 Moderní doba 26

1.4.18 Makroekonomický pohled 27

1.4.19 Slabiny výzkumu 28

1.4.20 Shrnutí 31

2 Praktická část ... 33
2.1 Indexy a ukazatele blahobytu ... 33
2.1.1 Hrubé národní štěstí ... 34
2.1.2 Index lepšího života ... 37
2.1.3 Index lidského rozvoje ... 41
2.1.4 Global Well-Being Index ... 44
2.1.5 Index šťastné planety ... 46
2.1.6 Index společenského rozvoje ... 48
2.1.7 Štěstí a jeho rozklad ... 50
2.1.8 Další ukazatele a iniciativy ... 53
2.2 Měření kvality života v České republice ... 58
2.2.1 Kvalita života v obcích s rozšířenou působností ... 61
2.2.2 Strategické plánování rozvoje měst a ORP ... 63
2.3 Spokojenost obyvatel v České republice ... 66
2.3.1 Data MML-TGI ... 68
2.3.2 Srovnání dat MML-TGI s EU-SILC ... 71
2.4 Segmentace české populace dle životní spokojenosti ... 72
2.4.1 Objektivní rozdílnosti ... 75
2.4.2 Psychologický profil ... 80
2.4.3 Identifikace spokojených a nespokojených obyvatel ... 83
2.5 Shrnutí a implikace pro hospodářskou politiku a veřejnou správu ... 85
Závěr ... **87**
Seznam zkratek ... **91**
Seznam grafů, map a tabulek ... **92**
Seznam literárních pramenů ... **94**
Přílohy ... **106**

Úvod

Žijeme v době, která je z pohledu produkce ekonomických statků historicky nejhojnější. Přesto mám již dlouhou dobu pocit, že alespoň v České republice lidé nejsou zdaleka tak šťastní, jak by byli naši předci, pokud bychom je mohli přenést v čase pryč z podmínek, ve kterých na vlastní kůži okusili, jaké to je strádat či se dokonce oprávněně bát o vlastní život a také pryč z doby, ve které zdaleka neměli tolik možností k cestování a poznávání nejrůznějších chutí i kultur a kdy si nemohli ulehčit život moderními technologiemi dnešní doby. Tato myšlenka mě zaráží zejména proto, že sám již několik let vnímám pocit štěstí jako esenci života a život tedy vidím jako cestu za jeho hledáním. Bez toho, abych explicitně hledal odpověď na to, zda je moje představa o smyslu štěstí v životě správná, v této práci vlastně odpovím na otázku, zda většina lidí štěstí pouze hledá, nebo se lidem daří jej dokonce i nacházet. Budou totiž prezentovány psychologické faktory ovlivňující hladinu štěstí, které odpoví na spoustu možných otázek začínajících slovem „Proč…?“.

Cílem této práce je nalézt optimální způsob měření blahobytu ve společnosti, nebo alespoň přispět ke zpřesnění existujících indexů, které většinou otázku štěstí do větší či menší míry zahrnují. Jedná se o velmi komplexní úkol, kterého se pokusím dosáhnout pomocí identifikace klíčových oblastí spokojeného života obyvatel z existující empirické literatury, podrobného rozboru několika (vzájemně mnohdy výrazně nepodobných) indexů blahobytu a vlastní analýzy možných příčin nespokojenosti české populace a jejich provázanosti na objektivně měřené charakteristiky výkonnosti regionů České republiky. Jedná se o velmi aktuální a stále se rozvíjející problematiku řešenou například ve Strategickém rámci Česká republika 2030 (Úřad vlády České republiky 2017). V návaznosti na provedenou analýzu je pak sekundárním cílem navrhnout využití získaných poznatků v hospodářské politice země a při rozhodování municipalit. Samotná práce je strukturovaná do dvou částí, teoretické a praktické.

V teoretické části práce se zpočátku zaměřuji na podobnost základního ekonomického pojmu užitku se štěstím a vymezuji klíčové koncepty měření subjektivního blahobytu jedinců. Dále jsou představeny slabiny hrubého domácího produktu, jakožto potenciálního ukazatele kvality života obyvatel, a je rozebrán jeho korelační vztah s hodnotami štěstí na příkladu tzv. paradoxu štěstí. Největší pozornost je pak věnována identifikaci oblastí ovlivňující štěstí či životní spokojenost obyvatel, která vychází z rozsáhlé rešerše literatury.

Praktická část je dělena na 5 kapitol, kdy v první z nich je proveden detailní rozbor 7 vybraných indexů blahobytu (resp. spíše indexů kvality života či životní spokojenosti), které považuji za nejvíce relevantní, protože umožňují buď mezinárodní srovnání nebo jejich obsah může nejvíce přispět k rozvoji zkoumání osobní pohody a kvality života v České republice. Dalších více než 10 inspirativních příkladů možného měření blahobytu, přesněji než pomocí HDP, je představeno alespoň v krátkosti. V této kapitole jsou zároveň průběžně hledány slabé a silné stránky rozvoje České republiky. Územní nerovnoměrnost kvality života v ČR (z pohledu obcí s rozšířenou působností) je pak diskutována ve druhé kapitole, ve které je také představen návrh nové metodiky pro měření kvality života v České republice (Maussenová a kol. 2018) a na základě poznatků z první kapitoly jsou navrženy možnosti jejího doplnění. Třetí kapitola nabízí pohled na vývoj subjektivní spokojenosti obyvatel České republiky s jejich životem jako celkem a identifikuje oblasti života, ve kterých jsou Češi relativně méně či více spokojeni než průměrní obyvatelé Evropské unie. Ve čtvrté kapitole jsou využita data společnosti Median s.r.o. především za účelem nalezení determinantů životní nespokojenosti nejméně spokojené vrstvy české populace, ale částečně také pro to, abych ilustroval velkou variabilnost těchto dat pro budoucí výzkum v této problematice a případně i pro tvorbu vládních opatření. Klíčová zjištění praktické části jsou pak zanesena v páté kapitole, kde je diskutována jejich využitelnost v národohospodářském rozhodování.

Věřím, že obsah této práce může přispět k doplnění a ustálení metodiky měření kvality života v České republice, jejíž využití je plánováno od roku 2020 (Maussenová a kol. 2018) a potažmo také k efektivnějšímu rozhodování jak na úrovni vlády, tak na úrovni měst a obcí či krajů.

1 Teoretická část

1.1 Užitek, štěstí, životní spokojenost

Pojem užitek nestál u zrodu ekonomie, přestože jej dnes vnímáme jako klíčový koncept této společenské vědy. Například Aristoteles neviděl jako cíl lidského jednání maximalizaci užitku. Avšak jeho koncept nebyl až tak vzdálený tomu dnešnímu a používal pojmu *eudaimonia* (překládáno jako blaženost nebo trochu nevhodně jako štěstí[1]), jakožto jediného konečného cíle každého člověka. Aristoteles přitom kladl důraz na význam přátelství a lásky (Štika 2009). Ty se i dnes ukazují jako významné faktory pro subjektivní spokojenost jedinců (Dolan, Peasgoodová a White 2006).

Zájem ekonomů o problematiku štěstí začal uvadat se zavedením snadněji měřitelného pojmu bohatství. Nicméně i Adam Smith, jenž je považován za zakladatele moderní ekonomie, a který svým dílem Bohatství národů výrazně přispěl k přesměrování hlavního zájmu mnoha generací ekonomů, stále považoval štěstí za hlavní cíl jednání člověka a bohatství viděl jako prostředek k jeho dosažení. Avšak s nástupem utilitarismu koncem 18. století se situace významně proměnila, kdy Jeremy Bentham de facto nahradil maximalizaci pociťovaného štěstí maximalizací jiné, a to pouze jednorozměrné individualistické veličiny, užitku, která dle něj lze využít pro interpersonální srovnání uspokojení (Štika 2009). Je pak nutné zdůraznit, že samotný zakladatel utilitarismu paradoxně vnímal jako klíčovou úlohu tohoto ekonomického směru hledání cesty k „dosažení největšího štěstí pro největší počet lidí“ (Holman 2005), jen zavedl nový teoretický koncept jeho měření. Nastoupivší vlna marginalistů: W. Jevons, F. Edgeworth apod., pak vnímala užitek jako kardinálně měřitelný hlavní cíl lidského jednání a mezilidská výměna pro ně byla významným zdrojem užitku, což přestalo platit s Paretovým nástupem ordinalismu, který odklonil ekonomii od sociální sféry lidského života. Wilfredo Pareto, zástupce nové ekonomie blahobytu, považoval za předmět ekonomie všechny volby, které jsou logické z pohledu sebezájmu a subjektivní kardinalismus považoval za spirituální a psychologii bral jako nevědeckou. Pareto se do ekonomie silně zapsal příspěvkem nemožnosti interpersonálního srovnání užitku, čímž na dlouhou dobu vypadla otázka štěstí ze zájmu ekonomů a významnou zůstala především mezi psychology (Štika 2009). Počátku návratu problematiky štěstí do centra zájmu

[1] V českém jazyce může slovo štěstí vyvolávat konotaci s anglickým termínem *luck*. Nicméně je potřeba jej chápat čistě jako *happiness*.

ekonomie v roce 1974, vydáním studie Richarda Easterlina s názvem Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence, bude věnována bližší pozornost v kapitole 1.3 Paradox štěstí. Za zlomový rok, kdy se ve větší míře začala věnovat pozornost determinantům subjektivního blahobytu a jejich měření, se považuje rok 1997 či obecněji konec 90. let (Frey a Stutzer 2002).

Hlavním rozdílem mezi koncepty užitku a štěstí je podle Daniela Kahnemana, držitele Nobelovy ceny za ekonomii v roce 2002, pohled na to, jak časově vzdálené události vstupují do aktuálně prožívaného užitku či štěstí. Užitek reprezentuje aktuální pociťovanou úroveň uspokojení, zatímco štěstí lze považovat za integrální součet užitků v delším časovém horizontu (Kahneman, Sarin a Wakker 1997). Podobnost obou konceptů pak závisí zejména na vahách, které jsou přiděleny užitku prožitém v uplynulých obdobích. Ty jsou zpravidla velmi závislé na kontextu. Vyšší hodnoty vykazovaného štěstí však zdaleka nejsou ryze subjektivní, jelikož je jde podložit fyziologickou odezvou - např. zvýšená mozková aktivita příslušných částí mozku či produkce hormonů (Sutton a Davidson 1997). Oblast tvorby a rozvoje subjektivních indikátorů blahobytu je dnes do značné míry poháněna vizí alespoň částečné porovnatelnosti štěstí jednotlivců, a potažmo i jejich užitku, což není sice přímo v rozporu s pohledem W. Pareta, ale jde proti směru, který jeho teorém vytyčil. Možnost využití ukazatele štěstí k aproximaci užitku obhajují nejlépe Frey a Stutzer (2002) a dokonce i J. M. Keynes v roce 1938, tj. patnáct let po Paretově smrti, prohlásil, že „pokud důsledně opustíme od srovnatelnosti užitku jedinců, tak nejenom že vyloučíme možnosti ekonomie blahobytu poskytovat doporučení, ale znemožníme i ekonomii jako takové poskytovat jakákoliv doporučení“ (Vojáček 2007). Tato myšlenka je klíčová pro praktickou část této práce, která bude založena na předpokladu alespoň částečné interpersonální porovnatelnosti spokojenosti.

Pod pojmem štěstí budu v diplomové práci mít na mysli anglický termín *happiness*, který je ve většině významných zahraničních studiích využíván jako ekvivalent termínu „*subjective well-being“* (dále jako subjektivní pohoda nebo SWB). Subjektivní pohoda jsou společně s psychologickou pohodou („*psychological well-being“*) hlavními dvěma koncepty osobní pohody („*well-being“*), kterou světová zdravotnická organizace definuje jako „stav úplné tělesné, duševní a společenské pohody“ (Hacklová 2013). Osobní pohoda se v česky psané literatuře vyskytuje také pod termíny „(duševní) pohoda nebo životní spokojenost“ (Hacklová 2013) a skládá se z 5 oblastí označovaných zkratkou

PERMA[2]. Jedná se o „pozitivní emoce, pohlcení činnostmi, vztahy, smysluplnost a dosahování úspěchu a cílů“ (Forgeard a kol. 2011, s. 96).

Ze dvou dílčích konceptů osobní pohody převládá v posledních dvou dekádách zájem spíše o rozvoje ukazatelů subjektivní (hédonické) pohody než psychologické (eudaimonické) pohody. OECD identifikuje tři základní stavební kameny tohoto konceptu: 1. reflektivní hodnocení vlastního života nebo jeho konkrétních aspektů („*life evaluation*“); 2. zaujetí, ve smyslu duševního rozpoložení v daném čase („*affect*“); 3. úroveň blaženosti v kontextu pociťované smysluplnosti života („*eudaimonia*“) (OECD 2013). Sběr dat subjektivní pohody má oporu v dotazníkových šetřeních ve všech zemích OECD. Relativně jednotná metodika sběru je ale ukotvena pouze v rámci evropských zemí, přes výběrové šetření Životní podmínky (EU-SILC). Například v Japonsku jsou sice sbírána data ohledně štěstí obyvatel již od roku 1978, ale pokládané otázky nezahrnují odděleně ani jednu ze 3 výše zmíněných oblastí. Zároveň v prostředí České republiky není sběr dat tak častý ani podrobný jako například ve Velké Británii, Itálii či Holandsku (The Global Happiness Council 2018). Psychologická pohoda se pak snaží být objektivnějším a rozsáhlejším ukazatelem než SWB a dle doktorky Carol Ryffové (1989), která je jednou z nejuznávanějších osobností v této oblasti vědy, se skládá z 6 empiricky měřitelných dimenzí: 1) sebepřijetí 2) pozitivní/harmonické vztahy s lidmi; 3) autonomie/nezávislost; 4) zvládání/kontrola okolního prostředí; 5) uvědomění si smyslu života; 6) osobní růst. Souhrnně pak lze říci, že z objektivního pohledu je pocitu štěstí dosahováno při průkazném dosahování vytyčených cílů, zatímco ze subjektivního pohledu může jedinec být alespoň krátkodobě šťastný i pokud nemá jistotu nebo žije v iluzi (Forgeard a kol. 2011). Dle Keyese, Ryffové a Shmotkina (2002) jsou dospělí lidé, kteří mají větší psychologickou než subjektivní pohodu, mladší, vzdělanější a otevřenější novým věcem v porovnání s těmi, u kterých převažuje subjektivní pohoda.

Nakonec je také potřeba rozlišit od sebe pojmy blahobyt („*welfare*“) a osobní pohoda („*well-being*“), přestože normativní větev ekonomické vědy je považuje mnohdy za synonyma. Blahobyt („*welfare*“), je oproti termínu „(subjective) well-being“ (lze překládat také jako subjektivní blahobyt) ve svém původním smyslu objektivnější, více okleštěný materialismem a zasahuje do menšího počtu vědních disciplín (Maximo 2016).

[2] PERMA je složeno z prvních písmen každé z oblastí – v originále se jedná o pojmy Positive emotion, Engagement, Relationships, Meaning a Accomplishment.

1.2 Hrubý domácí produkt

Jelikož významná a již poměrně stará větev ekonomické teorie, keynesiánství, definuje jako hlavní cíl fiskální politiky udržování hospodářského růstu, resp. dosahování plné zaměstnanosti, přes multiplikační efekt vládních výdajů (Holman 2005), tak není až tak překvapující, že i v dnešní době, kdy se v makroekonomických učebnicích stále objevuje (Pavelka 2007) stabilní hospodářský růst jako jeden ze třech hlavních cílů fiskální politiky (společně s nízkou mírou nezaměstnaností a stabilní cenovou hladinou), je hrubý domácí produkt zakotven jako klíčový ukazatel ekonomického rozvoje.

„Hrubý domácí produkt (HDP) je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území; používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky. Může být definován, resp. spočten třemi způsoby: (1) produkční metodou, (2) výdajovou metodou a (3) důchodovou metodou.“ (ČSÚ 2015). K definici tokové veličiny HDP bych ještě dodal, že by se mělo jednat o hodnotu produkce určenou pro finální spotřebu, tj. takovou hodnotu, ve které se nevyskytují statky využité k mezispotřebě (tzv. duplicity), čehož v praxi není dosahováno dokonale. Český statistický úřad vypočítává výši HDP primárně výrobní metodou za použití pokročilých nástrojů odhadu některých veličin, ke kterým nemá úplná data. Některé složky výdajové metody související se spotřebou a investicemi jsou pak částečně odvozeny jako rezidua (Šindel 2017). Výhodou tohoto ukazatele je existence mezinárodních standardů národních účtů ESA 2010 a SNA 2008, které umožňují relativně snadnou a spolehlivou porovnatelnost jednotlivých zemí. Dále bude ale v textu ilustrováno, že se nejedná o nejvhodnější koncept měření (subjektivního) blahobytu ve společnosti. Je pak sice pravdou, že v programových prohlášeních Vlády České republiky z 14. února 2014 ani z 8. ledna 2018, není explicitně vyzdvihován růst HDP, takže si možná Vláda ČR uvědomuje jeho nedostatky, ale zároveň v těchto prohlášeních nevidím náznak systematického měření jiného, pokud možno co nejpřesnějšího, ukazatele či kompozitního indexu. Toto zjištění jsem při vymýšlení struktury a cíle této práce vnímal jako slabou stránku budoucího rozvoje ČR, a plánoval tak navržení vhodného indexu v praktické části. Nicméně během tvorby této diplomové práce byl 31. března 2018 vydán dokument pod hlavičkou Úřadu vlády České republiky (Maussenová a kol. 2018), který určuje směr orientace veřejných politik a vyhodnocování jejich dopadu skrze 140 ukazatelů kvality života. Z tohoto důvodu považuji za nejpřínosnější obsah praktické části kritické zhodnocení nově vzniklé metodiky a její srovnání s existujícími indexy.

1.2.1 Slabiny a alternativy

Přední ekonomové, v rámci Komise pro měření ekonomické výkonosti a sociálního pokroku sestavené v roce 2008 na pokyn Nicholase Sarkozyho, tehdejšího prezidenta Francie, zhodnotili hrubý domácí produkt jako vhodné měřítko tržní produkce a agregátní nabídky, ale jako poměrně nepřesný ukazatel životního standardu obyvatel (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009). Jako příklad uvádějí, že se v „několika zemích OECD reálný příjem domácností vyvíjel opačným směrem než HDP“ (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009, s. 85). V následujících odstavcích představím hlavní body kritiky ukazatele HDP, které mohou následně vést k jeho zpřesnění, nahrazení, či návrhu jeho doplnění o další ukazatele.

Asi nejvážnější nedostatek hrubého domácí produktu je, že HDP selhává v oddělování faktorů zvyšujících a snižujících blahobyt, tj. nerozlišuje náklady a výnosy či produktivní aktivity od neproduktivních, a de facto každou monetární transakcí se zvyšuje (Cummins a kol. 2002). Zahrnuje například „výdaje na antidepresiva, na rozvodový proces obyvatel, na údržbu a výstavbu vězení“ (Forgeard a kol. 2011, s. 80) i „výdaje na léčbu osob závislých na drogách či alkoholu“ (Cummins a kol. 2002, s. 160) nebo „rostoucí investice do obrany pro udržení stálé úrovně bezpečnosti“ (Fitoussi, Sen a Stiglitz, s. 102). HDP se také „zvyšuje po přírodních pohromách a zdravotních epidemiích, s tím, jak vzrostou výdaje do obnovy infrastruktury a na léčbu pacientů“ (Nikolaev 2014, s. 62). Přitom HDP nezahrnuje čas věnovaný studiu ani časové náklady cesty zaměstnanců do práce (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009) a zanedbává „míru občanské angažovanosti, kvalitu zdravotního stavu obyvatel, intenzitu sociálních vazeb, kvalitu vzdělávání, a především nezohledňuje externality uvalované ekonomickou produkcí na životní prostředí, úbytek přírodních zdrojů, ekonomické a sociální nerovnosti a hodnotu mimotržní práce jako je výchova dítěte či dobrovolnictví. A zejména je špatným měřítkem kvality života, protože selhává ve zohlednění klíčové oblasti psychologického blahobytu“ (Nikolaev 2014, s. 62).

Dále pak šedá ekonomika, která je společně s produkcí domácností a černou ekonomikou (tj. nelegální činnosti jako padělání peněz či obchod s lidmi) součástí stínové ekonomiky, je sice v HDP zohledněna pomocí odhadů (lze využít přímých, nepřímých a modelových metod), ale jejich spolehlivost je velmi těžké ověřit. V roce 2015 byl dle studie Schneidera, Raczkowského a Mróze (2015) v České republice podíl šedé ekonomiky na HDP zhruba 15 %, což byla 12. nejnižší hodnota v EU. Nejlépe na tom bylo Rakousko a Lucembursko s hodnotami mírně nad 8 %. Naopak nejhůře se umístilo Bulharsko, s více než 30 %. Hrubý domácí produkt také špatně reflektuje reálný příjem a nezohledňuje

bohatství, dluhy (Dolan a Peasgoodová 2008), důvěru, soukromí a ani žádné morální hodnoty (Cummins a kol. 2002). Nedokonale jsou v HDP také zachyceny změny kvality produktu, tj. přes inflaci. A i problematika imputací, ze které jsou v HDP zahrnuty jen některé z oblastí (např. imputované renty, nepřímo měřené finanční zprostředkovatelské služby a individuální spotřeba vládních statků), má potenciál k dalšímu rozvoji.

Zároveň je za vhodnější ukazatel než HDP označován národní produkt, ať už hrubý nebo čistý, samozřejmě v přepočtu na obyvatele Forgeard a kol. (2011). Nicméně ani tudy zřejmě nevede cesta. To, že lidem nejde zdaleka jen o příjem lze poznat i v tak zdánlivě triviálních experimentech jako je hra na diktátora či hra na ultimátum. Jejich štěstí, které je blízké konceptu užitku, je sice pozitivně ovlivněno jejich absolutním příjmem, ale v klesající neproporční míře, a tak jiné faktory, kterým bude věnována bližší pozornost v kapitole 1.4 Determinanty životní spokojenosti, mohou hrát významnější roli pro blahobyt společnosti. Z tohoto důvodu je sledování ekonomického rozvoje z pohledu jednotlivců pouze přes systém národních účtů koncepčně výrazně nedostačující (Frey a Stutzer 2002; Cummins a kol. 2002; Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009). Již Robert Kennedy, bývalý americký ministr spravedlnosti, v roce 1968 řekl, že „ve zkratce měří hrubý národní produkt měří všechno, až na to, co dělá život smysluplným“ (Diener a Selingman 2018, s. 172) a sám stvořitel systému národních účtů, Simon Kuznets řekl, že „blahobyt národa lze z národního příjmu odvodit jen velmi stěží.“ (Forgeard a kol. 2011, s. 79).

1.3 Paradox štěstí

Hlavním hybatelem obnovení zájmu ekonomické obce o problematiku štěstí, respektive o více individualistický a subjektivní přístup k blahobytu, bylo vydání studie *Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence* americkým ekonomem Richardem Easterlinem v roce 1974. Paper byl ve své době velice vlivný a pozornost mu byla věnována i ve 21. století, kdy byla přezkoumávána pravdivost jeho závěrů, respektive existence Easterlinova paradoxu (nazývaného také jako paradox štěstí). Podle něj by neměl existovat vztah mezi agregátním příjmem, respektive HDP, a průměrným štěstím uvnitř země v dlouhém období. Důvodem pro tuto tezi byla de facto stagnace štěstí populace v USA ve druhé polovině 20. století, zatímco reálné HDP značně rostlo. Tuto tezi podporovalo pozorování, že obyvatelé některých zemí s relativně nízkým HDP na obyvatele (např. Kuba a Egypt) vykazovali vyšší subjektivní spokojenost než obyvatelé zemí s relativně vysokým HDP na obyvatele (např. Západní Německo a Izrael). Vysvětlení neplatnosti tohoto paradoxu bude prezentováno v následujících odstavcích.

Richard Easterlin (1974) zkoumal vztah mezi příjmy jedinců a jejich subjektivně vykazovaným štěstím v dotazníkovém šetření, kdy hodnotící škála dostupná pro respondenty byla omezena pouze na tři možná slovní zhodnocení: „*very happy*“, „*fairly happy*“ a „*not very happy*“. Alesinová a kol. (2004) či Di Tella, MacCulloch a Oswald (2003) poukazují na skutečnost, že kdyby respondenti nebyli tázáni na štěstí, ale na spokojenost se životem, s možnými odpověďmi „*very satisfied*“, „*fairly satisfied*“ a „*not very satisfied*“, tak by výsledky vzhledem k vysoké korelaci mezi odpověďmi byly de facto identické. Easterlinova data pocházela od Amerického institutu pro výzkum veřejného mínění a zahrnovala deset časově roztroušených výběrových šetření ve Spojených státech amerických v období 1946-1970. Autor také pracoval s několika měřeními v dalších osmnácti zemích v období 1960-1965, kdy bodová škála pro hodnocení štěstí byla desetibodová a data pocházela z práce Cantril (1966).

Easterlin (1974) v zásadě hledal korelační vztah mezi štěstím a důchodem na vnitrostátní a mezinárodní úrovni, bez toho, aby se jej pokusil vypočítat. Vyvodil tak závěry svojí studie pouze na základě vstupních dat a z nich vytvořených grafů, tedy bez explicitního použití sofistikovanější matematiky. Přestože se mi to jeví jako zvláštní postup, tak se přikláním k názoru, že interpretace dat za pomoci základní korelační analýzy by vedla k identickým zjištěním. To ovšem neznamená, že můžeme bezmezně věřit všem třem základním závěrům Easterlinova paperu:

- V rámci jednoho státu jsou lidé s vyšším příjmem v průměru šťastnější, což bylo potvrzeno ekonometrickými modely s fixními efekty například v Alesinová a kol. (2004) nebo Di Tella, MacCulloch a Oswald (2003).
- V mezinárodním srovnání je také patrný pozitivní vztah mezi HDP na obyvatele a průměrným štěstím obyvatel, avšak od určitě úrovně ekonomické vyspělosti porovnávaných zemí se tato korelace vytrácí. Jinak řečeno, při srovnávání štěstí obyvatel dvou vyspělých ekonomik nehraje absolutní příjem velkou roli, a tedy lidé z relativně slabší ekonomiky mohou vykazovat v průměru větší spokojenost se svými životy. Pomyslná hranice, od které růst absolutního příjmu jednotlivce ve vyspělých zemích má velmi malý vliv na růst jeho štěstí, ležela dle Frey a Stutzer (2002) či McMahon (2006) v druhé polovině 20. století kolem 10 000 dolarů ročně. Začátkem 21. století to bylo dle Layard (2006) zhruba dvakrát tolik.

- Ekonomický růst vyspělých zemí nepřináší dlouhodobý růst štěstí obyvatelstva. Alespoň takový dlouhodobý vztah Easterlin vypozoroval v USA po 2. světové válce, kdy HDP na obyvatele měl značný rostoucí trend a štěstí obyvatel kolísalo kolem stálé hodnoty.

Jak jsem již naznačil, tak implikace Easterlinovy studie (Easterlin 1974) jsou poměrně snadno zpochybnitelné vzhledem k metodě, kterou autor použil. Autor závěry svojí práce vyvozoval pouze z dat o hrubém domácím produktu na obyvatele (respektive o vykázaných příjmech domácností) a subjektivními hodnotami štěstí. Autor nezahrnul přímo žádnou další proměnnou a hledal lineární korelační vztah bez toho, aby jej explicitně kvantifikoval. Nicméně vztah mezi důchodem a příjmem (pokud nějaký je) bych jako lineární neočekával, jelikož vliv důchodu na štěstí by pravděpodobně měl mít podobný průběh jako jeho vliv na užitek. Očekávám tedy trend klesajícího mezního efektu a významnou nepřesnost Pearsonova korelačního koeficientu.

Problematiku výběru vhodného korelačního koeficientu z pohledu kvantitativní a potažmo i kvalitativní analýzy nepovažuji za tak závažnou jako identifikaci dalších významných faktorů, které ovlivňují dotazníkové hodnoty subjektivního štěstí. Dle zjištění v několika studiích, např. Ball a Chernovaová (2008) a Powdthavee (2010), existují faktory mající natolik silný vliv na štěstí, že naprosto převáží vliv takřka jakékoliv změny příjmu, což naprosto rozkládá smysluplnost základní korelační analýzy provedené Richardem Easterlinem. Mezi tyto faktory se řadí především zdravotní stav, (ne)zaměstnanost a rodinný stav. Zároveň byl Easterlinův druhý závěr značně zkreslen obecnou povahou národa a politickým stavem země, kdy například obyvatelé států Jižní Ameriky vykazují vyšší spokojenost s jejich životy (Ball a Chernovaová 2008). To se projevilo extrémní naměřenou hodnotou na Kubě, která se naprosto vymyká trendu vypočtenému ve studii Ma a Zhang (2013). Easterlin byl také kritizován za to, že se dopustil tzv. ekologické chyby, kdy vyvozoval závěry na úroveň jednotlivců ze skupinově agregovaných dat, což dle Grotenhuis, Eising a Subramanian (2011) nebo Ma a Zhang (2013) může vést ke kvalitativně opačným závěrům. Z dnešního pohledu jsou také za vhodnější vnímány větší škály možných odpovědí, tj. 7-11 a minimálně 5 (např. Cummins a Gulloneová (2000) doporučují bodovou škálu od 0 do 10 bodů), a dekompozice štěstí do jeho dílčích složek, tedy položení více otázek, s cílem minimalizace subjektivního zkreslení odpovědí způsobeného nejednotným vnímáním toho, co je štěstí a jaké prožíváme pocity při jeho extrémních a průměrných hodnotách (Forgeard 2011).

Z výše uvedených důvodu vznikla i ve 21. století celá řada studií analyzující závislost štěstí na důchodu a dalších faktorech, přičemž některé z nich byly vyloženě zaměřeny na ověření Easterlinovy studie. Zde opět zmíním práci čínských autorů Ma a Zhang (2013), kteří přezkoumali na rozšířeném vzorku zemí základní tři závěry studie Easterlin (1974) a vyvrátili existenci samotného Easterlinova paradoxu. Autoři potvrdili pozitivní korelaci mezi individuálním příjmem a štěstím, která byla slabší, než jakou by očekával R. Easterlin, ale v rozporu s původní Easterlinovou studií zjistili korelaci mezi důchodem a štěstím i na mezinárodní úrovni, s koeficientem 0,48, a zároveň vypočetli statisticky významný pozitivní korelační vztah mezi těmito dvěma veličinami i ve dlouhém období[3], s korelačním koeficientem zpravidla mezi 0,1 a 0,3.

Existují také teorie, které by mohly vysvětlit samotný Easterlinův paradox. Ty můžeme nalézt již v pracích, které byly vydány ještě před zjištěním nekonzistence vztahu mezi důchodem a štěstím. Například James Duesenberry již v roce 1949 formuloval teorii, podle které štěstí jednotlivců závisí především na relativním příjmu, respektive na porovnání své kvality života s referenční skupinou v podobě lidí, se kterými přichází pravidelně do styku (Arrow 1950). Pokud bychom tedy sledovali vztah mezi důchodem a štěstím v expandující ekonomice, přičemž by ekonomický růst zvyšoval příjmy všech obyvatel proporčně, tak bychom vlivem neměnného relativního příjmu nezpozorovali žádný nárůst průměrného štěstí obyvatelstva. Případný růst subjektivní spokojenosti by mohl být vyvolán pouze růstem absolutního příjmu, který má dle Duesenberryho ve vyspělých ekonomikách menší roli, než vliv dalších faktorů (např. volný čas, rodinný život a zdraví) (Arrow 1950). Ekonomický růst má zřejmě potenciál stimulovat štěstí a životní spokojenost obyvatel, pokud není doprovázen posilováním příjmové nerovnosti, ničením sociálních vazeb a umožňuje zlepšovat zdravotní stav obyvatel. Blíže se této problematice budu věnovat v navazující kapitole.

1.4 Determinanty životní spokojenosti

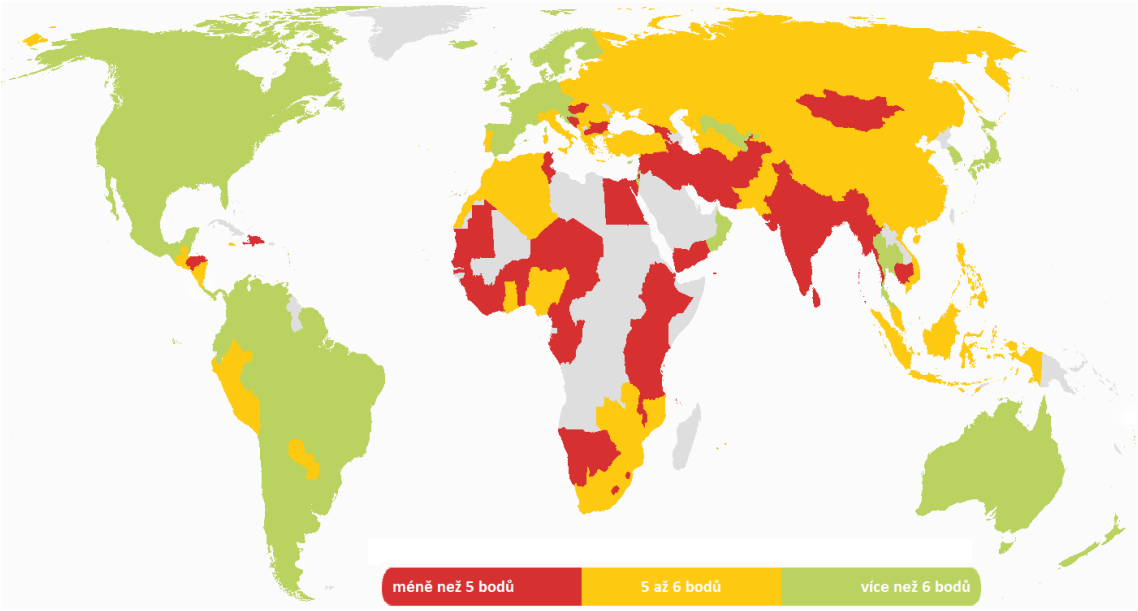
V této kapitole budou popsány relevantní determinanty životní spokojenosti, a to na základě syntézy řady odborných studií využívajících především ekonometrické nástroje zjišťování vztahů mezi proměnnými. Důraz bude kladen zejména na otázky: Jak velkou roli v pociťovaném štěstí hraje absolutní a relativní příjem? A jaké další faktory jsou

[3] Z pohledu dlouhodobého vztahu mezi důchodem a štěstím existovaly výjimky, kdy například pro Belgii autoři Ma a Zhang vypočetly záporný korelační koeficient o hodnotě -0.17.

nejvíce směrodatné? Zároveň bude dotčena ekonometrická oblast výzkumu z pohledu využití instrumentálních proměnných a jejich potenciálu ovlivnit přesnost vypočtených koeficientů. Zvláštní pozornost bude, zejména pak v praktické části, věnována štěstí nejméně šťastné vrstvy obyvatelstva, u které je největší prostor pro pozitivní zásah hospodářskou politikou.

Ještě, než přistoupím k identifikací determinantů štěstí, tak považuji za přínosné zmínit, jak rozdílně spokojení jsou lidé v odlišných regionech světa. Níže prezentovaná mapa vychází z metody tzv. Cantrilova žebříku[4] či Cantrilovy škály, která je v rámci sestavování globálně uznávaných indexů osobní pohody využívána nejčastěji a využívá sofistikovanější formulace otázky, než jak je tomu běžné ve většině podobných šetření (např. šetření Životní podmínky), čímž snižuje psychologická zkreslení a mírně zvyšuje přesnost výsledků. Z mapy je patrné, že v Afrických zemích je subjektivně pociťovaný blahobyt obyvatel nejnižší v rámci všech kontinentů. O trochu lépe jsou na tom lidé z Asie a nejlepší hodnoty spokojenosti bývají tradičně v Evropě (kromě její východní části), Severní Americe, Austrálii a možná trochu překvapivě i v Jižní Americe, díky většímu důrazu místních obyvatel na rodinu a sociální vazby (Rojas a García Vega 2017).

Mapa 1 Osobní pohoda lidí ve světě (dle dotazování pomocí Cantrilova žebříku)

Zdroj: New Economic Foundation ©2016, vlastní úprava

[4] „Cantrilův žebřík je jednopoložková, subjektivně zakotvená škála následujícího znění: „Představte si, prosím, žebřík s příčkami číslovanými od nuly ve spodní části po deset v horní části. Předpokládejme, že vrchol žebříku představuje pro vás nejlepší možný život a že spodní část žebříku představuje pro vás nejhorší možný život. Je-li horní příčka 10 a dolní příčka je 0, na kterém stupni žebříku se vy osobně nacházíte?“ (Blatný 2018)

1.4.1 Aspirace a adaptace

Jelikož se ve 20. století nepodařilo jednoznačně kvantifikovat vliv relativního a absolutního příjmu na štěstí, tak se dále rozvíjely alternativní vysvětlení Easterlinova paradoxu. Za zmínku stojí dílo Daniela Kahnemana (2000), ve kterém velice dobře vysvětluje koncept hédonické adaptace a aspirace. Z pohledu adaptační teorie se jakýkoliv organismus vystavený novým (neextrémním) podmínkám po čase téměř dokonale přizpůsobí. Pokud bychom uvažovali jako novou situaci stav, ve kterém se nám zvýšil důchod a můžeme spotřebovávat více statků než v předchozích obdobích, tak nám dočasně vzroste subjektivní pocit uspokojení, ale za pár měsíců či let již považujeme nový příjem za standardní a nezískáváme žádné dodatečné štěstí z porovnání aktuálního stavu s předešlým obdobím. Jinými slovy preference nejsou stabilní v čase. A podle aspirační teorie je pak štěstí dáno rozdílem mezi současným stavem a naším cílem. Čím větší je tento rozdíl, tím více zaostáváme za maximálním dosažitelným štěstím, které by plynulo z dosažení vytyčeného cíle. Nicméně i samotné dosažení vysněné mety s sebou přináší jeden problém, a to ten, že aspirace rostou s tím, jak jsou naplňovány (Kahneman 2000). Z obou výše zmíněných teorií je patrné, že dosahování dlouhodobě vysokého stupně subjektivního uspokojení je velice problematické. Rostoucí mediánový příjem je z tohoto pohledu potenciálně příznivější než příjem vysoký a konstantní.

Empirický důkaz existence aspirační teorie je například ve studii Knight a kol. (2009), kde autoři na čínském vzorku zjistili, že lidé, kteří za referenční skupinu považovali především obyvatele uvnitř jejich domovské vesnice, vykazovali vlivem nižších aspirací vyšší hodnoty subjektivního štěstí než ti, kteří se porovnávali i s ostatním obyvatelstvem země. V oblasti adaptační teorie se pak člověk adaptuje rychleji na růst než na pokles (Burchardtová 2005).

Samotný Easterlin si byl vědom vlivu adaptace a změny aspirací a v jedné ze svých dalších studií (Easterlin 1995) se odkazoval na dílo H. Cantrila (1966), ve kterém autor poukazuje na skutečnost, že lidé žijící v rozvojových zemích mají nízké aspirace, jelikož si neuvědomují lidský potenciál, který je patrný ve vyspělých státech. A jelikož je štěstí ovlivněno rozdílem mezi současným stavem a naší aspirací, tak nižší aspirace v chudých zemích přibližují průměrnou úroveň štěstí k hodnotám naměřeným ve vyspělých ekonomikách. Myslím si však, že vliv této skutečnosti v čase slábne, jelikož se společnost za posledních 50 let značně proměnila a lidé žijící v rozvojových zemích jsou beze sporu znalejší ekonomické situace ve světě. Nicméně můžeme nedokonale převést Cantrilovu

tezi na skupinu sociálně vyloučených obyvatel ve vyspělých ekonomikách. Velká část lidí z této sociální kategorie nemá vytvořené běžné sociální návyky, respektive necítí potřebu vystudovat alespoň střední školu, rozvíjet progresivně svoji pracovní kariéru, spořit na lepší bydlení apod. Zkrátka aspirace sociálně vyloučených jsou ve většině případů nižší než u průměrného člověka, a tedy i snížení štěstí vlivem zaostávání současného stavu za cílem bude relativně nízké vůči populačnímu průměru.

1.4.2 Krátkodobý a dlouhodobý efekt růstu příjmu

Statistická významnost dlouhodobého vztahu mezi příjmem a štěstím byla ve všech studiích, které jsem pro účely této práce přečetl, velice citlivá na konkrétní podobu modelu, stejně tak jako kvantifikace vlivu jednotlivých proměnných na štěstí. Obzvláště problematická je pak právě práce s důchodem, který má endogenní povahu. Některé faktory ovlivňující důchod přímo ovlivňují i subjektivní pocit štěstí, a proto v následující sekci budu pracovat hlavně se studiemi, které se snažily řešit endogenitu důchodu buď přes instrumentální proměnné nebo přes exogenní změnu příjmu.

Druhý z výše zmíněných postupů řešení endogenity je základním stavebním kamenem v práci Frijters a kol. (2004), či Gardner a Oswald (2007). Frijters a kol. (2004) využili pádu Berlínské zdi a následného skokové růstu příjmů obyvatel bývalého Východního Německa k tomu, aby potvrdili pozitivní vztah mezi subjektivní spokojeností a reálným příjmem na obyvatele. V díle Gardnera a Oswalda (2007) byla exogenní změnu příjmu zapříčiněna výhrou v loterii a ukázalo se, že i finanční obnosy získané v loterii (na vzorku s výhrami od 55 000 Kč do 7 milionu Kč) mají pozitivní vliv na štěstí jedince minimálně po dobu dvou let. Po dvou letech dle van de Stadta, Kapteynové a van de Geerové (1985) vyprchá vlivem adaptace zhruba 60 % efektu růstu příjmu na štěstí, což je z pohledu generování dlouhodobého pocitu štěstí o něco silnější úbytek než dle Di Tella, Haisken-De New a MacCulloch (2010), kteří vypočetli zůstatek z prvotního efektu změny na důchodu na štěstí po čtyřech letech jako 42 %. Z pohledu proporčního růstu příjmu všech obyvatel země se pak dle Clark, Frijters a Shields (2008) přenese do průměrného vykazovaného štěstí v dlouhém období pouze 13 % efektu, který by měl identický růst na jednotlivce (zatímco zbytku obyvatel by příjem stagnoval). Easterlinův paradox je tedy zřejmě neplatný a růst hrubého domácího produktu země by měl zvyšovat (nebo alespoň nesnižovat) štěstí naprosté většiny obyvatel, pokud růst HDP nebude zvyšovat příjmovou nerovnost. Nicméně z výše prezentovaných závěrů vyplývá, že při zpomalujícím ekonomickém růstu vlastně může (i bez růstu příjmové nerovnosti) klesat průměrné

vykazované štěstí či životní spokojenost. A to z toho důvodu, že pozitivní efekt růstu příjmu na štěstí z minulých období bude slábnout (štěstí bude klesat) a současný růst příjmu nemusí dostatečně silný efekt na to, aby tento úbytek vyvážil. Otázkou však zůstává, o kolik procent může zpomalit růst HDP, aby ceteris paribus neklesla průměrná životní spokojenost v zemi? Předpokládám, že nelze vypočítat universální hodnotu pro všechny vyspělé ekonomiky, jelikož bude záležet na výchozím HDP na hlavu i jeho tempu růstu. Kombinací dvou výše zmíněných studií by Di Tella, Haisken-De New a MacCulloch (2010) a Clark, Frijters a Shields (2008) bych za „bezpečnou hranici" poklesu růstu HDP na obyvatele označil pokles o 20 % vůči tempu růstu před 5 lety. Nicméně se jedná pouze o velmi hrubý odhad, který navíc vychází jen z příjmové stránky věci. Změny v zaměstnanosti, které doprovází změny ekonomické výkonnosti, a které mají velký potenciál hýbat s životní spokojeností, nejsou v tomto odhadu (avšak v souladu s předpokladem ceteris paribus) vůbec zakomponovány, čímž je ale tato výzkumná otázka méně zajímavá.

1.4.3 Absolutní a relativní příjem

Za jednu z nejzdařilejších studií vlivu absolutního a relativního příjmu na štěstí považuji práci Balla a Chernovaové (2008), ve které autoři stanovili významnost změny relativního příjmu o 2,8x – 3,8x vyšší než efekt změny absolutního příjmu. Jinak řečeno, zdvojnásobení příjmu člověka pobírajícího mediánový příjem bude na jeho štěstí mít stejný vliv jako posun z 50. percentilu do zhruba 62. percentilu, kde by jeho příjem nebyl dvojnásobný, ale přibližně o čtvrtinu až třetinu vyšší než příjem původní. Autoři měli k dispozici široký vzorek 43 zemí v období 1995-1997 a vyvodili z něj dva další podstatné závěry pro účely mojí práce. Zaprvé, že nalezení zaměstnání v průměru zvyšuje štěstí stejně jako zhruba zpatnáctinásobení příjmu a zadruhé, že růst sebehodnocení vlastního zdravotního stavu, na čtyřbodové škále, ze 3 na 4 je z pohledu štěstí v průměru ekvivalentem růstu příjmu přibližně o 6 400 procent. Mezi další užitečná zjištění Balla a Chernovaové (2008) patří, že lidé mající dvě a více dětí a lidé nábožensky založení mají těmito faktory zvýšenou subjektivní spokojenost. Jako další významný determinant štěstí identifikuje Powdthavee (2010) rodinný stav, kdy lidem žijícím ve fungujícím manželství se zvyšuje štěstí na sedmibodové škále o 0,12 v porovnání s rozvedenými lidmi, respektive o 0,36 v porovnání s těmi, kteří jsou ve svazku manželském, ale žijí odděleně. Nicméně například vliv určitých forem vzdělání na štěstí se autorovi nepodařilo prokázat. Z pohledu věku pak štěstí klesá zhruba do 40. roku života a poté pozvolně roste, přičemž

při dokončení studií a nástupu do práce štěstí zpravidla trochu poklesne. Tento pokles by v průměru neměl překročit hranici 0,1 na desetibodové stupnici.

Je potřeba brát kvantitativní výsledky studie Balla a Chernovaové (2008) s rezervou, jelikož jejich model nevyužil metody instrumentálních proměnných a jak ukázal Knight a kol. (2009), tak zapojení instrumentů může změnit vypočtené koeficienty klidně i trojnásobně. Přesto je z výše prezentovaných výsledků patrné, že role důchodu na tvorbě štěstí je poměrně malá. Avšak je nutné si uvědomit, že žádná z doposud zmíněných studií nebyla zaměřena na oddělené studium identického vztahu pro chudé obyvatelstvo. Považuji za přirozené předpokládat, že by absolutní příjem měl hrát největší roli u lidí, kteří se potýkají s problémem uspokojení základních lidských potřeb. Studie Knighta a kol. (2009) vycházející z dat přibližně 9 200 čínských venkovských domácností nevyvrací tento předpoklad, ale zároveň jejich hlavní pozorování neprezentuje jeho přímý důkaz. Autorům sice vyšel relativní příjem jako minimálně dvojnásobně významnější než příjem absolutní, ale vzhledem k již zmíněné citlivosti kvantitativní analýzy nemohu jednoznačně usuzovat, že tento prezentovaný slabší vztah v ekonomicky zaostalejším vzorku obyvatelstva ve srovnání s výpočty Balla a Chernovaové (2008) je statisticky významně odlišný. Zároveň i další determinanty štěstí mají dle Knighta a kol. (2009) kvalitativně identický a kvantitativně podobný vliv jako u dosud zmíněných studiích, jmenovitě: vývoj štěstí dle věku má tvar písmene U, ženy jsou v průměru šťastnější než muži, zdravotní a rodinný stav mají velký vliv na subjektivní štěstí a vliv vzdělání na štěstí není statisticky prokazatelný.

Knight a kol. (2009) mimo jiné zkoušeli rozdělit vzorek do příjmových kategorií, což je dovedlo k velice podstatnému zjištění v oblasti relativní chudoby a štěstí, který jsem se marně pokoušel vyvodit z jejich obecného závěru. Ukázalo se totiž, že objem finančních aktiv má ve spodních třech příjmových decilech značně vyšší vliv na subjektivní štěstí než u relativně bohatší vrstvy obyvatel. Absolutní příjem má tedy z pohledu štěstí v průměru největší váhu pro lidi žijící zároveň v absolutní i relativní chudobě. Z tohoto pohledu je potřeba rozlišovat mezi efektem růstu uspokojení základních a potřeb a růstu příjmu jako takového, neboť Camfieldová a kol. (2013) na příkladu Thajska ilustrovaly značně silnější závislost štěstí na růstu příjmu, pokud byl doprovázen nárůstem uspokojení základních potřeb.

1.4.4 Minulý a očekávaný příjem

Do současného uspokojení vstupuje minulý i očekávaný budoucí příjem, přičemž dle van Praag a Frijters (1999) jsou koeficienty pro očekávaný příjem v průměru za celou populaci nižší než pro příjem minulý. Tento vztah platí zejména u mladších a starších osob. Kolem 50 let věku je vliv očekávaného budoucího příjmu relativně nejsilnější, avšak nedosahuje ani poloviny důležitosti příjmu současného. Průměrné váhy minulého, současného a budoucího příjmu by měly být zhruba: 16 %, 75 % a 9 %. Knight a kol. (2009) ukázali, že očekávaný růst budoucího příjmu sice zvyšuje štěstí jedince v přítomnosti, ale to hlavně díky tomu, že si člověk neuvědomí, že příjmy porostou i mnoha ostatním lidem a relativní příjem se tak příliš nezmění, čímž zhruba dvě třetiny potenciálního efektu na štěstí odpadnou. Knight a kol. (2009) také identifikovali patrný vliv změny příjmu v posledních pěti letech, kdy polepšení oproti stavu v minulosti vedlo k růstu subjektivního štěstí a naopak. Pro úplnost bych rád zmínil také to, že se autorům nepodařilo prokázat klesající mezní efekt příjmu na štěstí, což může vyplývat z toho, že se v případě použitého čínského vzorku pohybujeme v poměrně nízkých hodnotách příjmů a ekonomickou teorií očekávaný vztah bude v pozorované oblasti patrný pravděpodobně až s jejím dalším ekonomickým rozvojem.

1.4.5 Averze ke ztrátě

Intenzita změny životní spokojenosti v čase je také podmíněna směrem změny důchodu. Užitková funkce, a tedy i do jisté míry funkce štěstí v závislosti na příjmu, je vlivem averze ke ztrátě zlomena na hodnotě referenčního bodu (Layard 2006). Jinak řečeno mezní snížení důchodu zhruba má v průměru dvakrát větší a pochopitelně opačný efekt na pociťovanou spokojenost člověka než jeho růst o stejnou hodnotu (Kahneman a Tversky 1991).

1.4.6 Status

Hybnou silou za tvrdým pracovním nasazením ve vyspělých zemích je především snaha si polepšit v sociálním žebříčku (Rayo a Becker 2007) a to zejména v oblasti kvality bydlení a luxusnosti automobilů (Clark, Frijters a Shields 2008). Solnicková a Hemenway (1998) analyzovali dále oblasti jako vzdělání, atraktivita, dny dovolené, množství práce ve volném čase, inteligence a hodnocení nadřízeným v práci, ve kterých se běžně srovnáváme s ostatními, pomocí 12 otázek a přiřadili jim pořadí dle důležitosti. Za nejpodstatnější se ukázal status fyzické atraktivity a pozitivního hodnocení nadřízenou

osobou v práci, přičemž příjem se pohyboval uprostřed sledovaných faktorů. Vyšší počet dnů dovolené je naopak často preferován i za předpokladu zhoršení relativního postavení.

1.4.7 Příjmová nerovnost

Vliv příjmové nerovnosti na spokojenost obyvatel není úplně jednoznačný, protože část jejího efektu působí i pozitivně skrze vytvoření pocitu naděje zlepšení příjmu v budoucnu při aktivní snaze jej zvýšit, jelikož zdroje jsou zřejmě v ekonomice přítomny. Jedná se o tzv. demonstrační efekt (Knight a kol. 2009). Obecně je ale za běžný dopad růstu příjmové nerovnosti v agregátním měřítku považováno snížení průměrného štěstí v populaci, ale velikost a mnohdy i významnost efektu je závislá na kulturních normách (např. preference rovného rozdělení) a mobilitě pracovní síly. Na pravicově smýšlející obyvatele a bohaté občany v evropském prostředí, sice nemá tato úroveň příjmové nerovnosti statisticky významný vliv, ale u chudých i levicově smýšlejících je v průměru patrný negativní dopad jejího růstu. Toto by mělo platit přinejmenším ve významné části evropských zemích. Oproti tomu v Americe jsou bohatí lidé negativně zatížení vysokou mírou nerovnosti příjmů a chudí obyvatelé nikoliv, což je zřejmě způsobeno jejich větší mobilitou, ve srovnání s Evropou, a tedy silnějším demonstračním efektem, respektive větší pravděpodobnosti přesunu do opačné poloviny příjmového spektra (Alesinová a kol. 2004).

K problematice vlivu příjmové nerovnosti na štěstí je vhodné dodat, že kvantifikace jejího vlivu bývá značně zkreslená špatnou informovaností většiny obyvatel. Dle studie Gimpelsona a Treismana (2015), kteří analyzovali vzorek 40 zemí z dat Mezinárodního programu sociálního výzkumu (ISSP), v průměru více než 70 % obyvatel nedokáže vybrat z relativně nepodobných 5 grafů příjmového rozdělení ten, který nejvíce odpovídá reálnému rozložení důchodu v jejich zemi. Jinými slovy lidé většinou nemají dobrou představu o tom, jaká je skutečná příjmová nerovnost. Nejhoršího výsledku bylo dosaženo na Ukrajině, s pouze 5 % úspěšností. Avšak, například v Norsku vybralo nejvhodnější diagram dokonce 61 %, takže se nejedná o universální zjištění. Výsledky pro Českou republiku nebyly ve studii přímo prezentovány, ale je možné odvodit v kombinaci s daty OECD (©2018c), že pouze 17,6 % obyvatel ČR zvolilo správný z pěti diagramů, což je výsledek horší, než jaký by měl být dosažen pomocí náhodné volby.

1.4.8 Zdraví

Zdravotní stav jedince a dostupnost i kvalita zdravotní péče se pochopitelně také řadí mezi klíčové determinanty osobní pohody. Na agregátní úrovni má tak růst střední délky života pozitivní efekt na průměrně vykazovanou životní spokojenost. Nelze obecně říci, zda je zdraví nejpodstatnějším faktorem, či nikoliv, protože záleží na tom, jaké zdravotní stavy porovnáme a s jakými změnami ostatních faktorů. Přesto zdraví obvykle dokáže, v modelech identifikujících determinanty životní spokojenosti nebo štěstí, vysvětlit největší část variability endogenní proměnné. Zároveň se ukazuje, že „pro člověka s průměrným příjmem má rozdíl mezi nejhorším a nejlepším zdravotním stavem hodnotu několika milionu dolarů za rok, tedy více než kolik má k dispozici“ (Clark, Frijters a Shields 2008, s. 119). Jinými slovy by průměrný člověk musel být při výrazném zhoršení svého zdravotního stavu kompenzován enormními finančními prostředky, aby se nepropadla jeho vykazovaná osobní pohoda, pokud by vůbec bylo možné vyvážit tento nepříznivý vývoj. John Helliwell (2003) vypočetl, že efekt růstu vykazovaného zdraví o 1% zvyšuje dlouhodobě štěstí zhruba také o 1%, což je více než u všech ostatních faktorů.

Dále je potřebné si uvědomit, že kauzalita mezi zdravím a spokojeností není čistě jednosměrná. Existují totiž studie prokazující pozitivní vliv dobrého duševního rozpoložení na výsledky v oblasti zdraví jako jsou pravděpodobnost zástavy srdce, rychlost uzdravování se, počet prodělaných chřipek, počet smrtelných úrazů či optimalita krevního tlaku (Dolan a Peasgoodová 2008).

Oblastí, která je velmi akcentována v poslední době, jsou „duševní choroby, zejména deprese a úzkostné poruchy, jež jsou jedním z nejsilnějších faktorů snižujících pocit štěstí. Jejich váha je v agregátním měřítku téměř shodná s negativním vlivem chudoby a je dokonce silnější než u fyzických onemocnění. Trpí jimi více než půl miliarda lidí (více než 80 % je neléčeno) po celém světě a jejím dopadem je snížení národního důchodu na obyvatel o zhruba 5 %, a to skrze nezaměstnanost, absentismus, nižší produktivitu a vyšší náklady na léčbu fyzických problémů. Lidé s duševními chorobami zároveň umírají v průměru o 5 let dříve než ostatní.“ (The Global Happiness Council 2018, s. 29). Dle výše citované studie existují natolik efektivní metody léčby, že jejich výnosy převáží náklady na jejich poskytování a měly by se tak začít aplikovat ve velkém rozsahu.

Je nutné dodat, že je potřeba sledovat zdravotní stav nejen v průměrných hodnotách za celou populaci, ale také v rámci jednotlivých sociálních skupin, mezi nimiž vznikají nerovnosti i v oblasti zdravotního stavu. V evropských zemích je například míra

úmrtnosti méně vzdělaných osob zhruba o 50 % vyšší než u těch vzdělanějších a v některých zemích (např. Švédsko, Dánsko a Estonsko) se tato nerovnost na konci minulého století dokonce zvyšovala (Mackenbach 2006). Rozdíly v úmrtnosti dle vzdělanosti jsou patrnější spíše u mladších osob a zároveň více u mužů než u žen. Ženy pak obecně v průměru vykazují horší subjektivní zdravotní stav než muži, přestože žijí déle (Fitoussi, Sen a Stiglitz, s. 161).

Zajímavý pohled na zdraví je k nalezení v díle Michaela Grossmana (1972), který ve svém modelu má zdraví jako faktor, který hraje 3 role: a) je spotřebním statkem, a tedy jeho kvalita přímo ovlivňuje aktuální štěstí; b) je vstupním faktorem produktivity neboli ovlivňuje, kolik procent času budeme zdraví a případně i v jaké míře; c) je kapitálem, respektive investicí, která zlepšuje budoucí zdravotní stav. Grossmanův model pak hledá optimální rozložení času mezi práci, zlepšování zdravotního stavu (cvičení apod.), volný čas a léčení nemocí. První predikcí modelu je lepší zdravotní stav více vzdělaných osob, jelikož by tyto osoby měli být efektivnější (lépe umí hledat a zpracovat informace) při činnostech zlepšujících jejich zdraví. Druhou predikcí modelu je zhoršující se zdraví s rostoucím věkem v důsledku zvyšující depreciace zdraví při stárnutí, tedy nutnosti vyšších investic (zejména času) do udržení dobrého zdravotního stavu, přičemž náklady obětované příležitosti v podobě ušlé mzdy bývají i kolem 50-60 let, vyšší než v mladém věku, protože mzda povětšinou do 40 let věk roste a ani na konci produktivního období nespadne pod hodnotu na začátku kariéry.

1.4.9 Práce a nezaměstnanost

Situace člověka na trhu práce je velmi silným faktorem štěstí, což je zřejmé, pokud spolu srovnáme zaměstnané a nezaměstnané obyvatele. Při kontrolování ostatních faktorů má samotný status nezaměstnanosti negativní efekt zhruba „o 0,33 bodů na 4 bodové škále spokojenosti“ (Frey a Stutzer 2002, s. 419), což odpovídá výpočtu Helliwell (2003), který na 10 bodové škále vypočetl propad o 0,61 bodu. Nezaměstnanost snižuje štěstí sama o sobě, tedy i pokud by byla kompenzována sociálním systémem v plné výši původního příjmu v zaměstnání. Je tomu tak proto, že s sebou nese psychické i sociální náklady – tj. může způsobovat deprese, úzkost, pocit méněcennosti a změnu přístupu okolí k dané osobě (Frey a Stutzer 2002). Z tohoto pohledu je pak nepřekvapivým zjištěním, že dobrovolnické práce zvyšují pociťované spokojenost (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009). Zároveň, nejspíše vlivem adaptace, slábne negativní vliv nezaměstnanosti na štěstí v čase. Dlouhodobě nezaměstnaní pak trochu překvapivě mohou mít vlivem jejich situace na trhu

práce snížený subjektivní blahobyt méně než ti, kteří práci ztratili nedávno (Clark and Oswald 1994). Intenzita negativního dopadu nezaměstnanosti je opět podmíněna demografickými charakteristikami, kdy ji hůře snášejí například muži než ženy (Clark 2003). Zajímavými zjištěními Clarkova (2003) díla jsou dále, že partneři nezaměstnaných jsou více negativně ovlivněni z pohledu štěstí než samotní nezaměstnaní a že ti, kterým se propadne pociťované štěstí nejvíce si v průměru najdou práci rychleji než ostatní nově nezaměstnaní. Pociťované štěstí se pak po znovu nalezení zaměstnání a dosažení identického příjmu jako v předešlém zaměstnání nevrací na původní hodnotu a vlivem negativní zkušenosti se, ceteris paribus, zastaví na nižší hodnotě (Clark, Georgellis, & Sanfrey 2001). Přestože v ekonomické teorii se vyskytuje pojem újma z práce (*disutility of labor*), tak její přímé/finanční a nepřímé (sociální a sebereflexivní) výnosy zpravidla převáží psychologické náklady a náklady obětované příležitosti. Srovnání zaměstnaných osob dle typu pracovního úvazku s nezaměstnanými osobami je dobře zpracováno například ve studii kolektivu autorů The Global Happiness Council (2018). Existují také studie kvantifikující negativní vliv prodlužování obvyklé denní pracovní doby na štěstí. Dle Clarka (1996) má růst pracovní doby o jednu hodinu za den, tj. cca 22 hodin týdně, takový dopad na štěstí, že by jej bylo potřeba kompenzovat růstem mzdy o 15 500 Kč[5] měsíčně, aby byl průměrný člověk indiferentní.

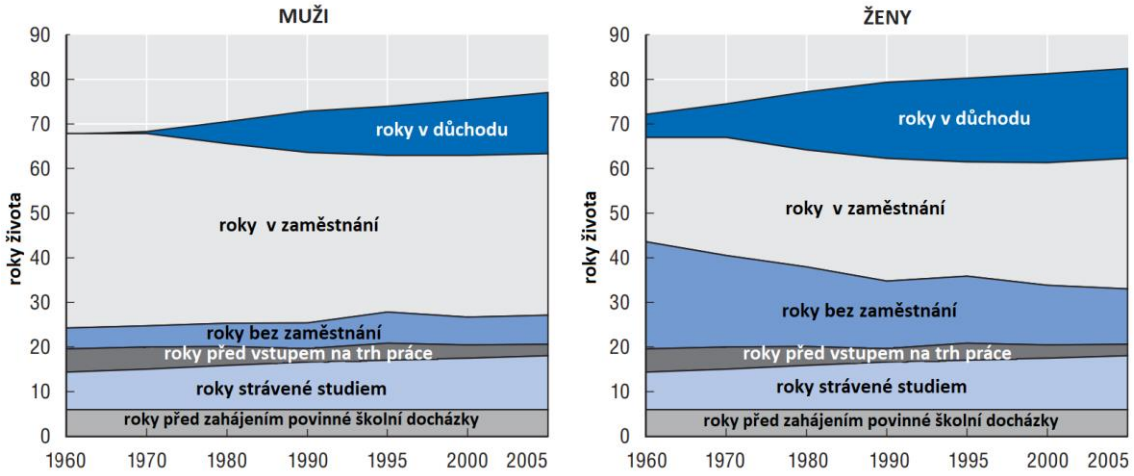
Vysoká obecná míra nezaměstnanosti nebo i její růst, tj. na agregátní úrovni, se pochopitelně ukazuje jako faktor negativně ovlivňující průměrné štěstí obyvatel, jelikož je větší část populace nezaměstnaná a ostatní vnímají větší riziko ztráty pracovní pozice (Kingdonová a Knight 2006). Z pohledu agregátního výstupu je tato situace nevhodná, protože významná část pracovní síly je nevyužita. Je sice možné oponovat tím, že strach o pracovní pozici podněcuje k vyšší produktivitě, ale proti tomuto efektu působí skutečnost, že dobrá spokojenost zaměstnanců pozitivně ovlivňuje jejich produktivitu (Frey a Stutzer 2002). Zaměstnanci jsou pak produktivnější, pokud nejsou vystaveni velkému stresu a nemusí dojíždět velké vzdálenosti. Rozdíly v tomto ohledu jsou významné, kdy v Koreji průměrné dojíždí zaměstnanci 70 minut denně, zatímco například ve Francii či USA pouze kolem 30 minut (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009). V České republice dle Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (ČSÚ 2018) vychází odhadem přes

[5] Prezentovaná hodnota byla přepočtena z hodnoty 8,6 liber za týden v cenách roku 1991 vypočtené ve studii přes kurz koruny vůči libře v daném roce (52 Kč za 1 libru) a následně podle koeficientu (7,9) vyjadřujícího kupní sílu koruny z roku 1991 v dnešním vyjádření z metodiky výpočtu starobního důchodu.

průměrné hodnoty sledovaných intervalů doba vyjížďky za zaměstnáním také kolem 30 minut.

Z pohledu genderových rozdílů na trhu práce je asi nejmarkantnější diference patrná ve struktuře ekonomické aktivity. V grafu níže lze vidět, že v zemích OECD v roce 2005 byli muži během svého života přibližně 36 let zaměstnaní, 6 let nezaměstnaní a 12 let strávili v důchodu, zatímco ženy byly zaměstnané jen zhruba 28 let, nezaměstnané (včetně mateřské dovolené) zhruba 12 let, a důchodu si užívaly v průměru 19 let. Z grafu je také patrný růst průměrného dožitého věku mezi lety 1960 a 2005 zhruba o 10 let u mužů i žen, růst doby strávené vzděláváním, růst zastoupení žen na trhu práce a u mužů absolutní pokles let strávených na trhu práce jako zaměstnaný.

Graf 1 Vývoj struktury celoživotní ekonomické ne/aktivity (průměr zemí OECD)

Zdroj: OECD 2009, vlastní úprava

1.4.10 Volný čas

Kategorií úzce spjatou s pracovními podmínkami, je množství a využití volného času. Člověk se snaží optimálně rozložit svůj čas mezi práci a volnočasové aktivity. Určitou bariéru pak tvoří omezená nabídka zkrácených úvazků, takže je pak volba v mnoha případech omezena de facto pouze na náplň volného času, nikoliv i na jeho rozsah. Je pak poměrně pravděpodobné, že mezní růst příjmu nebude mít významný vliv na štěstí, jelikož daný člověk nebude mít dostatek příležitostí k využití dodatečných prostředků. Nicméně od roku 1970 klesá celková roční pracovní doba ve většině zemích OECD. V průměru došlo k poklesu o více než 10 % (OECD 2009). V díle Layarda (2006) je prezentován pohled na nabídku práce v podobě, která nabádá k takové míře zdanění práce, že sice zpomalí ekonomický růst, ale zaručí více volného času. Důvodem pro tuto

redukci je internalizace negativní externality způsobené snahou lidí zvyšovat svůj příjem primárně jen kvůli růstu jejich statusu. Zároveň lidé pracují a konzumují více než by bylo optimální, protože přeceňují uspokojení, které jim to přinese. Primárně se jedná o problém přílišného pracovního nasazení, a ne nevhodně zvolené míry úspor z příjmu (Layard 2006).

Muži v zemích OECD si užívají v průměru více volného času než ženy (přestože ženy jsou v průměru šťastnější), přičemž největší rozdíl je patrný například v Itálii a nejmenší ve Francii. Obecně nejméně volného času (méně než 5 hodin za den) v rámci zemí OECD mají lidé v Mexiku a Japonsku a nejvíce v Belgii a Německu (více než 6,5 hodiny za den). Funkce volného času s ohledem na věk je ve tvaru písmene U, což je ve shodě s „funkcí štěstí" v závislosti na věku. Nejméně volného času si tak užívají lidé v produktivním věku, zejména mezi 25 a 45 lety věku, a nejvíce pak senioři (OECD 2009). V aktuálnějším datovém vzorku Eurostatu z roku 2010, popisujícím strukturu využití času ve 22 zemích, bohužel chybí Česká republika, takže tuto oblast nebudu v praktické části rozebírat podrobněji.

Z pohledu hodnocení uspokojení z konkrétních náplní volného času nejde stanovit jednoznačné vzorce, protože lidé nesdílející podobné charakteristiky mají ze stejných činností obvykle jiný užitek. Obecně je pak vhodné napomáhat expanzi rozpočtového omezení chudší vrstvy obyvatel tak, aby se redukoval rozdíl v kvalitě dosažitelného volného času (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009).

1.4.11 Mezilidské vztahy

Přátelství, rodinné vztahy, sociální vazby, a hlavně partnerský život se také řadí mezi klíčové složky vyrovnaného a spokojeného života. Rozvedení, ovdovělí a osamocení lidé vykazují horší hodnoty štěstí (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009). Hodnota stabilního manželství má dle Carroll, Frijters a Shields (2009) na štěstí podobný dopad jako jednorázové zvýšení důchodu ve výši dvou průměrných ročních příjmů, což sice může být poměrně nepřesná hodnota, ale dobře demonstrující významnost oblasti mezilidských vztahů. Zkoumat v dotaznících lze například sociální důvěru, sociální izolaci, dostupnost morální podpory od lidí v okolí, důvěru a vztahy s kolegy, náboženskou či spolkovou příslušnost, případně i počty přátel různých etnik, sociálních a věkových vrstev (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009).

1.4.12 Vzdělání

Vzdělání lze označit za faktor, který ovlivňuje štěstí a životní spokojenost primárně nepřímo, skrze lepší uplatnění na pracovním trhu – tj. vyšší mzdu, menší riziko nezaměstnanosti, lepší pracovní podmínky apod., protože se všechny použité studie v rámci této práce, které se vztahu vzdělání a štěstí věnovaly, shodují, že přímý vliv mezního vzdělání (při zahrnutí všech relevantních faktorů a demografických charakteristik do modelu) na štěstí je velmi malý až neexistující (např. Clark, Frijters a Shields 2008). Vzdělání také pozitivně ovlivňuje výsledky v oblasti zdraví (lepší přístup k zdravotní péči a také menší pravděpodobnost pravidelného kouření cigaret a s nimi spojených negativních efektů). Kouření bez závažných dopadů na zdraví ale většinou zvyšuje užitek a potažmo i životní spokojenost (Grossman 2008).

1.4.13 Bydlení

Bydlení je oblastí, která je zahrnutá mezi 11 nejdůležitějších faktorů v hlavním indexu blahobytu OECD s názvem Index lepšího života (Kasparian a Rolland 2012). V tomto indexu je bydlení hodnoceno ve třech otázkách[6]: a) výdaje domácností na bydlení (zahrnující nájmy nebo imputované renty, náklady na energie i náklady na opravu a údržbu apod.) jako procento z disponibilního důchodu; b) podíl obyvatel žijících v obydlí bez základního vybavení, respektive bez splachovací toalety; c) průměrný počet místností na člověka. Jak již bylo zmíněno v subkapitole 1.4.6 Status, tak kvalita bydlení ovlivňuje životní spokojenost jedince i v rámci srovnání s referenční skupinou, tj. s kvalitou bydlení přátel, rodiny, sousedů, kolegů z práce apod. (Clark, Frijters a Shields 2008).

Slabinou dotazníkových šetření v oblasti bydlení bývá nezahrnutí osob bez domova a nedostatečně reprezentativní vzorek osob v krizové situace, což je možné řešit skrze veřejné programy a příslušné dobrovolnické organizace. Další rozvoj také vyžaduje koncept „slušného bydlení“ (*decent housing*), který by pro země s různou vyspělostí měl mít rozdílnou podobu. Sledované charakteristiky kvalitního bydlení se v případě České republiky mohou týkat, kromě již zmíněného, například systému sběru odpadů, infrastruktury inženýrských sítí, doby čekání na sociální byty či hlukové zátěže a kvality ovzduší v místě bydliště (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009).

[6] Data za všechny oblasti jsou k nalezení zde: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=BLI2016

1.4.14 Životní prostředí

Životní prostředí vstupuje do životní spokojenosti obyvatel mnoha způsoby. Ovlivňuje jejich zdraví, vnímaní krajiny a lokality (např. veřejná zeleň nebo možný zápach v zimním období v důsledku spalovaní tuhých paliv), cenu bydlení, spotřební možnosti (procházky a plavání) a nákladnost pojištění (rizikovost z pohledu záplav či sesuvů půdy) (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009). Snižující se kvalita životního prostředí, dle Světové zdravotnické organizace, v roce 2006 způsobovala 24 % celkového zatížení populace nemocemi (World Health Organization 2008).

Existují indexy, které obsahují relevantní body, jež by měly být brány v potaz při jakémkoliv národohospodářském rozhodovaní, tedy i při snaze o stimulaci blahobytu obyvatel. Index environmentální udržitelnosti (ESI – *Environmental Sustainability Index*) zahrnuje 5 oblastí: „environmentální systémy (vzduch, půda, voda a biodiversita), redukce negativních faktorů (zejména znečištění ovzduší), lidská zranitelnost, sociální a institucionální kapacita řešit efektivně (nové) environmentální výzvy a spolupráce mezi zeměmi. Index výkonnosti z hlediska životního prostředí (EPI – *Environmental Sustainability Index*) je pak redukovanou formou ESI a je praktičtější pro tvorbu hospodářské politiky (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009).

1.4.15 Demografie

Některé demografické charakteristiky obyvatel mají často také přímý vliv na jejich spokojenost. Například se ukazuje, že v první polovině života štěstí klesá, ale tempo poklesu má tendenci se zpomalovat a obvykle se mezi 40. a 50. rokem života trend obrátí a pociťované štěstí má tendenci růst. Dále ženy bývají v průměru šťastnější než muži. Šťastnější bývají také zadaní a věřící lidé (Ball a Chernovanová 2010).

To, zda respondent má nebo nemá děti, má obvykle malý mezní vliv na jeho štěstí (Clark, Frijters a Shields 2008) a není ani obecně jasné, zda je tento efekt pozitivní či nikoliv. Záleží totiž na okolnostech daného rodiče a také kulturních zvyklostech v zemi (Di Tella, MacCulloch a Oswald 2003). Obvykle je efekt rodičovství na životní spokojenost a štěstí spíše pozitivní při počtu dětí vyšším než jedna (Clark, Frijters a Shields 2008).

1.4.16 Rizika a pocit bezpečí

Dalším determinantem, který není možné opomenout pro vytvoření uceleného pohledu na determinanty životní spokojenosti, je stabilita či jistota v jednotlivých oblastech. Jak

již bylo naznačeno v subkapitole 1.4.9 Práce a nezaměstnanost, tak stabilita v zaměstnání je velmi důležitým faktorem. V tomto ohledu od sebe lze odlišit nejistotu pracovního místa (*job insecurity*) a nestabilitu pracovního místa (*job instability*). V prvním scénáři je v ekonomice častá střednědobá a dlouhodobá nezaměstnanost, zatímco ve druhém scénáři může sice docházet k vysoké fluktuaci zaměstnanců, ale ti zpravidla bývají nezaměstnaní pouze v řádu dnů až týdnů, jelikož je v ekonomice dostatek volných pracovních míst. Za výrazně problémovější situaci na trhu práce tedy můžeme označit nejistotu pracovního místa. Vztah mezi nejistotou a příjmovou stupnicí je, na příkladu USA, takový že nízkopříjmové domácnosti mají obvykle relativně vyšší volatilitu příjmu, a tedy vyšší ekonomickou nejistotu než vysokopříjmové domácnosti. Tato negativní skutečnost je pak dále zesílena častější absencí úspor nižší sociální vrstvy, pro kterou je pak řešení nepříznivé životní situace o to složitější. Štěstí jednotlivce v ekonomice s vysokou nejistotou pracovního místa je v tomto ohledu ovlivněno i v situaci, kdy se mu v posledních letech dařilo vyhýbat nezaměstnanosti, jelikož jde de facto o faktor strachu ze ztráty zaměstnání, který pociťují všichni zaměstnanci. Jen někteří více a jiní méně (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009). Kromě výše popsané hlavní složky ekonomického rizika a nejistoty můžeme rozlišovat také nejistotu/rizika osobní a zdravotní (tj. riziko nemoci a zranění), která obvykle mají vliv i na ta ekonomická. Osobní riziko, respektive vnímaná osobní bezpečnost, je spojeno především s pravděpodobnostmi, že budeme přepadeni, okradeni či zavražděni. Je pak nutné podotknout, že statistiky subjektivního vnímání bezpečnosti jsou velmi málo pozitivně zkorelovány s objektivními daty. Jinými slovy většina lidí nadhodnocuje rizika v oblasti osobní bezpečnosti, na čemž mají neblahý podíl novodobá média (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009).

1.4.17 Moderní doba

S rozvojem společnosti v oblasti technologií a rostoucí nabídky spotřebních statků vyvstávají nové otázky a problémy, z nichž některé přímo souvisí se subjektivním blahobytem jedinců. Ukazuje se například, že sledování reklam vyvolává v průměrném člověku pocit relativního nedostatku a snižuje jeho pociťované štěstí. Z tohoto pohledu je vhodné regulovat reklamu, zejména tu, která je cílena na dětskou populaci (Layard 2006). Pro někoho může být lehce překvapující potenciálně negativní efekt významně rostoucí nabídky spotřebních statků v posledních několika dekádách. Ukazuje se totiž, že se lidem výrazně ztěžuje rozhodovací proces. Zvážení všech alternativ je příliš časově náročné, a tak rostou transakční náklady rozhodování a psychologické náklady

vnímaného suboptimálního rozhodování. Vlivem reklamy jsou očekávaní spotřebitelů příliš vysoká a velikost trhu může vést až k „rozhodovací paralýze“ Schwartz (2004). Osobně tento stav pociťuji například při výběru mobilního telefonu.

Vůbec nejzajímavější oblastí je pak vliv informačních technologií, které působí na štěstí obyvatel mnoha směry. Za pozitiva lze označit například, že díky rozvoji IT obvykle ekonomiky rychleji rostou, klesá míra nezaměstnanosti, rostou mzdy ve většině sektorů a je snazší kontaktovat zaměstnavatele nabízející práci. Oproti tomu negativní efekty jsou následující: slábnutí osobní sociální interakce, větší pravděpodobnost pocitu sociálního vyloučení, rostoucí aspirace, zvyšující se váha faktoru statusu/relativního postavení, větší počet gamblerů, problémy v intimním životě a ve vztazích spojené s online pornografií či elektronickými seznamkami apod. (Mitchell a kol. 2011; Lohmann 2015). Užívání internetu má zřejmě negativní dopad na štěstí jednotlivce (Mitchell a kol. 2011), ale celkově rozvoj výpočetních technologií, které přímo i nepřímo ovlivňují všechny relevantní oblasti, vnímám jako spíše pozitivní. Nicméně pro možnost podložení tohoto dojmu o jednoznačnou empirii se bude muset tato větev výzkumu ještě trochu více rozvinout.

1.4.18 Makroekonomický pohled

Z makroekonomického pohledu lze označit za faktor negativně ovlivňující subjektivní blahobyt ve společnosti i inflaci, a to v případě, pokud jsou její hodnoty zvýšené. Nicméně stabilně nízká míra inflace může mít negativní dopad na nezaměstnanost, kvůli obecně známému trade-offu z Phillipsovy křivky. Z pohledu spokojenosti obyvatel je pak vhodnější varianta udržování vysokého produktu a nízké nezaměstnanosti za cenu vyšší inflace. Tento závěr vyplývá z výzkumu v evropském prostředí, který vypočetl indiferenci obyvatel, z pohledu vykazovaného štěstí, mezi růstem míry nezaměstnanosti o 1procentní bod a růstem inflace o 1,7procentního bodu, přičemž udržování míry nezaměstnanosti 1 % pod její přirozenou mírou by mělo zvyšovat inflaci o méně než indiferentních 1,7 %. Nicméně lidé zřejmě nemají úplně dobrou představu o tom, jakými všemi kanály je inflace ovlivňuje, takže je potřeba brát výše prezentované zjištění s rezervou (Frey a Stutzer 2002). Zmíněná preference má zároveň omezení na blíže obecně nespecifikovatelné míře inflace, od které by lidé spíše preferovali vyšší nezaměstnanost. Expanzivní hospodářská politika nemusí být, z pohledu subjektivního blahobytu obyvatel, žádoucí při vysokých mírách inflace (Di Tella, MacCulloch a Oswald 2001).

Z pohledu mezinárodního srovnání, ale i důležitosti jednotlivých faktorů, je nesmírně přínosná studia Johna Helliwella (2003) s názvem *'How's life? Combining individual and national variables to explain subjective well-being* z roku 2003, ve které autor dokázal pouze za pomoci 6 proměnných vysvětlit 80 % odlišnosti štěstí mezi zeměmi (Layard 2006). Jednalo se o rozvodovost, nezaměstnanost, podíl lidí myslících si že si lidem dá věřit, členství v organizacích, které nejsou náboženstvím, podíl lidí věřících v Boha a index kvality vlády (s hodnotami od -1,00 pro Nigérii do 1,72 pro Švýcarsko), který vycházel z 25 indikátorů zařazených do 6 kategorií. Faktory jako „odpovědné a efektivní hospodaření vlády, její stabilita, kvalita právního státu a kontrola korupce" jsou silnými determinanty průměrné spokojenosti obyvatel (Frey a Stutzer 2002). V Helliwellově (2003) studii bylo kromě výše zmíněných zahrnuto ještě zhodnocení regulačního rámce a násilí v zemi. Autor také do své práce zakomponoval index kvality vlády, jehož zlepšování má, především v zemích se zápornou hodnotou tohoto indexu, vysoký potenciál zvýšit štěstí v zemi a převážit tak jakýkoliv z ostatních faktorů vyjma nezaměstnanosti a zdraví. V neposlední řadě je potřeba vyzdvihnout pozitivní vztah mezi štěstím a ekonomickou, politickou i osobní svobodou (Frey a Stutzer 2002). Na závěr je považují za nutné zmínit i pozitivní přínos rozvoje sociálních služeb či infrastruktury.

Prezentovaný behaviorální přístup (na začátku této kapitoly) k důležitosti důchodu při generování štěstí má zajímavou implikaci pro míru úspor. Ta totiž není až tak závislá na výši důchodu, jak předpovídá tradiční ekonomický pohled, ale je z významné části odvozena z relativního postavení v příjmovém žebříčku. A jelikož se lidé srovnávají z pohledu spotřeby více než z pohledu příjmu, tak chudší lidé mají větší tendenci méně spořit, aby jejich aktuální relativní spotřeba příliš nezaostávala (Frey a Stutzer 2002). To sice ještě více zhoršuje jejich budoucí pozici, ale jejich nedokonalá racionalita a nízké váhy přikládané budoucím období (resp. budoucím úrovním štěstí), vedou k dynamicky neefektivnímu rozhodování. Tím se u zemí s vyšší mírou nerovnosti snižuje míra úspor.

1.4.19 Slabiny výzkumu

Největší čtyři slabiny prezentované rešerše v této kapitole vidím v tom, že:

1. získávaná data o životní spokojenosti či štěstí jsou velmi subjektivní, jelikož samotné koncepty jsou velmi obecné a jednotlivci si je mohou vykládat odlišně například kvůli vlivu povahy (Okun a George 1984), což je problémem zejména při mezinárodním srovnání,

2. odpovědi v dotaznících mohou být zkreslené vlivem specifických událostí v nedávné minulosti (úmrtí blízké osoby, hádka v rodině, výhra v loterii, probdělá noc, prodělaná chřipka/viróza atp.), nedostatečnou (finanční) motivací ke svědomitému promyšlení odpovědi, případně i špatnou reprezentativností vzorku vlivem samovýběru (*self-selection*) a mnoha dalšími psychologickými faktory, které jsou předmětem zájmu v experimentální a behaviorální ekonomii (Friedman a Cassarová 2004),
3. lidé v dotaznících mohou cíleně odpovídat nepravdivě, aby jejich odpověď v souladu s předpokládaným očekáváním experimentátora či ostatních lidí, nebo aby jejich odpověď byla nadprůměrná, respektive zvýšená vůči realitě, pro případ, že by jejich odpověď nezůstala anonymní (Friedman a Cassarová 2004),
4. většina ekonometrických modelů využitých v prezentované literatuře nedokazuje jednoznačně kauzální vztahy, ale na základě zjištěných korelací, citlivostních analýz a teoretických předpokladů pouze usuzuje, že kauzalita opravdu existuje.

Zkreslování dat vlivem faktorů popsaných v bodech 2 a 3 je možné minimalizovat metodicky vytříbeným sběrem dat. Například je nutné co nejvíce sjednotit vliv prostředí, ve kterém jsou data sbírána (online vs. tištěná forma; místo, den a čas), ptát se na přiměřené množství otázek, aby respondenti neztráceli pozornost, přidat otázky kontrolující, zda nedošlo k nějaké extrémnější události ovlivňující náladu apod. (Friedman a Cassarová 2004). Oproti tomu s prvním zmíněným bodem je možné se vypořádat ve fázi vyhodnocování dat, alespoň při mezinárodním srovnání, kdy je například možné využít ekonometrický model s fixními efekty, který do značné míry odstraňuje vliv kulturního pohledu (Di Tella, MacCulloch a Oswald 2003). Avšak ekonomická teorie i praxe se ubírá směrem sestavování indexů, které sice zahrnují subjektivně zkreslenou životní spokojenost nebo štěstí, ale doplňují ji o objektivnější data v oblastech ovlivňujících kvalitu života a osobní pohodu, čímž dochází ke zpřesňování a lepší věrohodnosti pohledu na (subjektivní) blahobyt. Otázkou pak zůstává, jaké otázky a oblasti mají být zahrnuty, a s jakými relativními váhami. Této problematice se budu věnovat blíže v praktické části, kde budou popsány existující indexy blahobytu a dojde k jejich konfrontaci s nově vzniklou metodikou pro hodnocení kvality života ČR.

Z teoretického pohledu je základem kvalitních indexů blahobytu zahrnutí vyčerpávajícího počtu ukazatelů, které jsou koncepčně vhodné, lze je kardinálně změřit, trpí co nejmenším zkreslením, jsou citlivé na změny blahobytu, jejich sběr je praktický a

jsou ovlivnitelné nástroji hospodářské politiky. V realitě ale všechny ukazatele zahrnující subjektivní postoje trpí více či méně systematickými zkresleními, efektem rámování a nepřesnostmi spojenými s odhadováním podle heuristických pravidel (Dolan a Peasgoodová 2008). Častá zkreslení jsou způsobena tím (mimo faktory zmíněné již v teoretické části), že zapomínáme minulé zkušenosti, tíhneme k nedávné minulosti, neumíme se vžít do role budoucího já (tj. neuvědomujeme si dostatečně vliv adaptace i posunu aspirací a špatně odhadujeme vlastní diskontní faktory) a nemáme dokonalé informace. S rozvojem technologií a prohlubováním zájmu ekonomů o problematiku subjektivního blahobytu lze očekávat více studií přímo měřící štěstí a spokojenost přes objektivnější ukazatele jako je intenzita úsměvů nebo mimika či dokonce přes aktivitu v příslušných částech mozku, což je pravděpodobně neobjektivnější, ale zároveň velmi nákladný způsob sběru dat (Dolan a Peasgoodová 2008).

Samotná analýza vlivu důchodu (tj. faktoru, který je přítomen ve většině prezentovaných indexech blahobytu v praktické části) na štěstí je omezena skutečností, že pro určení její váhy se těžko hledá dobrá treatment skupina s rostoucím důchodem. Zároveň by bylo vhodnější sledovat spotřebu namísto příjmu, jelikož spotřeba je očištěná o úspory nebo splátky dluhů, a zároveň ji lze definovat tak, že by zahrnovala i spotřebu od ostatních subjektů/veřejných služeb (Clark, Frijters a Shields 2008). A i v ostatních prezentovaných oblastech (např. zdraví, vzdělání nebo bydlení) bude asi vždy prostor pro vývoj směrem k přesnějším a úplnějším indikátorům. Současný stav metod měření bude prezentován v praktické části na příkladech konkrétních indexů. Vůbec nejkomplikovanější je z mého pohledu problematika referenční skupiny, která je velmi složitě měřitelná.

Pro případ cílení hospodářské politiky čistě přes subjektivní ukazatele je také nutné dodat, že zejména kvůli první zmíněné slabině nejsou odpovědi na otázky týkající se životní spokojenosti či štěstí dostatečně přesné, a silně se doporučuje (Clark, Frijters a Shields 2008) k nim přidat otázky spadající do oblasti blaženosti (*eudaimonia*) a zaujetí (*affect*). Jinými slovy je potřeba rozšířit otázky tak, aby pokrývaly celý koncept osobní pohody, a ne pouze první z jeho 3 složek. Taková data nabízí výsledky šetření Životní podmínky z roku 2013, která budou využita v praktické části této práce. Nepraktičnost sledování pouze životní spokojenosti vyplývá z existence tzv. homeostáze v hodnotách subjektivního blahobytu (tendence vracení se hodnot spokojenosti, po jejich vychýlení extrémními událostmi, zpět do stabilního intervalu pomocí zakotvených psychologických vzorců), kdy se již několikrát prokázalo, že ve vyspělých evropských zemích leží

průměrná hodnota štěstí či životní spokojenosti vždy v intervalu mezi 70 a 80 % nabízené škály (Cummins a kol. 2002). Mimo to je nutné brát v potaz i omezení nástrojů fiskální politiky, které vede k tomu, že „vláda může jen zlepšovat podmínky pro snazší dosahování štěstí, ale nikoliv přímo štěstí vytvářet“ (Diener a Tov 2012, s. 6). Zaznívají i názory, že „centrální plánování naší osobní pohody bude úplně stejně obtížně jako centrální plánování naší ekonomiky“ (Booth 2012, s. 30), což na úrovni vytváření lepších podmínek pro růst štěstí a obyvatel a hledání vhodnějších opatření než těch, která by byla realizována bez znalosti problematiky indikátorů subjektivního blahobytu, vnímám jako příliš přehnanou kritiku.

1.4.20 Shrnutí

Za nejklíčovější oblasti určující, jak jsou lidé spokojeni se svým životem, můžeme označit jejich finanční situaci, zdraví a situaci na trhu práce (van Praag, Ferreri-Carbonellová a Frijters 2003). Být zdravý a zaměstnaný, stejně tak jako mít vyšší než mediánový příjem, významně přispívá ke šťastnému životu průměrného člověka, zatímco absolutní výše příjmu nehraje kvůli honbě za statusem, adaptaci a posouvání aspirací až takovou roli[7]. Rostoucí příjmy jedinců tak uvalují negativní externalitu na zbytek společnosti z pohledu vykazovaného štěstí. Mezi další významné faktory, které životní spokojenost ovlivňují v očekávaném směru, se řadí partnerský život (manželství obvykle činí lidi šťastnějšími), sociální vazby (počet dobrých přátel, členství ve spolcích atp.), množství a kvalita volného času, pravidelné fyzické cvičení, stav životního prostředí, pocit bezpečí, jistota pracovního místa a nepřímo i vzdělání (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009).

Negativní vliv na životní spokojenost má na agregátní úrovni růst míry nezaměstnanosti i růst inflace, přičemž průměrně vykazovaná spokojenost by se měla, ze stavu při tvorbě potenciálního produktu a přirozené míry nezaměstnanosti, propadnout ceteris paribus o stejnou hodnotu při růstu inflace o 1,7 % jako při růstu míry nezaměstnanosti o 1 %. Štěstí národa také snižuje vysoká rozvodovost, vysoká příjmová nerovnost, malá důvěra, negativnější vztah k platbě daní, vyšší časová náročnost dojížďky do zaměstnání, ateismus a špatná institucionální kvalita (Alesinová a kol. 2004; Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009; Frey a Stutzer 2002; Helliwell 2003; The Global Happiness Council 2018).

[7] Dle vlastního přepočtu z díla Layard (2006) podle parity kupní síly koruny na začátku na 21. století a historického vývoje inflace by hranice, od které by vliv růstu absolutního příjmu měl být v České republice naprosto zanedbatelný, vychází na hodnotu příjmu ve výši zhruba 78 000 Kč měsíčně.

Z pohledu hospodářské politiky není vhodné snažit se o to, aby všichni obyvatelé byli stejně šťastní, jelikož vnímaní vlastní spokojenosti je velmi ovlivněno povahou a specifickým prostředím, ve kterém jsme vyrůstali. Například materialisté bývají obvykle poměrně nespokojení, zatímco vztah mezi příjmovou chudobou a štěstím je slabý (Knight 2007). Zároveň i demografický faktor věku člověka má určitý vliv na to, jak moc spokojený se svým životem se zrovna cítí. Dále pak ženy a rodiče s více jak jedním dítětem vykazují v průměru zvýšenou spokojenost se svým životem. Vhodným směrem vývoje je využívaní široce pojatého indexu, který bude zahrnovat životní spokojenost, a jehož hodnotu za celou ekonomiku se bude hospodářská politika snažit pozitivně stimulovat. Alternativním přístupem je sledování a aktivní podpora dílčích ukazatelů bez toho, aby z nich byla vypočítávána indexová hodnota za celou ekonomiku, čímž ale nevzniká návod k tvorbě trade-offu. Do cost benefit analýz připravovaných opatření by měl být vždy zakomponován očekávaný dopad na štěstí ovlivňených lidí na primárním i sekundárním trhu, a to za použití poznatků behaviorální ekonomie a psychologie. Preferovaná řešení by měla mít pozitivní dopad na významnou část populace a malý až zanedbatelný dopad na ostatní lidi. Zároveň by výsledkem kroků hospodářské politiky neměla být divergence štěstí nízkopříjmových a vysokopříjmových osob. Tento přístup podporují například Layard (2006), Dolan a Peasgoodová (2008) či Fitoussi, Sen a Stiglitz (2009). Zvyšování hodnot životní spokojenosti dlouhodobě nejméně šťastné vrstvy obyvatel je odůvodnitelné tím, že si tito lidé nejsou zřejmě schopni pomoci ze svojí situace sami. Ukazuje se totiž tendence aktivně nahrazovat činnosti, které lidem snižují jejich spokojenost, např. lidé nespokojení v manželství či v práci mají zvýšenou pravděpodobnost rozvodu, respektive podání výpovědi (Clark, Frijters a Shields 2008). Stát by tedy měl pokračovat v posilování sociální inkluze a koheze, rozvoje lidského kapitálu, růstu variability a dostupnosti volnočasových aktivit, podpoře celoživotního vzdělávání, rozvoje kultury, zdravého životního stylu a dostupnosti kvalitní zdravotní péče. Růst spokojenosti lidí pak zpětně pomáhá rozvoji země v mnoha oblastech, protože lidem stoupá produktivita práce, ochota pomáhat ostatním, chuť navazovat sociální vztahy a dělat dobrovolnickou práci. Zároveň se posiluje důvěra ve společnost a její normy (Diener a Tov 2012). Na závěr ještě zmínim poznatek R. Layarda (2006), že růst mobility v moderní společnosti má sice významné pozitivní efekty, ale má to i svou druhou stranou mince, kdy negativní dopady jsou pozorovatelné v oblastech jako je stabilita rodinných vztahů, kriminalita a nestálost společenských norem, přičemž v rámci posledně jmenované oblasti mohou převládat pozitivní efekty.

2 Praktická část

Struktura praktické části je následující. V první kapitole je detailně představeno 7 indexů zachycujících rozvoj země vzájemně poměrně odlišnými způsoby a několik dalších je představeno alespoň stručně. Z indexů, u kterých je možné mezinárodní porovnání, jsou odvozeny silné a slabé stránky současného stavu v České republice. Ve druhé kapitole je analyzován způsob, jakým Česká republika plánuje přistupovat k měření kvality života v období let 2020-2030 dle nově vytvořené metodiky Maussenové a kol. (2018) a na základě poznatků teoretické části a srovnání s indexy z kapitoly 2.1 je kriticky zhodnocena její komplexnost. V této kapitole je také zkoumána kvalita života v regionech České republiky a dopad této problematiky do strategického plánování rozvoje měst a obcí. Ve třetí kapitole je popsán časový vývoj spokojenosti obyvatel České republiky s jejich životem a jeho dílčími oblastmi a je provedeno srovnání s vybranými evropskými zeměmi. Ve čtvrté kapitole je provedena segmentace české populace na základě spokojenosti obyvatel. Jejím smyslem identifikovat a porovnat determinanty životní spokojenosti v krajích, zhodnotit možnost vnějšími zásahy pozitivně ovlivnit štěstí obyvatel (z pohledu míry psychologického základu nespokojenosti některých obyvatel) a najít typické objektivní charakteristiky nespokojených obyvatel, které mohou usnadnit a zefektivnit národohospodářské rozhodování. Klíčová zjištění praktické části jsou pak zanesena v poslední kapitole, kde je diskutována jejich praktická využitelnost.

2.1 Indexy a ukazatele blahobytu

Indexy blahobytu, povětšinou zahrnující subjektivní postoje i objektivní veličiny, se začaly systematicky rozvíjet od roku 1976, kdy vyšly dvě americké studie, věnující detailní pozornost životní spokojenosti, založené na velkém populačním vzorku (Cummins a kol. 2002). Nicméně již v roce 1972 vznikla první iniciativa měřit štěstí na úrovni státu, a to překvapivě v poměrně neznámém státu jižní Asie, Bhútánu (Benjamin a kol. 2014). Z pohledu terminologie lze označit pojmy „index osobní pohody, kompozitní indikátor subjektivního blahobytu a index kvality života za ekvivalenty, jejíž cílem je sledovat osobní pohodu a kvalitu života všech obyvatel ve společnosti a studovat jejich vývoj v prostoru a čase“ (Decancq a Lugoová 2013, s. 8).

Pro výpočet indexu je potřeba stanovit váhu jeho jednotlivých složek, resp. ukazatelů. Existují tři přístupy, jak k tomuto úkolu lze přistoupit. První přístup je založený na empirických datech, kdy váhy jednotlivých ukazatelů jsou vypočteny matematickým

modelováním. Druhý přístup vychází čistě z normativního hodnocení a obvykle vychází z odhadů expertní skupiny. Třetí přístup je hybridní a kombinuje metody prvních dvou přístupů (Decancq a Lugoová 2013).

2.1.1 Hrubé národní štěstí

Výsledkem iniciativy bhútánského krále Džigme Singjä Wangčhuga bylo vytvoření indexu hrubého národního štěstí v roce 2008 (GNH – *Gross National Happiness*), který se v Bhútánu stal důležitějším ukazatelem než HDP. Jeho hodnota byla odvozena z dotazníkového šetření obsahujícího více než 1 000 proměnných, přičemž pro jeho konstrukci bylo využito jen 72 z nich (Ura a kol. 2012). Na základě sledování dílčích oblastí GNH, ještě před jeho kompletací, a realizace specifických opatření byl vytvořen důkaz například o tom, že pozitivní vzdělávání přispívá ke štěstí a zlepšuje studijní výsledky (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009). GNH je složen ze 4 pilířů: „1) udržitelný rozvoj; 2) zachování a podpora kultury; 3) ochrana a udržení kvality životního prostředí; 4) dobrá veřejná správa“ (Santosová 2013, s. 260) a jeho smyslem je identifikovat klíčové oblasti pro efektivní rozvoj společnosti a průběžně měřit to, zda se zlepšují podmínky pro spokojený život. Jedná se o multidimenzionální přístup k rozvoji (Santosová 2013).

V posledním realizovaném šetření, tj. v roce 2015, obsahoval dotazník 135 otázek zařazených do 9 oblastí: psychologická pohoda, zdraví, vzdělávání, zachování a podpora kultury, využití času, dobrá veřejná správa, vitalita komunity, ekologická rozmanitost a odolnost ŽP a životní standard (Royal Government of Bhutan 2014). Metodika pro odvození hodnoty indexu byla shodná s předposledním/druhým šetřením z roku 2010, kde ve stejných 9 oblastech bylo položeno 249 otázek (více než 750 proměnných z nichž pro výpočet indexu bylo využito 124), které byly zařazeny do některého z 33 indikátorů v dané oblasti. Tyto indikátory jsou zachyceny v následující tabulce, přičemž je uvedena i váha každého z indikátorů v rámci oblasti, kdy každá z 9 oblastí má stejnou váhu. Šetření se v roce 2010 zúčastnilo 7 142 osob z 8 700 náhodně vybraných a o pět let později to bylo nepatrně více (7 153 osob z 8 871), s tím, že bylo ošetřeno, aby bylo dosaženo relativně rovnoměrného zastoupení obyvatel dle demografických charakteristik jako místo bydliště, věk a pohlaví. Dotazník ke GNH je převážně sestaven z objektivních otázek (pouze 9 z 33 indikátorů obsahovalo ve významnější míře subjektivní postoje), kdy jedinou převážně subjektivní oblastí byla psychologická pohoda. Zbylých 5 indikátorů, složených čistě ze subjektivních otázek, bylo přítomno v oblasti zdraví, veřejné správy nebo ekologie a každá z nich měla 10 % váhu.

Tabulka 1 Seznam oblastí a indikátorů indexu hrubého národního štěstí

Oblast	Indikátor	Váha	Oblast	Indikátor	Váha
psychologická pohoda	*životní spokojenost*	*33%*	využití času	*práce*	*50%*
	pozitivní emoce	*17%*		*spánek*	*50%*
	negativní emoce	*17%*	dobrá veřejná správa	*politická účást*	*40%*
	duchovno	*33%*		*služby*	*40%*
zdraví	*subjektivní zdraví*	*10%*		*kvalita vlády*	*10%*
	zdravé dny	*30%*		*základní práva*	*10%*
	postižení a omezení	*30%*	vitalita komunity	*dary (peníze i čas)*	*30%*
	mentální zdraví	*30%*		*bezpečnost*	*30%*
vzdělávání	*gramotnost*	*30%*		*vztahy v komunitě*	*20%*
	vyučování	*30%*		*rodina*	*20%*
	znalosti	*20%*	ekologická rozmanitost a odolnost ŽP	*škody od divoké zvěře*	*40%*
	hodnoty	*20%*		*urbanismus*	*40%*
zachování a podpora kultury	*umění a řemesla*	*30%*		*zodpovědnost vůči ŽP*	*10%*
	aktivní kulturní účast	*30%*		*ekologické otázky*	*10%*
	znalost jazyka	*20%*	životní standard	*příjem na obyvatel*	*33%*
	etiketa	*20%*		*aktiva*	*33%*
				bydlení	*33%*

Zdroj: Ura a kol. 2012

Lidé jsou v rámci GNH rozděleni na základě svých odpovědí do 4 skupin: nešťastní (*unhappy*), trochu šťastní (*narrowly happy*), velmi šťastní (*extensively happy*) a hluboce šťastní (*deeply happly*). Proces zařazení člověka do jedné ze skupin je značně komplikovaný. Pro každou subkategorii byl expertně určen tzv. práh dostatečnosti, který rozdělil lidi do dvou kategorií – 1. ti, kteří jsou dostatečně vybaveni/spokojeni; 2. ti, kteří nejsou dostatečně vybaveni/spokojeni[8]. Toto bylo možné díky tomu, že naprostá většina otázek obsahovala nominální škály k nabízeným slovním odpovědím. Následně byl každému člověku vypočten vážený podíl dostatečnosti (tj. suma násobků binárních hodnot (0=nedostačující v dané subkategorii; 1=dostačující v dané subkategorii) s váhou dané subkategorie dělené 9 (=celkovým počtem oblastí)) určující na kolik procent lze považovat jeho životní stav za dostatečně kvalitní. Pokud by například daný člověk byl nad hranicí dostatečnosti pouze ve zdravých dnech (*healthy days*) a bydlení (*housing*), tak by jeho výsledný podíl dostatečnosti vyšel 7 % (vypočteno jako $\frac{0,3}{9} + \frac{0,33}{9}$). Ti, u nichž

[8] Například v subkategorii životní spokojenost bylo položeno 5 otázek s nominální škálou od 1 do 5 bodů (kde více je lépe), takže součet bodů za jednoho respondenta musel ležet v intervalu od 5 do 25 bodů. Poté lidé, kteří měli součet bodů v odpovědích 20-25 bodů, byli klasifikováni jako dostatečně spokojení a ti, u kterých byl součet 5-19 bodů byli označeni jako nespokojení.

byl tento podíl nižší než 50 % byli označeni za nešťastné, mezi 50 a 65 % byli trochu šťastní, mezi 66 a 76 % byli velmi šťastní a hodnoty nad 76 % zařazovaly člověka mezi hluboce šťastné. Hranice byly nastaveny takto, aby většina obyvatel byla zařazena do jedné ze dvou nejméně spokojených skupin (výsledné zastoupení bylo 59,1 %, kdy nešťastných bylo pouze 10,4 % z celkové populace) a opatření fiskální politiky zaměřená na stimulace málo šťastných obyvatel cílila na významnou část populace, a ne pouze na její zlomek (Ura a kol. 2012). V případě České republiky ale zastávám názor, že by dávalo smysl cílit na menší část populace, protože vzhledem k objektivně vyššímu životnímu standardu, který zde máme, není potřeba významnější stimulace objektivních charakteristik (např. kvalita bydlení a přístup ke zdravotní péči) u průměrných občanů.

Samotná hodnota indexu pak nebere v potaz pouze poměr počtu obyvatel v nejméně šťastných dvou skupinách vůči obyvatelům ve dvou nejšťastnějších skupinách, ale také částečně reflektuje podíl oblastí, ve kterých na tom jsou zástupci dvou nejméně šťastných skupin v průměru dostatečně dobře (tj. nad prahem 65 %). Jinými slovy je finální hodnota indexu odečtem násobku výše zmíněného poměru počtu obyvatel (zařazených jako nešťastní a trochu šťastní vůči počtu obyvatel označených za velmi šťastné či hluboce šťastné) s procentem nešťastných a trochu šťastných, kteří nedosáhli dostatečnosti v 6 či více oblastech, od jedné. Hodnota indexu byla roce 2010 rovna 0,743 (vypočteno jako $1 - 0{,}591 * 0{,}434$) a do roku 2015 vzrostla o 1,7 % na 0,756 (tj. $1 - 0{,}566 * 0{,}431$), což značí pozitivní vývoj v obou dílčích komponentech výpočtu. V Bhútánu tedy klesá podíl objektivně málo šťastných obyvatel, a těm stále nespokojeným alespoň v průměru slábnou důvody k nespokojenosti v jednotlivých oblastech.

Výše prezentovaná metodologie výpočtu bhútánského indexu hrubého národního štěstí de facto ignoruje, jak moc se člověk v dané subkategorii odchyluje od prahové hodnoty, což se mi jeví jako podstatný metodologický nedostatek, ale snaha o jeho vyřešení by celý proces výpočtu učinila pro potřeby Bhútánu příliš komplikovaný. Lze ale očekávat, že s ustálením seznamu otázek bude docházet k procesu zavádění několika intervalů pro každou subkategorii, namísto pouhého rozpůlení prahem na dostatečné a nedostatečné hodnoty. Zároveň jsem skeptický k možnosti využít tuto metodu v jiných zemích, s cílem provedení mezinárodního srovnání, alespoň dokud nebude každé subkategorii namísto binárních hodnot přiřazena míra uspokojení nebo alespoň několik intervalů dostatečnosti. Nicméně se jedná o velmi inspirativní příklad, ze kterého lze vyvodit nejen oblasti, které je potřeba sledovat, ale také i konkrétní otázky a částečně jejich váhy jejich významu

v rámci oblasti. Slabinu však vidím v tom, že všechny oblasti mají stejnou váhu, což nepochybně neodpovídá realitě. Z teoretické části této diplomové práce vyplývá, že největší váhu by s velkou pravděpodobností mělo mít zdraví (John Helliwell, 2003). Nejsem si ale vědom existence studie, která by dokázala váhy jasně určit. Index navíc nebere explicitně v potaz míru zaměstnanosti v zemi ani míru inflace, kdy nezaměstnanost jedince se alespoň přímo promítá v oblasti využití času (plus se jedná o kontrolní demografickou proměnnou), ale jinak jsou tyto dva zásadní makroekonomické ukazatele zohledněny pouze nepřímo.

Přes patrné nedostatky očekávám postupný rozvoj výše popsaného indexu, jelikož se za účelem využití bhútánských poznatků v problematice štěstí již pravidelně konají mezinárodní konference o hrubém národním štěstí. Ta poslední, již sedmá, proběhla koncem roku 2017 v hlavním městě Bhútánu, Thimbú, a to i s českou účastí. Na základě inspirativnosti bhútánského indexu GNH vznikl v České republice Nadační fond Šťastné Česko, který pracuje na zavedení výpočtu hrubého národního/domácího štěstí v České republice a snaží se zvětšovat povědomí obyvatel o tomto konceptu a podporuje projekty s potenciálem zlepšit štěstí v ČR. Avšak deklarovaný cíl této nadace: „Do roku 2025 společně zdvojnásobit štěstí v Česku a ověřit to růstem Českého indexu štěstí.“ (Šťastné Česko ©2017) se mi jeví být zcestný, jelikož z porovnání hodnot výsledného nelze vyvozovat silné kardinální závěry a zároveň by výpočet výchozí hodnoty indexu musel být velmi hybridní (zejména při zachování určitě podobnosti s bhútánskou metodikou), aby jej bylo vůbec v teoretické rovině možné zdvojnásobit.

2.1.2 Index lepšího života

Index lepšího života *(BLI - Better Life Index)* byl vytvořen mezivládní organizací OECD v roce 2013 a jeho hodnoty za rok 2017 jsou dostupné pro všech 36 členských zemí, a také pro dva další vážné zájemce o vstup do této organizace – Brazílii a Jihoafrickou republiku. Země jsou hodnoceny v každé z 11 oblastí, které byly experty OECD označeny za klíčové z pohledu kvality života a životního standardu. Těmito oblastmi jsou: bydlení, příjem a bohatství, zaměstnanost, mezilidské vztahy, vzdělávání, životní prostředí, občanská angažovanost a dobré vládnutí, zdraví, osobní pohoda, bezpečnost a slaďování pracovního života a soukromého života (*OECD ©2018a*). Všechny tyto oblasti jsou zahrnuté i v bhútánském GNH, ale jinou formou, s jinými váhami. V rámci vyjmenovaných oblastí se zkoumalo 24 konkrétních indikátorů, které jsou uvedeny v následující tabulce (Tabulka 2).

Tabulka 2 Seznam oblastí a indikátorů využitých v roce 2017 pro výpočet BLI

Oblast	Indikátor	Oblast	Indikátor
bydlení	byty bez základního vybavení, resp. bez splachovací toalety *(% ze všech bytů)*	**vzdělávání**	intelektuální výsledky *(skóre dosažené v šetření PISA - čtení, matematika a vědy)*
	výdaje na bydlení *(% celkových výdajů domácností)*		dosažené vzdělání *(podíl obyvatel s dokončeným středoškolským vzděláním, resp. ISCED level 3 a více)*
	průměrný počet pokojů na jednu osobu		roky vzdělávání *(očekávaný počet let, které se bude dítě vzdělávat mezi 5 a 39 lety)*
příjem a bohatství	čistý upravený disponibilní příjem domácností *(průměr, $)*	**občanská angažovanost a dobré vládnutí**	regulatorní systém, zapojení veřejnosti a transparentnost *(skóre dle více kritérií)*
	čisté finanční bohatství domácností *(průměr, $)*		volební účast *(parlamentní či prezidentské volby, %)*
zaměstnanost	nejistota na trhu práce (*průměrný podíl ušlé mzdy vlivem nezaměstnanosti, %)*	**zdraví**	subjektivní hodnocení zdraví *(% respondentů, kteří uvedli odpověď velmi dobrý nebo dobrý, a nikoliv uspokojivý, špatný či velmi špatný)*
	míra zaměstnanosti *(%)*		střední délka života (*naděje dožití v letech*)
	míra dlouhodobé nezaměstnanosti *(%)*	**osobní pohoda**	spokojenost se životem *(průměrné skóre dle tzv. Cantrilova žebříku)*
	osobní příjem *(průměrná roční mzda přepočtená na plné úvazky, $)*	**bezpečnost**	pocit bezpečí *(% lidi, kteří se cítí bezpečně při chůzi v noci venku o samotě)*
mezilidské vztahy	kvalita podpůrné sítě *(% respondentů, kteří uvedli, že se mají na koho obrátit)*		míra vražd *(počet úmrtí v následku přepadení na 100 tis. obyv.)*
životní prostředí	znečištění ovzduší *(mikrogramy polétavého prachu o velikosti maximálně 2,5 µm na jednom kubickém metru)*	**slaďování pracovního a soukromého života**	přetěžování zaměstnanců *(podíl zaměstnanců, kteří obvykle pracují více než 50 hodin týdně)*
	kvalita vody *(% respondentů, kteří uvedli, že jsou spokojení s kvalitou vody v místě bydliště)*		čas strávený volnočasovými aktivitami a osobní péčí *(průměrný počet hodin za den)*

Zdroj: OECD ©2018b, vlastní zpracování

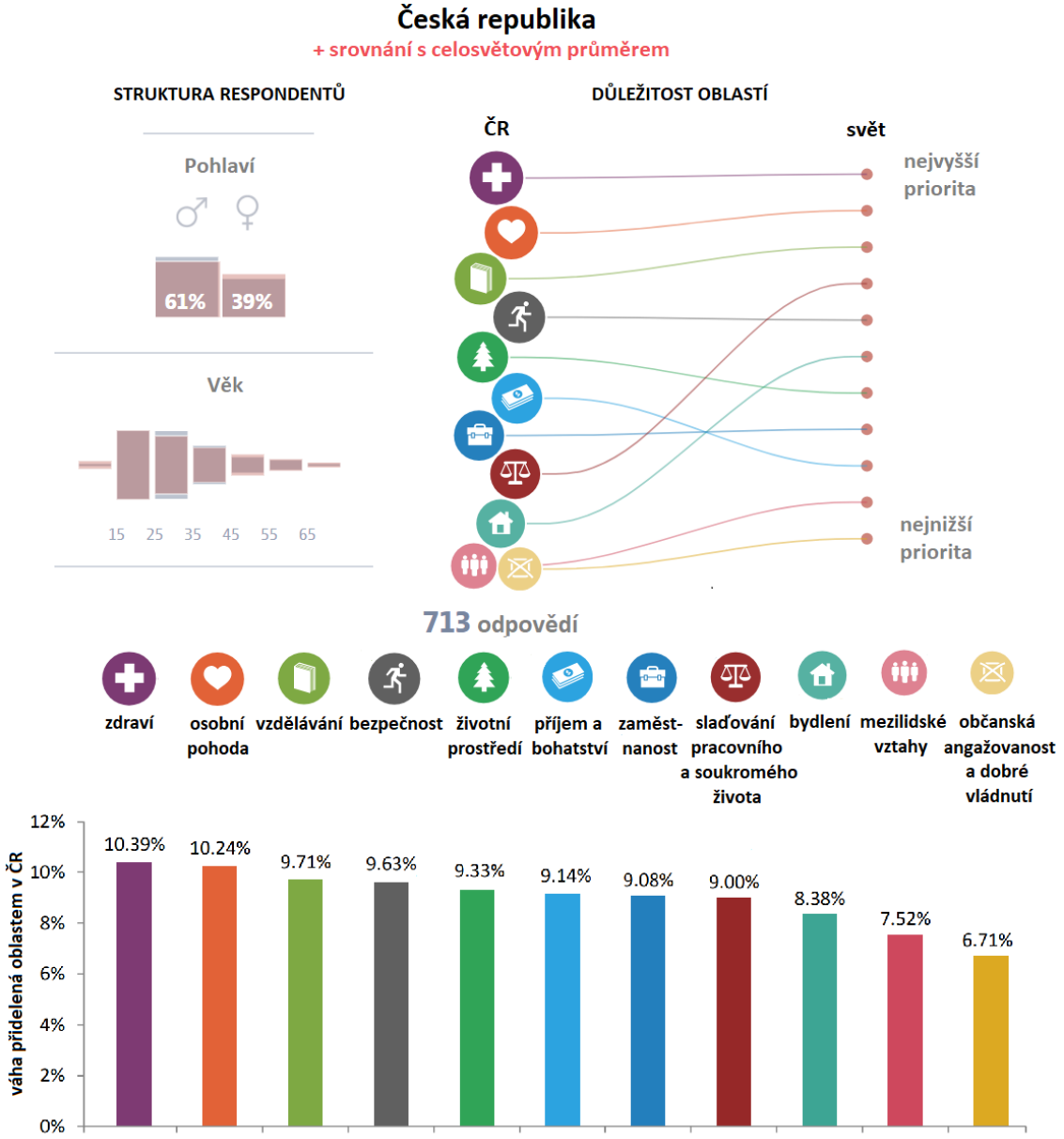
Všem zemím bylo na základě hodnot výše prezentovaných indikátorů expertně přiřazeno bodové ohodnocení každé oblasti mezi 0 a 10 body. Nicméně nízké hodnoty v některé z oblastí nemusí znamenat jejich objektivně špatný stav, jelikož hodnocení je do značné míry relativní a nízké hodnoty tak značí podprůměrnost. To se ale pojí s problémem, že provedené škálování je příliš intenzivní a předurčuje výrazně pořadí zemí při využití relativně podobných vah na všechny oblasti (Kasparian a Rolland 2012). Porovnání zemí je pak založeno na váženém součtu jednotlivých oblastí, kdy si váhy může každý

návštěvník dedikovaných webových stránek OECD nastavit podle vlastních preferencí v intervalu od 0 do 5, nicméně tyto váhy musí být stanoveny celočíselně. Možnost stanovení vlastních vah je přínosné například pro hledání nejlepšího místa pro život konkrétním člověkem, avšak tato variabilita ve vyhodnocení získaných dat vyvolává chaos z pohledu objektivního řazení zemí. Dvě třetiny zemí se totiž mohou být při specifické kombinaci vah umístit v nejlepší trojici (Kasparian a Rolland 2012, s. 2 227). Trik je ale v tom, že přes vytvořené webové rozhraní OECD sbírá názor lidí po celém světě na váhu jednotlivých oblastí, takže postupně získává „objektivnější" pohled na věc a s časovým odstupem pak může relativně přesně stanovit jaké váhy jsou v průměru nejvhodnější pro mezinárodní srovnání.

V České republice se zatím zapojilo 713 respondentů z 50 tisíc návštěvníků webové stránky www.oecdbetterlifeindex.org, z nichž bylo 61 % mužů (o 4 % více než na v průměru za celý svět) a 39 % žen. Nejvíce jsou ve vzorku zastoupeny věkové skupiny 15-25 let a 25-35 let, přičemž v rámci druhé jmenované skupiny je její zastoupení nadprůměrné vůči zbytku světa. Češi označili ze nejdůležitější oblast zdraví. Následovaly oblasti životní spokojenost, vzdělání, bezpečnost a životní prostředí. Nejhůře se umístily oblasti občanská vybavenost, komunita a bydlení. Ve srovnání se zbytkem světa Čechům relativně více záleží na příjmu a na životním prostředí a relativně méně pak na bydlení (což je nejspíše způsobeno dostatečnou současnou kvalitou) a vyváženosti pracovního života s osobním životem (OECD 2017). Pořadí oblastí i srovnání s celosvětovým průměrem je prezentováno v Graf 2.

Česká republika se na základě Indexu lepšího života, za předpokladu využití rovnoměrných vah, řadí na 21. místo (OECD ©2018b), kdy na prvních třech pozicích jsou Norsko, Dánsko a Rakousko. Využití průměrných vah ze získaného vzorku za Českou republiku i svět však nevede k výrazným změnám v pořadí, protože jak ilustruje následující graf (Graf 2), tak váha přidělená zdraví (10,69 %) není ani dvakrát vyšší než váha přidělená občanské angažovanosti (6,71 %), a tak Česká republika vychází v obou případech také kolem 21. místa. Avšak pořadí na předních příčkách by v očích Čechů bylo trochu jiné než při neutrálním scénáři: první Norsko, následované Dánskem, Švédskem a Norskem.

Graf 2 Váhy oblastí v Indexu lepšího života dle respondentů z České republiky a srovnání vah oblastí i struktury respondentů s průměrem za zbytek světa

Zdroj: OECD 2017, OECD ©2018b, vlastní úprava

Indikátory zvyšující umístění České republiky jsou zejména jistota na trhu práce (zejména vlivem nejnižší míry nezaměstnanosti v rámci OECD), malý výskyt vražd, dobrá úroveň dosaženého vzdělání, dostatečná vybavenost bytů (z pohledu sociálního zařízení), nízká míra dlouhodobé nezaměstnanosti, vysoká míra zaměstnanosti a nadprůměrné intelektuální výsledky. Naopak největší rezervy jsou patrné v nízkých příjmech, vyšších pořizovacích cenách bydlení, znečištění ovzduší a také celkově v oblasti občanské angažovanosti, která se zároveň spolu s dostupností bydlení v čase dokonce zhoršuje. Nejvíce překvapivým zjištěním pro mě bylo špatné umístění ČR v otázce množství

polétavého prachu v ovzduší, jehož hodnoty v ČR vesměs stagnují. Jediná pozitivně se vyvíjející oblast z nejslabších stránek České republiky je průměrná výše příjmu (OECD 2017). Dalšími zajímavými negativními zjištěními je, že se Česká republiky velmi pravděpodobně řadí do nejhorší třetiny zemí OECD z pohledu tvorby hrubého fixního kapitálu, využívání obnovitelných vodních zdrojů, ohroženosti biodiverzity, a především z pohledu naděje dožití při narození a důvěry v policii i v ostatní lidi (OECD 2017).

Na závěr musím podotknout, že ačkoliv Index lepšího života měří poměrně široký rozsah oblastí, tak jeho hodnoty nezohledňují nerovnosti ve společnosti v jednotlivých oblastech (zejména příjem a zdraví), čímž klesá jeho přesnost. Zároveň negativně vnímám absenci indikátoru popisující kvalitu a stabilitu rodinných vazeb - např. míra rozvodovosti, která v rámci teoretické části byla vyhodnocena jako podstatný faktor.

2.1.3 Index lidského rozvoje

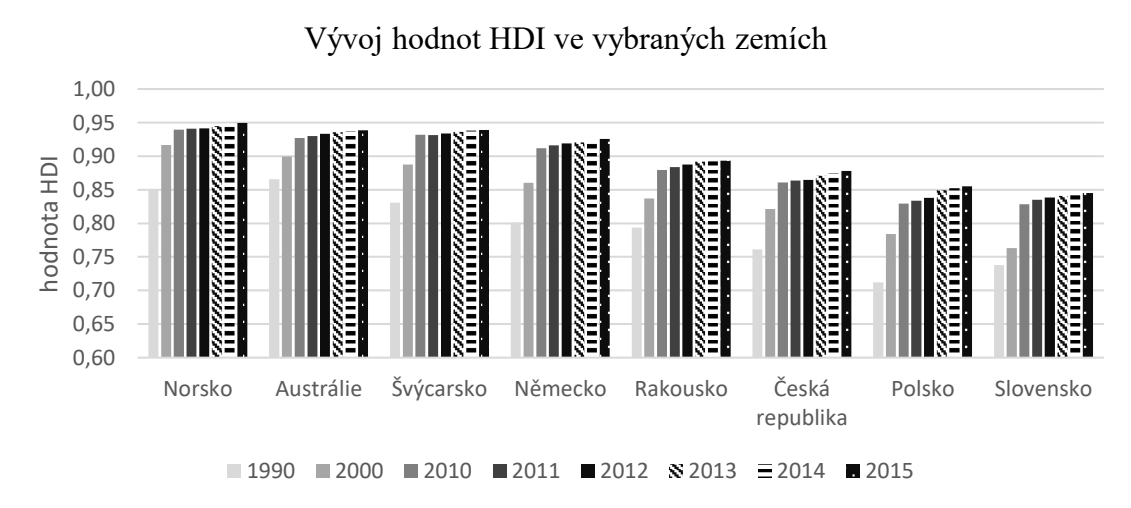
Index lidského rozvoje (*HDI - Human Development Index*) je od roku 1990 využíván Organizací spojených národů a je v současnosti považován odbornou veřejností i politickými zástupci v mnoha zemích za nejlepší velmi snadno spočitatelný ukazatel pro účely mezinárodního srovnání lidského rozvoje a kvality života, lepší než HDP (Sherwani, Kamal a Abbas 2017). HDI zahrnuje sociální i monetární aspekty rozvoje země a jeho primárními třemi oblasti měření jsou: 1) zdraví a délka života (měřeno přes nadějí dožití); 2) přístup ke vzdělání a informacím (měřeno přes průměrnou a očekávanou délku studia); 3) životní standard / kvalita života (měřeno přes hrubý národní důchod na obyvatele v paritě kupní síly). HDI kombinuje kvantitativní měření rozvoje s kvalitativním pojetím a rozděluje, podle jeho výsledné hodnoty vypočtené geometrickým průměrem indexů za 3 výše jmenované oblasti, 188 studovaných zemí do 4 kategorií rozvoje (tj. na země s velmi vysokým, vysokým, středním a nízkým lidským rozvojem). Hodnoty indexu za jednotlivé oblasti de facto vychází z rozdílu skutečné hodnoty od expertně stanoveného minima (např. 20 let u naděje dožití) vyděleného rozdílem optimální a minimální hodnoty, takže tyto indexy do určité míry indikují, jak moc se konkrétní země odchyluje od ideálního stavu (Sherwani, Kamal a Abbas 2017).

„HDI je založeno na teoretickém konceptu Amartya Sena“ (Forgeard a kol. 2011, s. 90) z roku 1985, který na problematiku SWB nahlíží z jiného úhlu pohledu, než kterému byla věnována pozornost v teoretické části této práce. Jeho přístup je založený na dostupnosti možností rozvoje a udržení schopností, které člověk potřebuje pro to, aby vedl kvalitní

život. Například schopnost dobrého sociálního fungování vyžaduje využití statků, které je potřeba kupovat z finančního příjmu. Nejdůležitější je však schopnost dobrého fyzického fungování, respektive dobrý zdravotní stav (Kingdonová a Knight 2006). Osobní pohoda pak není měřítkem kvality života, ale pouze jednou z jeho složek, která je pro člověka důležitá (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009).

Česká republika se, s hodnotou HDI 0,878, v roce 2015 řadila na 28. místo (nejlépe vychází oblast vzdělávání, ve které se ČR umístila na 15 místě) a byla společně s dalšími 50 zeměmi zařazena do nejlepší rozvojové kategorie. Na prvním místě se dlouhodobě drží Norsko, které v roce 2015 mělo hodnotu HDI 0,949, a to přestože není na první příčce (a ani nepřesahuje expertní optima) ani v jedné ze čtyř dílčích složek třech klíčových oblastí. Graf 3 prezentuje vývoj hodnot ukazatele HDI od roku 1990 ve třech zemích, které se v roce 2015 umístily na prvních místech, a také v České republice a jejich 4 sousedních státech. Z grafu je patrné, že po roce 1990 byl nejdynamičtější vývoj zaznamenán v Polsku. Nicméně po mezi lety 2010 a 2015 byl právě a u Polska, ale také u Slovenska zaznamenán výraznější propad v žebříčků národů: v případě Polska o 5 příček a u Slovenska dokonce o 7 (UNDP 2016). Pozice ostatních zemí prezentovaných v grafu se ve shodném období let 2010-2015 změnila maximálně o 1 příčku.

Graf 3 Vývoj hodnot Indexu lidského rozvoje od roku 1990 v ČR a jejich sousedních státech a ve třech zemích s nejvyšší hodnotou HDI v roce 2015

Zdroj: UNDP 2016, vlastní zpracování

Ukazatel lidského rozvoje bývá kritizován za to, že jeho parametry mají stejnou váhu, a že zahrnuje příliš redukovaný počet parametrů, které zároveň nejsou dobře porovnatelné mezi zeměmi - např. určitá délka vzdělávání ve vyspělé evropské zemi by neměla být ekvivalentní se stejným počtem let stráveným studiem v rozvojové zemi s horší úrovní

vzdělávání. Zároveň je určování expertně stanovených minim a maxim pro výpočet dílčích indexů také trochu diskutabilní (Forgeard a kol. 2011). Nicméně v datové sadě UNDP (2016) jsou alespoň vypočteny indexy zohledňující nerovnosti ve 3 studovaných oblastech (*Inequality-adjusted HDI*) či nerovnosti dle pohlaví (*Gender Inequality Index*). Zejména první jmenovaný index vyznívá dobře pro Českou republiky, která se díky nejnižší nerovnosti v dostupnosti vzdělání a nízké příjmové nerovnosti umístila na 18. místě, což je druhý nejvyšší posun[9] (o 10 míst) v rámci zemí s velmi vysokým HDI. Data, kterými disponuje UNDP, nabízí další rozšiřování konstrukce indexu, a to jak v oblasti zdraví (např. počet praktických lékařů na 1 000 obyvatel a výdaje na zdravotní péči) a zaměstnanosti (např. odvětvová struktura zaměstnanosti a zranitelnost pracovní síly), tak i v dalších oblastech jako vzdělání (např. počet žáků na učitele a podíl obyvatel s terciárním vzděláním), výkonnost ekonomiky (např. míra zaúvěrování ekonomiky a tvorba hrubého fixního kapitálu), bezpečnost a psychologická pohoda (např. počet vězňů na 1 000 obyvatel, míra vražd a míra sebevražd) apod. V neposlední řadě pak data UNDP (2016) nově obsahují údaje o udržitelném rozvoji formou tzv. nástěnkového/panelového přístupu (*dashboard approach*), ve kterém jsou ke každé zemi, v řazení dle HDI, přiřazeny hodnoty více než 10 indikátorů ekonomické, environmentální či sociální udržitelnosti, s barevným označením indikujícím kvalitu v dané otázce. Jinými slovy jsou země v rámci každého ze 14 indikátoru udržitelnosti rozděleny zhruba na rovnoměrné třetiny (tj. nelepší třetina, prostřední (průměrná) třetina a nejhorší třetina). Tento přístup je sice preferován předními světovými ekonomy jako například Ed Diener (Forgeard a kol. 2011), jelikož poskytuje více informací veřejnosti, přesto bych ale uvítal i vytvoření indexu HDI upraveného o udržitelnost, ideálně v kombinaci se zohledněním nerovností, ke kterým již je metodika vytvořena. Pro účely této práce však není nutné, abych se osobně pokusil velmi komplexní problematiku udržitelnosti zakomponovat do HDI. Namísto toho se dále v praktické části, v kapitole 2.2 Měření kvality života v Č, zaměřím na možnosti revidování metodiky měření kvality života (např. rozšíření počtu sledovaných ukazatelů v oblasti udržitelného rozvoje o indikátory sledované UNDP, tj. Rozvojovým programem OSN) v České republice publikované pod hlavičkou Úřadu vlády České republiky 31. března 2018 (Maussenová a kol. 2018), tedy v době, kdy jsem již měl vytvořenou původní osnovu této práce, která následně musela doznat pár změn.

[9] Největší posun byl zaznamenán v případě Slovenska, které dle HDI bylo na 40. místě a po zahrnutí nerovností do Inequality-adjusted HDI si polepšilo o 12. pozic na 28. místo.

2.1.4 Global Well-Being Index

Global Well-Being Index (dále jako GWBI) je indexem obsahujícím pouze subjektivní postoje obyvatel, čímž se výrazně odlišuje od třech předchozích ukazatelů. Index byl vytvořen dvěma americkými organizacemi - Gallup a Healthways, přičemž první zmíněná společnost se více jak 10 let věnuje měření životní spokojenosti na území Spojených států amerických. Z dat Gallupu a Healthways na celosvětové úrovni například vyplynulo, že „míra korelace mezi životní spokojeností člověka a jeho příjmem je rovna 0,46 a podobný vztah je patrný i mezi průměrnou národní spokojeností a HDP na obyvatele“ (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009). Jedná se tedy pouze o středně silný vztah.

Index GWBI zkoumá populaci v 5 elementech: smysluplnostní (*purpose*), vztahový (*social*), finanční (*financial*), komunitní (*community*) a zdravotní (*physical*). Všechny elementy se skládaly ze 2 tvrzení, na které bylo možné odpovědět 5 způsoby: naprosto souhlasím, spíše souhlasím, nedokážu posoudit, spíše nesouhlasím a naprosto nesouhlasím. Na základě svých odpovědí byl každý respondent v každé oblasti označen buď za prosperujícího (*thriving*), potýkajícího se (*struggling*) nebo za strádajícího (*suffering*). Ve všech zemích pak byl pro každou oblast vypočten podíl obyvatel zařazených do každé z těchto třech kategorií. Výsledná hodnota indexu poté určuje podíl obyvatel ze všech respondentů, kteří byli označeni jako prosperující alespoň ve 3 z 5 elementů/oblastí. V České republice bylo v roce 2014 pouze 16,8 % takových respondentů, což bylo způsobeno především oblastmi zdraví a smysluplnost, kde prosperovalo pouze 10 % - 20 % obyvatel. Tímto výsledkem se ČR zařadila až na 72. místo ze 145 studovaných zemí. Nejpozitivnější obrázek byl v oblasti financí, kde se Česká republika umístila na 33. místě. V ostatních 4 oblastech se Česká republika řadila vždy na horší než 80. místo, a v případě subjektivního zdravotního stavu dokonce až na 101. pozici. Na prvních třech místech se umístily Panama, Kostarika a Portoriko. Do první desítky se pak vešly vyspělé země jako Švýcarsko, Dánsko a Rakousko (Gallup and Healthways 2014).

Tabulka 3 Seznam „otázek“ pro výpočet indexu Global-Well Being

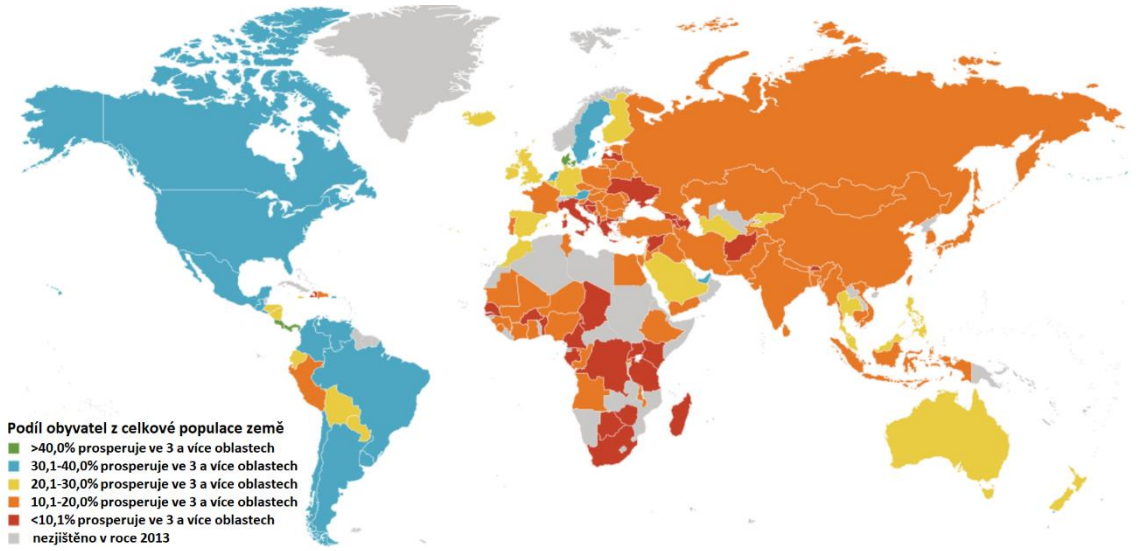
Oblast	Znění teze
Smysluplnost	Baví mě každodenní aktivity, které dělám.
	Každý den se naučím něco nového.
Vztahy	Existuje v mém životě člověk, který se mě snaží přimět ke zdravému životnímu stylu.
	Moje rodina či přátelé mě nabíjí pozitivní energií každý den.

Oblast	Znění teze
Finance	Mám dostatek peněz pro to, abych mohl dělat vše, co chci.
	V posledních sedmi dnech jsem musel řešit finanční problémy.
Komunita	Město / místo ve kterém žiji je pro mě dokonalým místem k životu.
	Za poslední rok jsem od někoho obdržel uznání za to, že jsem pomohl/a zlepšit kvalitu života ve městě / místě, kde žiji.
Zdraví	V posledních sedmi dnech jsem se cítil aktivní a produktivní každý den.
	Můj zdravotní stav po fyzické stránce je téměř perfektní.

Zdroj: Ageeová 2014, vlastní překlad

Mapa 2 vychází z dat roku 2013 a obsahuje informace o 135 zemích. Vzorek respondentů za každou zemi byl zhruba 1 000 osob, což způsobuje vyšší standardní odchylku (resp. menší přesnost) vypočteného indexu. Každé zemi byla přiděleno barevné označení, na základě zjištěných hodnot indexu podílu osob zařazených jako prosperující v alespoň ve 3 oblastech z 5 oblastí prezentovaných v tabulce výše. Z mapy je zřejmé, že subjektivní blahobyt je obecně nejvyšší na americkém kontinentu, což je způsobeno spíše kulturními rozdílnostmi zemí než jejich ovlivnitelnými objektivními charakteristikami (Di Tella, MacCulloch a Oswald 2003). Nejhůře pak, dle očekávání, vychází výsledky v Africe.

Mapa 2 Hodnoty Global Well-Being Indexu v roce 2013 ve světě

Zdroj: Lopez 2014

Gallup také disponuje podobnou metodikou vyhodnocení osobní pohody čistě z pohledu odpovědí na otázku dle Cantrilova žebříku, kterou lze považovat za nadřazenou otázkám prezentovaným v Tabulce 3. Nicméně, jak bylo vysvětleno v teoretické části, tak odpovědi na tento typ otázky jsou příliš stabilní, a proto jejich využití, bez

zakomponování více oblastí, není moc praktické a pro mezinárodní srovnání je velmi nepřesné. V případě zájmu je možné nahlédnout do výsledků z roku 2014 (Gallup and Healthways 2014), kde se Česká republika, podle zastoupení osob „prosperujících" v životní spokojenosti, umístila v rámci Evropy na 15. místě ze 40.

Empirické poznatky výzkumu společností Gallup a Healthways potvrzují zjištění z teoretické části, že lidé s vyšším SWB jsou v průměru zdravější, produktivnější a optimističtěji snáší ztrátu zaměstnání. Zároveň se ukazuje, že se tito lidé obvykle také dokáží „rychleji odrazit ze dna či se lépe postarat o své základní potřeby a také se cítí být více vybavení pro to, aby dokázali podpořit svoji firmu, komunitu nebo zemi k úspěchu" (Ageeová 2014).

2.1.5 Index šťastné planety

Index šťastné planety (*HPI – Happy Planet Index*) je ukazatelem udržitelného subjektivního blahobytu vytvořeným v roce 2006 britskou organizací s názvem New Economic Foundation (2016b). Na rozdíl od Indexu lidského rozvoje ke svému výpočtu využívá údaje o subjektivní spokojenosti se životem, a to ze stejného zdroje jako Index lepšího života - tj. data z Gallup World Poll využívajících tzv. Cantrilova žebříku, který byl vysvětlen v teoretické části na začátku kapitoly 1.4. Kromě spokojenosti do výpočtu vstupují další 3 oblasti (z nichž jedna pouze nepřímo): 1) naděje dožití, která je jako hlavní zdravotní ukazatel přítomna ve všech dosud zmíněných indexech; 2) nerovnost ve společnosti v naději dožití i ve spokojenosti, aby tyto oblasti nebyly zahrnuty pouze skrze průměrné hodnoty (vstupuje do výpočtu nepřímo změnou dílčích indexů naděje dožití a subjektivního blahobytu); 3) ekologická stopa, která odpovídá „průměrnému množství půdy v přepočtu na jednoho obyvatele, které je potřeba využívat pro udržení současných spotřebních vzorců – tj. zahrnuje půdu, která je potřebná pro obnovu spotřebovávaných obnovitelných zdrojů (zejména jídlo a výrobky ze dřeva), půdu zabranou infrastrukturou a také půdou potřebnou pro absorbci emisí oxidů uhličitého, který vzniká v souvislosti s aktuální spotřebou" (New Economic Foundation 2016b, s. 2). Jednotlivé oblasti jsou do výpočtu hodnoty ukazatele zakomponovány takovým způsobem, aby žádná z nich nebyla dominantním faktorem a hodnota rozptylu každé z nich mohla přispívat do finální hodnoty indexu stejnou mírou, tedy aby byl HPI stejně citlivý na změny všech faktorů

Česká republika se na základě indexu šťastné planety umístila na 64. místě ze 140 zemí (*New Economic Foundation ©2016)*, pro které byl dostupný dostatečně vhodný datový

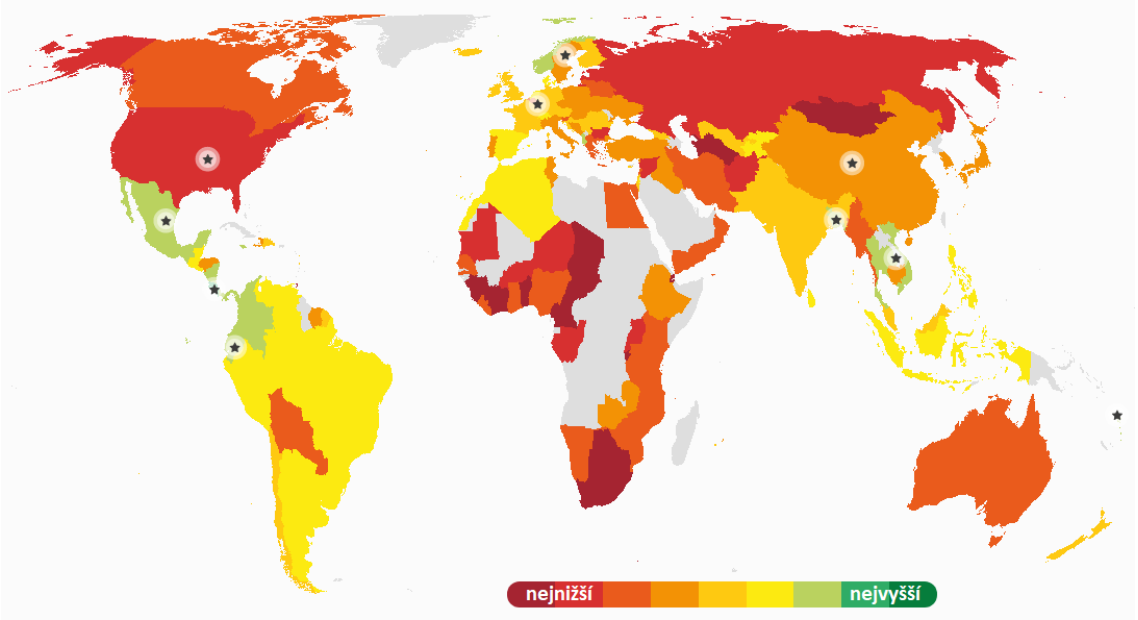
vzorek. Autoři indexu vycházeli primárně z dat roku 2012, ale v mnoha případech museli využít rok jiný nebo hodnotu pro rok 2012 odvodili z časových řad. V rámci všech dosud prezentovaných indexů vychází hodnota tohoto indexu pro Českou republiku relativně nejhůře. Důvodem je vysoká hodnota ekologické stopy, která je jako jediná (v rámci 4 klíčových faktorů) ve vzorci pro výpočet hodnoty indexu ve jmenovateli, jelikož růst její hodnoty znamená vyšší požadavky na přírodní zdroje pro udržení současné spotřeby, a tedy pokles udržitelnosti rozvoje. Hodnoty ekologické stopy jsou pro účely studovaného indexu převzaty z Global Footprint Network (©2018) a v případě jejich absence jsou vypočteny ekonometrickým modelem zahrnujícím například HDP na obyvatele v paritě kupní síly, emise oxidu uhličitého na obyvatele, hodnotu importů i exportů na obyvatele a hustotu obyvatel v inverzním vyjádření (New Economic Foundation 2016b). ČR byla z pohledu ekologické stopy až na 112. místě, s hodnotou 5,2 globálních hektarů využívané půdy na průměrnou spotřebu jednoho člověka, zatímco v ostatních 3 faktorech (naděje dožití, osobní pohoda a nerovnost) se umístila vždy v první čtvrtině vzorku zemí.

Celkově, dle Indexu šťastné planety, vedou nejšťastnější život, po přihlédnutí k jeho dlouhodobé udržitelnosti, obyvatelé Kostariky, Mexika a Kolumbie. Paradoxně ani jedna z těchto zemí nedosáhla v rámci žádné ze 4 studovaných oblastí takového výsledku, který by ji v rámci oblasti řadil mezi 5 nejlepších zemí. Pouze Kostarika byla alespoň v jedné oblasti v Top10, a to v osobní pohodě obyvatel. Na vrchol žebříčku se tedy Kostarika s Mexikem částečně dostaly díky tomu, že měly dobré hodnoty naděje dožití a spokojenosti obyvatel, které nebyly příliš ovlivněny jejich nerovnostmi, přičemž k tomuto stavu nevyžadovali obyvatelé nijak vysokou spotřebu statků. Hlavní příčinu vidím v tom, že se sice obě země řadily z pohledu ekologické stopy až na začátek horší poloviny zemí, ale hodnota tohoto ukazatele byla poloviční než ve většině vyspělých zemí, což nejvíce ovlivnilo hodnotu finálního indexu ve prospěch Kostariky a Mexika. Toto odůvodnění je ještě patrnější v případě Kolumbie.

Osobně považuji Index šťastné planety za spíše orientační ukazatel, který je příliš ovlivněn hodnotami ekologické stopy. Jeho porovnání dává největší smysl v rámci skupiny zemí s podobnou ekonomickou vyspělostí. Z Mapy 3 je například zřejmé, že v rámci Evropy je nejlepší udržitelný standard života nejspíše v Norsku, což je v souladu se zjištěními z ostatních, již prezentovaných, indexů. Nevylučuji však možnost, že relevantnost tohoto ukazatele možná v budoucnu poroste, pokud opravdu přestane být současná spotřeba lidí na planetě Zemi udržitelná. Přesto navrhuji interpretaci jeho

hodnot například raději tímto způsobem: „V rámci zemí, které zatěžují ekosystém planety Země relativně málo, se nejlépe žije v Kostarice a Mexiku.“

Mapa 3 Hodnoty Indexu šťastné planety ve světě v roce 2012

Pozn.: k zemím označeným hvězdičkou je na zdrojových stránkách vytvořena detailní případová studie

Zdroj: New Economic Foundation ©2016

2.1.6 Index společenského rozvoje

Index společenského rozvoje *(SPI – Social Progrees Index)* je dalším z ukazatelů využívaných pro zhodnocení kvality života velkého vzorku zemí po celém světě. V roce 2017 byl index vypočítán ve 128 zemích na základě 50 environmentálních a sociálních ukazatelů, které jsou prezentovány v následující tabulce. Každý ukazatel byl zařazen do jedné z 12 definovaných oblastí v rámci jedné z těchto tří kategorií: 1) základní lidské potřeby, 2) osobní pohoda, 3) příležitosti.

Tabulka 4 Ukazatele Indexu společenského rozvoje v členění na kategorie a oblasti

Kategorie	***Základní lidské potřeby***	***Osobní pohoda***	***Příležitosti***
Oblast	**Výživa a základní zdravotní péče**	**Přístup k základním znalostem**	**Osobní svoboda a svoboda volby**
Ukazatel	Podvýživa	Gramotnost dospělých obyvatel	Svoboda volby v životě
	Hloubka kalorického deficitu	Docházka do základních (*primary*) škol	Svoboda vyznání
	Míra porodní úmrtnosti matek	Docházka do středních (*secondary*) škol	Brzká manželství (*tj. v 15-19 letech*)
	Míra dětské úmrtnosti	Rovnost pohlaví v docházce do středních škol	Míra uspokojení požadavků o potrat
	Úmrtí na infekční nemoci		Korupce

Kategorie	*Základní lidské potřeby*	*Osobní pohoda*	*Příležitosti*
Oblast	**Voda a kanalizace**	**Přístup k informacím a komunikaci**	**Osobní práva**
Ukazatel	Přístup k pitné vodě z vodovodu	Předplatné mobilních telefonů	Politická práva
	Přístup k bezpečnému zdroji vody na venkově	Uživatelé internetu	Svoboda slova
	Napojení domácností na kanalizační síť	Index svobody tisku	Svoboda shromažďování
			Ochrana vlastnických práv
Oblast	**Přístřeší/bydlení**	**Zdraví a duševní pohoda**	**Tolerance a inkluze**
Ukazatel	Spokojenost s dostupností dosažitelného bydlení	Naděje dožití v 60 letech	Tolerance imigrantů
	Napojení domácností na zdroj elektrické energie	Předčasná úmrtí na nepřenosné choroby	Tolerenace homosexuality
	Kvalita dodávek elektřiny	Míra sebevražd	Diskriminace a násilí vůči minoritám
	Úmrtí vlivem znečištění vzduchu v domácnosti		Náboženská tolerance
			Záchranná sociální sít
Oblast	**Osobní bezpečnost**	**Kvalita životního prostředí**	**Přístup k pokročilému vzdělávání**
Ukazatel	Míra vražd	Úmrtí vlivem venkovního znečištění ovzduší	Roky terciárního vzdělávání
	Intenzita násilných trestných činů	Nakládání s odpadní vodou	Průměrná délka studia žen
	Vnímaná úroveň kriminality	Ochrana biodiverzity a přirozeného prostředí	Nerovnost v dostupnosti vzdělání
	Politický teror	Emise skleníkových plynů	Počet univerzit umístěných ve světovém žebříčku
	Zemřelí po srážce s dopravními prostředky		Podíl studentů terciárního vzdělávání na prestižních univerzitách

Zdroj: The Social Progress Imperative ©2017, vlastní překlad

Cílem metodiky výpočtu SPI je měřit přímo hodnoty výstupních parametrů, a nikoliv snahu o jejich zlepšování (např. pomocí výše vládních výdajů), která může být výrazně zkreslená. Pro každou oblast bylo, na základě hodnot dílčích ukazatelů, expertně vypočteno bodové hodnocení od 0 do 100 bodů. V rámci jedné kategorie byly váhy jednotlivých oblastí identické, takže bodové hodnocení kategorie vychází z aritmetického průměru za 4 oblasti. Pro výpočet celkového indexu má každá ze tří kategorií opět stejnou váhu, takže hodnota Indexu společenského rozvoje je de facto aritmetickým průměrem bodového hodnocení za 12 oblastí prezentovaných v tabulce výše. Celkově si nejlépe v roce 2017 vedlo Dánsko s 90,57 body a Česká republika se umístila na 22. místě s 84,22 body, což je 4 příčky lepší pozice než na základě ukazatele HDP na obyvatele v paritě kupní síly (The Social Progress Imperative ©2017).

Struktura indexu umožňuje nalézt silné a slabé stránky současného stavu. Z pohledu nadřazených kategorií si Česká republika vedla nejlépe v uspokojování základních lidských potřeb, kde se zařadila dokonce na 6. místo v rámci všech studovaných zemí. Ve zbylých dvou kategoriích byly výsledky v průměru uspokojivé a nelze je označit za objektivně zaostávající či významně nadprůměrné. Ani žádná ze 12 oblastí nebyla označena za problematickou, naopak velmi nadstandardní hodnocení vyšlo u přístupu k informacím a komunikaci a za silnou stránku lze označit i oblast bydlení a bezpečnosti. V největším detailu je pak možné objevit určité slabé stránky rozvoje země. Nejhůře vyšla hodnota emisí skleníkových plynů, dle níž byla ČR až na 68. místě. O něco lepší, avšak také neuspokojivé výsledky byly zaznamenány u počtu let terciárního vzdělávání, náboženské tolerance, tolerance imigrantů, svobody vyznání, úmrtí v důsledku znečištění ovzduší a také u míry sebevražd, dle nichž byla ČR dokonce až na 80. místě, ale s menším rozdílem od nejlepších hodnot než v případě emisí skleníkových plynů. Nadstandardně dobré výsledky jsou na území ČR dosahovány z pohledu intenzity násilných trestných činů, kvality dodávek elektřiny, podílu uživatelů internetu, tolerance homosexuality a podílu studentů, kteří dochází na světově uznávané univerzity, na celkovém počtu studentů v terciárním stupni vzdělávání.

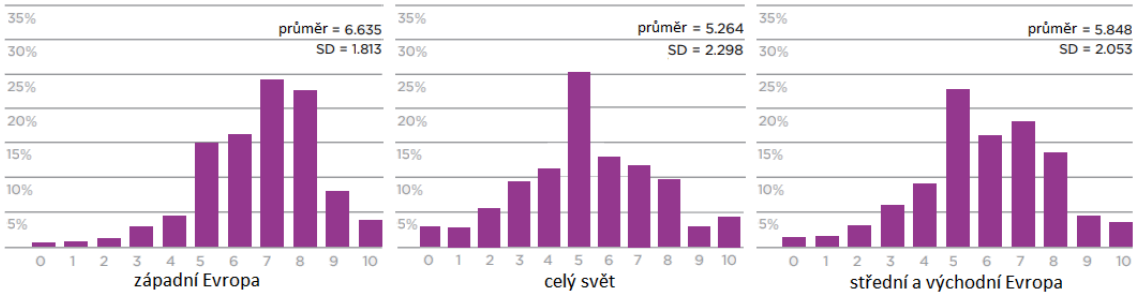
2.1.7 Štěstí a jeho rozklad

Poslední přístup k měření blahobytu společnosti, který rozeberu do většího detailu, je založen na sledování hodnot štěstí dle Cantrilova žebříku a následný rozklad na jeho determinanty. Jeho využití je od roku 2012 pravidelně, jednou za rok, aplikováno ve Zprávě o celosvětovém štěstí (*World Happiness Report*) vytvářené skupinou nezávislých expertů. V posledním roce se na ní podílelo téměř 20 autorů, nejvíce však Richard Layard, John Helliwell a Jeffrey Sachs (Helliwell, Layard a Sachs 2018). Jedná se o směr, který vychází ze studie J. Helliwella z roku 2003, v níž autor vysvětlil významnou část variability hodnot štěstí mezi zeměmi pouze šesti faktory[10]. Tímto přístupem, který de facto staví štěstí či životní spokojenost do pozice konečného cíle jednání člověka, a do jehož naměřených hodnot se promítají všechny objektivní a subjektivní faktory, bude inspirována kapitola 2.4 Segmentace české populace dle životní spokojenosti.

[10] Tato problematika byla blíže rozebrána v kapitole 1.4.18 Makroekonomický pohled.

První užitečný pohled nabízí studie z pohledu regionálních rozdílností dosahovaného štěstí a zároveň nerovnosti jeho hodnot v rámci daného regionu. Graf 4 prezentuje srovnání zastoupení odpovědí na desetibodové škále pro tři skupiny zemí: střední a východní Evropu, západní Evropu a také pro celý svět. Z hodnot grafu je zřejmé, že subjektivní blahobyt v Evropě, měřený pomocí Cantrilova žebříku, je nadprůměrný v rámci celého světa. Zároveň i míra nerovnosti měřená standardní odchylkou vychází pro region, do kterého spadá i Česká republika, spíše příznivě. Detailnější výsledky jsou součástí příloh (Příloha 1) a vyplývá z nich, že nejšťastnějšími regiony jsou západní Evropa, Severní Amerika + Oceánie a Jižní Asie. Naopak nejhorší je situace v Latinské Americe, subsaharské Africe a středozápadní a severní Africe.

Graf 4 Vážené rozložení hodnot štěstí obyvatel v Evropě a ve světě (2015-2017)

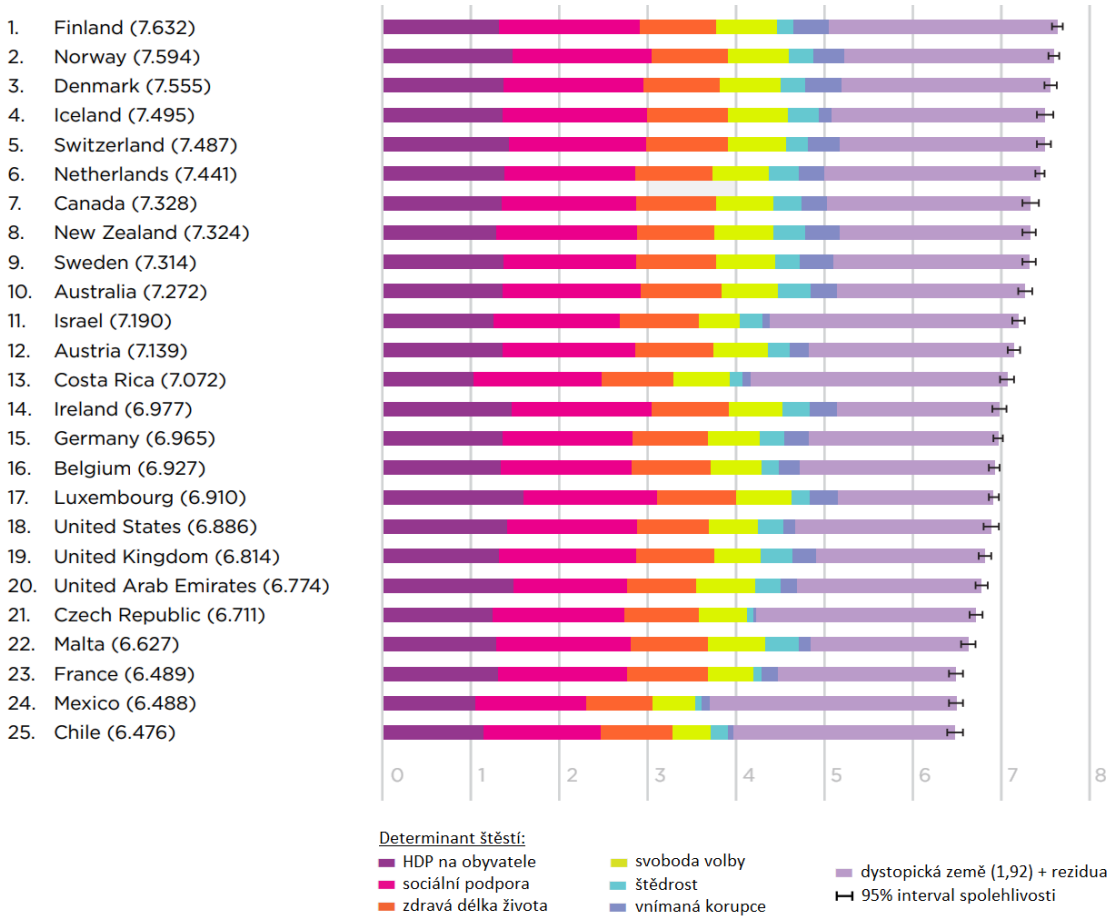
Zdroj: Helliwell, Layard a Sachs 2018, vlastní úprava

Helliwell, Layard a Sachs (2018) pomocí šesti faktorů: HDP na obyvatele, sociální podpora, očekávaná zdravá délka života, svoboda volby, štědrost a vnímaná korupce vysvětlili na datovém vzorku let 2005-2017, za pomoci modelu s fixními efekty jednotlivých let, zhruba 75 % variability sledované proměnné, tj. štěstí. Tuto vysvětlovací schopnost pak využili na jednotlivé země. Česká republika se na základě průměrných hodnot měření v letech 2015, 2016 a 2017 umístila s hodnotou štěstí 6,711 na 21. místě v rámci 156 sledovaných zemí. Oblastí, která v České republice nejvíce zvyšuje hodnotu štěstí, vůči tzv. „dystopické zemi“, která byla definována jako země s výsledky v každé ze šesti oblasti rovnými nejhorším výsledkům z celého vzorku[11], je sociální podpora. Její hodnoty vyplývají z odpovědí na otázku, zda je Vašem životě někdo, na koho se můžete v případě problému kdykoliv obrátit a vždy je ochoten pomoci. Druhou nejvýznamnější složkou je v případě České republiky HDP na obyvatele. S větším odsuptem jsou pak na třetím a čtvrtém místě očekávaná zdravá délka života a svoboda volby. Relativní váhy

[11] V dystopické zemi by dle autorů měla být hodnota štěstí v průměru 1,92 bodu, zatímco reálně nejhorší naměřená hodnota byla 2,905 v Burundech.

prvních čtyřech nejdůležitějších determinantů zhruba odpovídají pozorování u zemí s nejvyššími hodnotami štěstí, tj. Finsko, Norsko, Dánsko, Island i Švýcarsko. Nicméně pak vůči většině z první desítky nejšťastnějších zemí jsou obyvatelé České republiky méně šťastní kvůli vysokým hodnotám vnímané korupce a také kvůli jejich povaze, měřené štědrostí formou aktivní charitativní účasti. To úzce souvisí s problematikou pozitivních emocí, která je ovlivněna těmito faktory a výrazně určuje hladinu štěstí. Pozitivní zprávou však je, že oproti pozorování v období let 2008-2010 byl v České republice zaznamenán devátý nejvyšší růst štěstí obyvatel v rámci všech evropských zemí, a to téměř o půl bodu. Lépe na tom bylo pouze Lotyšsko, Bulharsko, Srbsko Maďarsko, Rumunsko, Malta, Litva a Island (Helliwell, Layard a Sachs 2018).

Graf 5 Štěstí obyvatel ve světě a jeho determinanty (25 nejlepších zemí)

Zdroj: Helliwell, Layard a Sachs 2018, vlastní úprava

Na závěr je nutné zmínit, že si autoři uvědomují absenci další klíčové otázky - smyslu života, který v datech za Velkou Británii „hraje silnou podpůrnou roli, bez ohledu na životní situaci a pozitivní vjemy“ (Helliwell, Layard a Sachs 2018, s. 14). Nicméně pro tuto otázku nejsou zatím dostupná data pro větší vzorek zemí.

2.1.8 Další ukazatele a iniciativy

V této subkapitole se primárně pokusím zmínit všechny významné indexy s velkým vzorkem zemí, ale pravděpodobně se mi nepodaří pokrýt tuto oblast dokonale, jelikož takových ukazatelů a indexů existují nejspíše desítky. Velká část z nich se zaměřuje na problematiku životního prostředí, ať už z pohledu jeho udržitelnosti (např. *Index environmentální udržitelnosti* a *Index výkonnosti z hlediska životního prostředí*, jejichž obsah byl stručně popsán již v kapitole 1.4.14 Životní prostředí), spotřeby přírodních zdrojů (např. *zelené HDP*, jenž se snaží určit, co může být vyrobeno bez ohrožení environmentální udržitelnosti) či skutečné míry úspor upravené o vyčerpávání přírodních zdrojů (*ANS - Adjusted net savings)*, která obsahuje i akumulaci lidského kapitálu – zdraví a vzdělání. Jedná se o přístup kvantifikování skutečného pokroku (*genuine progress*) lépe než HDP (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009).

Index výkonnosti z hlediska životního prostředí (EPI) řadí Českou republiku na 33. místo ze 180 (Yale University ©2018). Ze dvou dílčích kategorií tohoto indexu dosahuje ČR lepšího výsledku u vitality ekosystému (*ecosystem vitality*). Ten je složen z 6 oblastí a 19 indikátorů[12] a za nejproblematičtější lze označit emise oxidů dusíku (zejména oxidu dusného) i černého uhlíku a o něco méně i emise všech dalších sledovaných látek a kácení stromů. Relativně horších výsledků je pak u ČR zjištěno v rámci kategorie environmentální zdraví (*environmental health*), která se skládá ze tří oblastí: kvalita ovzduší, kvalita vody a vystavení organismu těžkým kovům, přičemž problematická je pouze kvalita ovzduší z pohledu množství částic polétavého prachu v ovzduší. Tato slabina se promítá i do posledních dostupných hodnot *Adjusted net savings*, které zahrnují zdravotní dopady tohoto typu znečištění životního prostředí, a dle nichž se Česká republika řadí zhruba na konec druhé třetiny (na 94. místo) v rámci všech sledovaných zemích v posledních 5 letech a zaostává za průměrem Eurozóny, Evropské unie i OECD (Světová banka ©2018[13]). Odhadované úspory v přepočtu na velikost hrubého národního produktu byly v roce 2013, ve výši 5,87 procent, zatímco průměr za celý svět i Evropskou unii se pohybuje kolem 10 procent.

Dalším indexem, které není možné opomenout, je kompozitní Index ekonomického blahobytu (*Index of Economic Wellbeing*), který byl vytvořený v roce 1985 kanadským

[12] Pro kompletní detailní popis struktury EPI je možné náhlednout do příloh (Příloha 2) či využít následujícího odkazu: https://epi.envirocenter.yale.edu/2018-epi-report/methodology.

[13] Využité hodnoty ležely v rozmezí let 2013 až 2016.

ekonomem Larsem Osbergem, s cílem nahradit HDP pro potřeby makroekonomického srovnání výkonnosti ekonomik. Tento index obsahuje současnou spotřebu, problematiku udržitelnosti i sociální otázky (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009) a je zaměřen se na upravené příjmové účty, které zvyšují blahobyt, takže do velké míry vychází ze systému národních účtů. Index zahrnuje 18 indikátorů[14] v těchto 4 oblastech: tok spotřeby, kumulace bohatství, rovnost a ekonomická jistota (Centre for the Study of Living Standards 2018). Nicméně tento ukazatel je primárně sledován na území Kanady a jeho hodnoty byly vypočteny pouze pro 14 zemí OECD. Nejlépe se umístily Norsko, Belgie a Nizozemí (Centre for the Study of Living Standards 2016).

Inspirativní cestu z pohledu České republiky nabízí příklad Velké Británie, ve které byl základ zájmu měření životní spokojenosti pevně položen ve studii Dolana, Peasgoodové a Whitea (2006). Od roku 2011 má metodologie měření osobní pohody Britského národního statistického úřadu (Office for National Statistics 2016) podobu 4 otázek s desetibodovou škálou: 1) Jak spokojení jste poslední dobou se svým životem?; 2) Do jaké míry Vám přijdou věci, které děláte ve svém životě smysluplné?; 3) Jak šťastní jste se včera cítil/a?; 4) Jak moc jste včera zažíval pocity úzkosti? Zároveň byl vytvořen koncept měření blahobytu na národní úrovni, který kombinuje 40 objektivních a subjektivních ukazatelů v 10 oblastech: osobní pohoda, vztahy, zdraví, využití času, bydlení, osobní finance, ekonomika, vzdělání, vláda a životní prostředí. Podrobný přehled indikátorů je uveden v přílohách (Příloha 4).

Alternativní index kvality života nabízí databáze Numbeo, která je pravděpodobně největší databází uživatelsky nahraných dat o městech a zemích po celém světě. Její index vychází z indexů týkajících se kupní síly peněz, bezpečnosti, zdravotní péče, nákladů na bydlení, příjmu a cen bydlení, doby dojížďky do práce, znečištění ŽP a počasí/klimatu. Česká republika se v roce 2017 řadila dle tohoto indexu (Numbeo ©2018) na 16. místo v Evropě z 32 zemí, překvapivě pouze o 1 pozici za Norsko, které relativně vůči ČR ztrácí v bezpečnosti, nákladech na bydlení a klimatu. Na prvních třech pozicích se umístilo Rakousko, Německo a Dánsko. V České republice vychází jako 4 nejsilnější stránky bezpečnost, zdravotní péče, dojížďka do práce a náklady na bydlení. Jako nejslabší se ukazují znečištění životního prostředí a nájemní ceny bydlení i výše hypoték vůči příjmu.

[14] Pro kompletní seznam indikátorů je možné náhlednout do příloh (Příloha 3).

Dále bych se rád zmínil o indexu Where-to-be-born („Kde se narodit“), který byl sestaven britskou skupinou ekonomů Economist Intelligence Unit na datech roku 2013. Index je založen na zhodnocení současného stavu v 10 oblastech: HDP na obyvatele v paritě kupní síly, naději dožití novorozenců, míře rozvodovosti, politické svobodě, míře nezaměstnanosti, klimatu, míře vražd, členství ve spolcích a podobných organizacích, korupci a rovnosti pohlaví. Česká republika se umístila na 28. místě z 80 na světě a na 12. v Evropské unii (Wile 2013). Bohužel se mi ale nepodařilo dohledat umístění v jednotlivých oblastech ani detailní metodologii výpočtu tohoto indexu.

Problematika ukazatelů či indexu kvality života a životní spokojenosti se řeší i na úrovni měst. Například v Dubaji existuje The Happiness Agenda, jejíž cílem je udělat Dubai nejšťastnějším městem na světě. Ve městě je vypočítáván Smart Happiness Index, který vychází z dat za 4 300 respondentů a je složený ze 6 oblastí: ekonomika, lidé a společnost, vláda, mobilita, životní prostředí a živobytí. Získaná data jsou o něco rozsáhlější, aby mohla být využita v evaluační fázi hodnocení různých možností vládní intervence skrze nástroj „*SHAPE“* (*Smart Happiness Project Evaluation tool*). Jinými slovy získané odpovědi obsahují informace, kterou mohou posloužit pro přesnější odhad poměru nákladů a přínosů navrhovaných opatření, tedy zpřesnit cost-benefit analýzu (The Global Happiness Council 2018). Mezi další nejvýznamnější města z pohledu pokročilosti přístupu k měření kvality života bych zařadil Boston (The Boston CityScore[15]) a Santa Monicu (Wellbeing Index[16]).

Zkoumání obvykle nejdůležitějšího faktoru kvalitního života, zdraví, je složitá kvůli omezené mezinárodní jednotnosti sběru. Pro účely detailnějšího rozboru zdravotního stavu populace, na území Evropské unie, a jeho vlivu na osobní se pohodu se dají využít zejména výsledky Evropského výběrového šetření o zdraví – EHIS (*European Health Interview Survey*), které jsou ale zkresleny sebehodnocením zdravotního stavu. Jejich věrohodnost je ověřována objektivním šetřením, Evropským průzkumem zdravotního stavu populace – EHES (*European Health Examination Survey*), které pro změnu podléhá problému reprezentativnosti vzorku, jelikož je účast v něm pro většinu obyvatel nepříjemná. Zároveň výsledky šetření EHES nejsou, vzhledem k jejich citlivost veřejně dostupné, a žádat o jejich zpřístupnění je možné až na úrovni doktorských prací. Dále je

[15] Pro více informací o měření The Boston CityScore lze nahlédnout na: https://www.boston.gov/cityscore

[16] Pro více informací o Santa Monica Wellbeing Index lze nahlédnout na: https://wellbeing.smgov.net/

pak možné nahradit/doplnit běžně sledovaný ukazatel střední délky života, respektive naděje dožití, následujícími indikátory Světové zdravotnické organizace: a) ztracené roky života ve zdraví vlivem předčasné úmrtnosti a zvýšené nemocnosti DALY (*Disability-Adjusted Life Year*); b) střední délka života prožitá bez zdravotního omezení – DFLE (*Disability-Free Life Expectancy*); c) střední délka života vážená kvalitou zdravotního stavu – HALE (*Health-Adjusted Life Expectancy*) (Fitoussi, Sen a Stiglitz 2009). Alternativu nabízí také Eurostat se svým ukazatelem očekávané zdravé délky života (*HLY – Healthy Life Years*) vypočítávané pro novorozence, 50leté a 65leté osoby. Tento ukazatel indikuje počet let, které by průměrný člověk daného pohlaví měl do konce svého života prožít v dobrém zdravotním stavu. Jeho hodnoty jsou využívány v rámci Zprávy o celosvětovém štěstí. Česká republika se v rámci Evropské unie řadila z pohledu HLY pro novorozence v roce 2016 na 14. místo u mužů s 62,7 lety a na 13. pozici u žen s 64,0 lety. Nejlépe dopadlo Švédsko s 73,0 respektive 73,3 lety a nejhůře Lotyšsko s 54,9 lety pro ženy a 52,3 lety pro muže (Eurostat 2018a). Existují také ukazatele „pro vyjádření subjektivní životní pohody ve vztahu k různým nemocem či úrazům, léčbě a jejím vedlejším účinkům“ (Hacklová 2013, s. 15). Je pro ně zaveden pojem kvalita života ovlivněná zdravím (*HRQoL - Health-related quality of life*). Tyto ukazatele jsou zaměřeny na vývoj subjektivně vnímaného duševního a fyzického zdravotního stavu v čase. Například QUALEFFO (*the quality of life questionnaire of the European Foundation for Osteoporosis*), je „dobrým měřítkem osobní pohody u starších lidí se zlomeninami obratlů či onemocněními kostí, které zohledňuje jejich bolesti, míru schopnosti běžného fyzického, duševního a sociálního fungování a také vnímaný zdravotní stav“ (Alexandrova 2012, s. 284).

Nakonec se ještě v krátkosti zaměřím na primárně subjektivní ukazatele blahobytu. Například Světová zdravotnická organizace vypočítává Index emoční pohody s názvem WHO-5, jehož metodika má základy v roce 1982 a k jejíž poslední změně došlo v roce 1998. Hodnota indexu se pohybuje v intervalu od 0 do 100 bodů a vychází z odpovědí na 5 otázek prezentovaných v následující tabulce (Tabulka 5). Zajímavé jsou především slovní varianty odpovědí, které se vymykají všem ostatním prezentovaným způsobům měření štěstí a osobní pohody v rámci této práce. Výsledná hodnota indexu je součtem bodového hodnocení všech otázek násobených čtyřmi. Bohužel se mi v rámci tohoto indexu nepodařilo dohledat žádný datový vzorek.

Tabulka 5 Otázky pro výpočet hodnoty Indexu emoční pohody WHO-5

V posledních dvou týdnech	celou dobu	většinu doby	více než polovinu doby	méně než polovinu doby	občas	nikdy
Byl/a jsem veselý/á a v dobré náladě	5	4	3	2	1	0
Byl/a jsem klidný/á a uvolněný/á	5	4	3	2	1	0
Byl/a jsem aktivní a plný/á elánu	5	4	3	2	1	0
Probouzel/a jsem se osvěžený/á a odpočinutý/á	5	4	3	2	1	0
Můj každodenní život byl naplněn věcmi, které mne zajímají	5	4	3	2	1	0

Zdroj: Psychiatric Research Unit 1998

Na poli subjektivních ukazatelů stojí za zmínku také Index osobního blahobytu (*Personal Wellbeing Index*) vytvořený australskou společností Australian Unity v kolaboraci s odbornou veřejností. Ten slouží, podobně jako v případě díla Helliwella, Layarda a Sachse (2018) pro měření dílčích subjektivních složek osobní pohody. Je složen z následujících otázek (s bodovou škálou odpovědí od 0 do 10 bodů), přičemž první z nich je nadřazená všem ostatním:

- Když přemýšlíte o svém vlastním životě a o Vaší osobní situaci, jak jste celkově spokojen/a se svým životem?
- Jak jste spokojen/a s Vaší životní úrovní?
- Jak jste spokojen/a s Vaším zdravím?
- Jak jste spokojen/a s tím, co se Vám v životě daří dosahovat?
- Jak jste spokojen/a s Vašimi osobními vztahy?
- Jak jste spokojen/a s tím, jak bezpečně se cítíte?
- Jak jste spokojen/a se životem ve společenství, ve kterém žijete?
- Jak jste spokojen/a s Vaší jistotou do budoucnosti?
- Jak jste spokojen/a s Vaším duchovním nebo náboženským životem?

Je důležité také zmínit, že Australian Unity má odlišnou metodiku pro měření osobní pohody pro děti a lidi s mentálním postižením, což vyplývá z potřeby přizpůsobovat ukazatele specifickým preferencím některých skupin obyvatel, pro které jsou důležitosti běžně sledovaných faktorů významně odlišné od populačního průměru, a tak je více než vhodné u nich sledovat jiné aspekty života.

Jelikož v následující kapitole bude věnována pozornost nové metodice pro Českou republiku, jejíž navrhovaná podoba obsahuje 140 ukazatelů, tak si dovolím zde zmínit také návrh Nejvyššího kontrolní úřadu Spojených států amerických (*U.S. GAO*) z roku 2003, ohledně sledování 80 klíčových národních indikátorů, kdy z následného porovnání seznamu indikátorů v obou návrzích může vyplynout doporučení pro doplnění české metodiky z března letošního roku. U.S. GAO rozdělilo oněch 80 indikátorů do 10 oblastí: komunita a společnost; kriminalita a bezpečnost; ekologie; ekonomika; vzdělávání; vláda; zdraví; sociální podpora (U.S. Government Accountability Office 2003). Seznam indikátorů v originálním znění je součástí příloh (Příloha 5).

2.2 Měření kvality života v České republice

Směr vývoje měření kvality života v České republice byl určen Agendou OSN pro udržitelný rozvoj 2030, kterou schválil summit OSN v září roku 2015. Na jejím základě se vláda 29.7.2015 usnesla, že je potřeba aktualizovat Strategický rámec udržitelného rozvoje z roku 2010. Výsledkem je dokument s názvem Strategický rámec Česká republika 2030, který byl vydán v roce 2017 a reflektuje poznatky v problematice udržitelnosti a kvality života. Jeho obsahem je zejména vize České republiky do roku 2030, analýza současného stavu a identifikace konkrétních cílů, opatření a způsobu měření udržitelného rozvoje v těchto 6 oblastech: Lidé a společnost, Hospodářský model, Odolné ekosystémy, Obce a regiony, Globální rozvoj a Dobré vládnutí. Dohromady tyto oblasti pokrývají všech 17 strategických oblastí vymezených Agendou 2030 (Úřad vlády České republiky 2017).

Dle hlavní vize strategického dokumentu Česká republika 2030 má být udržitelný rozvoj v České republice poměřován „zvyšováním kvality života každého jednotlivce i společnosti jako celku“ (Úřad vlády České republiky 2017, s. 10). Za účelem průběžného vyhodnocování efektivnosti aktivit vymezených v tomto dokumentu pak byla vytvořena oddělená metodika pro měření kvality života. Její finální podoba byla publikována 31. března 2018 a navrhuje měření kvality života obyvatel České republiky v 11 oblastech, které jsou naprosto shodné s oblastmi sledovanými v Indexu lepšího života vytvořeného OECD. Jmenovitě se jedná o: 1) příjem a bohatství; 2) zaměstnanost; 3) bydlení; 4) zdraví; 5) slaďování pracovního a soukromého života; 6) vzdělávání; 7) mezilidské vztahy; 8) občanská angažovanost a dobré vládnutí; 9) životní prostředí; 10) bezpečnost; 11) osobní pohoda (Maussenová a kol. 2018).

V rámci těchto 11 vyjmenovaných oblastí navrhl kolektiv 97 odborníků sledování 140 ukazatelů, z nichž 38 bych označil za subjektivní. Jejich detailní seznam je součástí příloh (Příloha 6). U 96 ukazatelů neočekávám dodatečné náklady s jejich sběrem, protože jsou již pravidelně v dostatečné frekvenci zjišťovány. Dalších 21 ukazatelů není k dispozici alespoň jednou za dva roky, ale obvykle pouze jednou za 4, 5 nebo 10 let. Tyto ukazatele jsou v příloze vyznačeny fialovou barvou a je na zvážení, zda je ekonomické výhodné je začít zjišťovat častěji. Smysluplné bych to považoval u oblastí s vysokým zastoupením ukazatelů s nedostatečnou frekvencí zjišťování, tedy například v zaměstnanosti, kde lze teoreticky využít v otázce „Jste spokojení se svým profesním/pracovním životem?“ data společnosti Median, s.r.o., která budou blíže představena v rámci další kapitoly. Posledních 23 ukazatelů, označených v příloze červenou barvou, nemá na území České republiky vůbec sběr dat ukotven a bude tedy nutné nalézt jeho vhodný způsob realizace. Dle vzniklé metodiky by v ideálním případě měly být (od roku 2020) každé dva roky zjištěny hodnoty všech 140 ukazatelů a měl by být vyhodnocen směr jejich vývoje, přičemž cílem veřejné správy a vlády ČR by mělo být to, aby se hodnoty všech ukazatelů vyvíjely pozitivně z pohledu kvality života. Jedná se již zmíněný nástěnkový přístup (*dashboard approach*), ale jeho slabinu vidím v tom, že nedává žádný návod pro to, jakou důležitost mají jednotlivé ukazatele. Takže pokud bude například vláda rozhodovat o tom, zda implementovat opatření, které sníží průměrnou dobu dojížďky do zaměstnání o jednu minutu, nebo opatření zvýšující počet lékářů na 100 000 obyvatel o jednoho, tak metodika hodnocení kvality života ji v jejím rozhodnutí nedokáže nijak pomoci. Se současnou úrovní poznání, ale není možné z ukazatelů sestavit spolehlivý index.

Pro zhodnocení úplnosti seznamu ukazatelů měření kvality života v České republice z díla Maussenová kol. (2018) jsem si jej dovolil porovnat s obsahem ukazatelů prezentovaných v předešlé kapitole. Dále v textu jsou vyjmenována zjištění v dělení dle 11 sledovaných oblastí, přičemž prezentovaná absence některého z ukazatelů by měla být podnětem k diskuzi příslušné pracovní skupiny.

V oblasti Příjem a bohatství mi chybí ukazatel hodnoty úspor, tj. například čisté finanční bohatství domácností z ukazatele BLI. Dále pak postrádám subjektivní zhodnocení finanční situace, které výrazně ovlivňuje osobní pohodu. Z GWBI se může jednat například o vyjádření míry souhlasi s tvrzeními: „Mám dostatek peněz pro to, abych mohl dělat vše, co chci.“ a „V posledních sedmi dnech jsem musel řešit finanční problémy.“. Lze sem také zahrnout počty obyvatel v hmotné nouzi a v exekuci.

V oblasti Zaměstnanosti je možné přidat ukazatel nejistota na trhu práce (průměrný podíl ušlé mzdy vlivem nezaměstnanosti) využívaného pro výpočet BLI. Dále bych zahrnul míru nezaměstnanosti speciálně pro mladé lidi a věkovou kategorii 50+ let.

Pro oblast Bydlení navrhuji zakomponování otázky podílu bytů bez napojení na základní technické sítě (zejména vodovod a kanalizace), jehož hodnoty jsou zjišťovány pouze jednou za 10 let v rámci SLDB, přičemž by zde mělo být cílem dosažení nějaké konkrétní hodnoty a ne jen pozitivního vývoje. Dále je pak možné zvážit problematiku kvality dodávek elektrické energie, což ale pro většinu území ČR není, vzhledem k vysoké současné kvalitěm ukazatelem s potřebou jeho růstu.

V oblasti Zdraví by měla být zakomponována problematika tělesného a smyslového postižení, například po vzoru otázek č. 44 – 47 z Bhútánu (Royal Government of Bhutan 2014), a možná také účast v organizovaných sportovních klubech. Dále mi v této oblasti chybí počet lékaren a dojezdová doba do nemocnic a zdravotních zařízení, což je sice vhodnější sledovat na úrovni regionů, ale svou výpovědní hodnotu to má i pro celou ČR.

Pro oblast Slaďování pracovního a soukromého života mi přijde prvotní návrh dostatečně podrobný a nemám tak pro něj žádné doporučení.

V oblasti Vzdělávání absentuje ukazatel roky vzdělávání (tj. očekávaný počet let, které se bude dítě vzdělávat mezi 5 a 39 lety), který je přítomen v BLI. Dále by bylo vhodné zohlednit složení vysokoškolsky vzdělané populace z pohledu prestižnosti škol, což lze částečně zohlednit přes počet absolventů nebo částečně přes pečt studentů. Podobný ukazatel je v SPI. V neposlední řadě by také měla být sledována kapacita škol a školek.

V oblasti Mezilidské vztahy se můžeme inspirovat měřením osobní pohody ve Velké Británii a zahrnout otázku na samotu a spokojenost se vztahy, kdy by se mohl sledovat podíl osob cítích samotu často nebo vždy a podíl osob velmi či extrémně nešťastných.

Pro oblast Občanská angažovanost a dobré vládnutí mě napadá pouze zahrnutí indexu svobody tisku.

Do oblasti Životní prostředí lze zakomponovat míru recyklování odpadu domácnostmi a míru upravených čistých úspor. Dále jsou pak relevantní ukazatele: podíl spotřeby energie z obnovitelných zdrojů, emise CO_2, zalesněnost a výdaje na výzkum a vývoj, které jsou sice součástí indikátorů udržitelného rozvoje v rámci de facto nadřazené strategie Česká republika 2030, ale dle mého názoru by zde neměly chybět.

V oblasti Bezpečnosti by se mohly objevit ukazatele typu tolerance imigrantů, tolerance homosexuality, diskriminace a násilí vůči minoritám a náboženská tolerance.

Do oblasti Osobní pohody je nutné zařadit otázky týkající se smysluplnosti života. Navrhuji zařadit například zhodnocení tvrzení „Baví mě každodenní aktivity, které dělám.“, „Většina mých každodenních aktivit mi přijde smysluplná.“ a „Každý den se naučím něco nového.“ nebo po vzoru Velké Británie položit otázku „Do jaké míry Vám přijdou věci, které děláte ve svém životě smysluplné?“. Zároveň je u této kategorie otázek vhodné ohlídat vliv povahových charakteristik a interpretovat výsledky odděleně například pro silně pesimisticky smýšlející obyvatele. Kontrolní otázka pro účely zjištění relevance prvních dvou výše zmíněných otázek může mít následující podobu: Do jaké míry Vás baví vytvářet si plány do budoucnosti a přetavovat je v realitu? (Forgeard a kol. 2011). Okruh otázek na prožívané emoce by mohl být inspirován dotazníkem z Bhútánu (Royal Government of Bhutan 2014), konkrétně otázkami 41 a 42 týkající se pocitu úzkosti ve vybraných tématech (např. nezaměstnanost a samota ve stáří) a míry prožívaného typu emocí (vztek, závist a smutek apod.). Obecně je celá problematika osobní pohody v Bhútánu rozpracována velmi kvalitně a při vyškrtnutí některých otázek je využitelná po celém světě. Přitom návrh nové metodiky pro měření kvality života v České republice zatím není vůbec konkrétní.

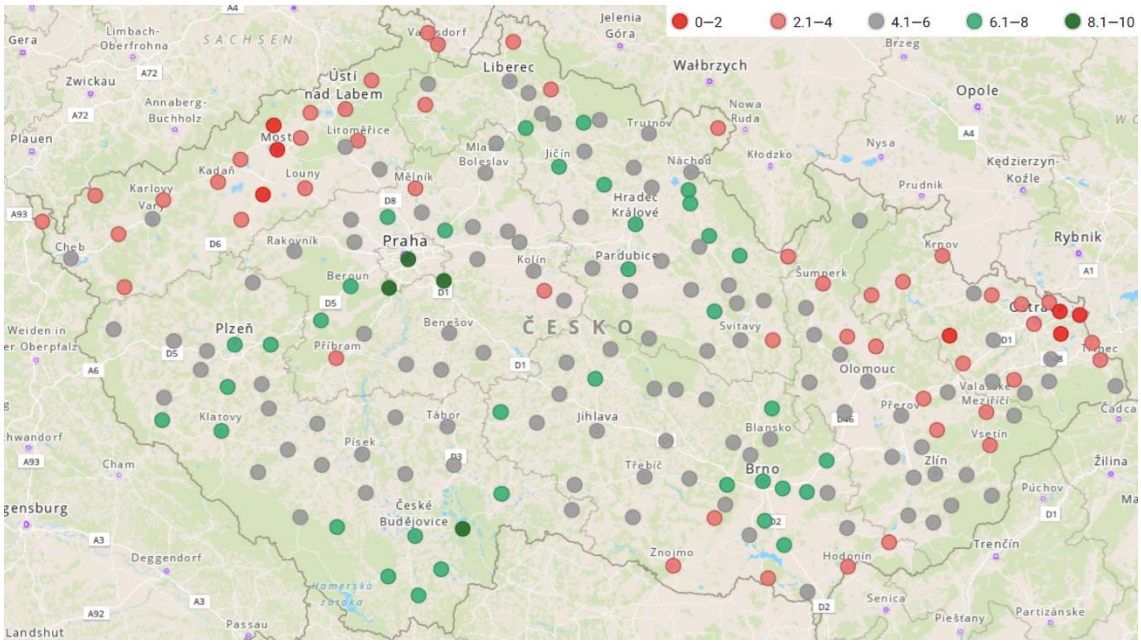
Dále bych považoval za přínosné zahrnout i obecnější ukazatele jako míra inflace a vývoj veřejného dluhu vůči HDP či funkčnost záchranné sociální sítě a zapojení ukazatelů využitých v následující subkapitole pro zhodnocení dostupnosti služeb (tj. počty kin, supermarketů, bankomatů, restaurací apod.) pro větší úplnost sledovaných charakteristik.

2.2.1 Kvalita života v obcích s rozšířenou působností

Dne 13. června 2018 byl zprovozněn portál Obce v datech (2018), jehož obsah vznikl za finanční podpory z Operačního programu Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost a při využití finančních prostředků Ministerstva průmyslu a obchodu ČR a Skupiny ČEZ. Na portálu jsou dostupné výsledky zhodnocení kvality života v každé z 206 obcí s rozšířenou působností (ORP) v ČR na základě 29 objektivních indexů. Každý index byl zařazen v rámci jedné z těchto tří oblastí, ve kterých bylo možné získat až 10 bodů: 1) zdraví a životní prostředí; 2) materiální zabezpečení a vzdělání; 3) vztahy a služby. Každá oblast má pro výpočet indexu třetinovou váhu, přičemž váhy 29 indexů a 41 dílčích

ukazatelů v rámci oblastí byly stanoveny na základě práce expertní skupiny[17]. Zároveň pak v rámci každé oblasti došlo k min-max normalizaci, která měla za následek, že u každé z oblastí získalo nějaké ORP nulové bodové ohodnocení. Normalizace pak byla provedena ještě i po sečtení hodnot za jednotlivé oblasti, takže výsledkem bylo, že jedno ORP dosáhlo minimálního (ORP Orlová s 0 body) a jedno maximálního skóre (ORP Říčany s 10 body) indexu. Celkové výsledky jsou prezentovány v následující mapě, tj. Mapa ***4***, která jasně ukazuje, že nejhorší předpoklady pro kvalitní život jsou v Moravskoslezském a Ústeckém kraji. Velmi nízké hodnoty indexu byly naměřeny také v Karlovarském a Zlínském kraji. Tato skutečnost se odráží i v subjektivní spokojenosti obyvatel v těchto krajích, jak bude popsáno v kapitole 2.4 Segmentace české populace dle životní spokojenosti, z níž vyplývá že nejméně spokojení obyvatelé v České republice (cca spodních 10 % populace) mají největší relativní zastoupení v Moravskoslezském, Ústeckém, Zlínském a Pardubickém kraji. Z pohledu konkrétních ORP byly nejnižší hodnoty naměřeny kromě ORP Orlová naměřeny také v ORP Karviná, ORP Vítkov, ORP Most a ORP Litvínov. Z opačného úhlu pohledu jsou nejlepší podmínky k životu v Praze, Jihočeském, Královehradeckém a Plzeňském kraji a některých ORP Středočeského kraje.

Mapa 4 Kvalita života v ORP České republice dle metodiky Obce v datech, s.r.o.

Zdroj: Šefrová a Kropáček 2018, vlastní úprava

[17] Kompletní seznam ukazatelů včetně vah je součástí příloh (Příloha 7).

2.2.2 Strategické plánování rozvoje měst a ORP

Výsledky prezentované v předchozí subkapitole by, pro vedení měst a obcí ležících na území nejhůře umístěných ORP, měly být impulzem pro nastartování nových iniciativ k systematickému a efektivnímu využívání vlastních finančních prostředků a průběžnému monitorování možností využití externího financování (zejména ze strukturálních fondů Evropské unie). K lepšímu rozhodování může výrazně přispět strategický plán rozvoje města, který je střednědobým dokumentem města určujícím směr jeho budoucího rozvoje a slouží jako podklad pro tvorbu rozpočtového výhledu města. Obvyklým výstupem jsou: 1) Analytická část, která popisuje současný stav a vychází z veřejně dostupných dat a podkladů, dotazníkového šetření a jednání odborných pracovních skupin; 2) Návrhová a implementační část, v níž jsou definovány vize a cíle města v prioritních osách a strategických oblastech, které jsou na základě požadavku města či zjištění analytické části vybrány jako aktuálně nejvíce problematické; 3) Akční plán, který obsahuje podrobné návrhy opatření, jež je vhodné v příštích (nejčastěji) 3-5 letech realizovat pro to, aby bylo dosaženo vytyčených cílů Návrhové části. Tato struktura vyplývá z Metodika tvorby programu rozvoje obce Ministerstva pro místní rozvoj České republiky (2014).

V posledních letech ale roste důraz na problematiku udržitelnosti, pro kterou vznikla metodika územní veřejné správy s názvem místní Agenda 21 (dále jako MA21). Města a větší obce, která chtějí být ve vysokém souladu s touto metodikou musí ve svých strategických plánech obsahovat následující body, přičemž zejména bod 4 úzce souvisí s obsahem této práce:

1. sledování všech 3 pilířů UR – tj. ekonomický, environmentální, a sociální;
2. oficiální závazek zastupitelstva ke směřování strategie k UR;
3. finanční vyjádření řešení největších problémů UR a kvality života, a to i v rámci loňského či letošního rozpočtu municipality;
4. výběr min. jednoho mezinárodního ukazatele UR, který bude průběžně sledován a bude zároveň doplněn o sadu vlastních indikátorů;
5. Audit udržitelného rozvoje (místní Agenda 21 2018).

Nejlepší realizátoři MA21 jsou zároveň členy Národní sítě Zdravých měst (NSZM), kdy celostátní síťová spolupráce umožňuje členům NSZM sdílet zkušenosti a dobrou praxi v nejrůznějších oblastech jejich rozvoje a zapojení do této sítě přináší i možnost mezinárodní spolupráce po celé Evropě. Členství v asociaci NSZM ČR je otevřeno všem typům municipalit i právnickým osobám tvořeným municipalitami (NSZM ČR 2018).

Dalším alternativním přístupem k otázce udržitelnosti, kterým se některá města vydávají při tvorbě strategických plánu, je Koncept inteligentních měst (*Smart City*). Ten „se opírá o využití moderních technologií s cílem zlepšit kvalitu života a zefektivnit správu věcí veřejných“ (MMR 2015, s. 5). S růstem velikosti města pak roste výhodnost využití metodiky místní Agendy 21 či Konceptu inteligentních měst, které jsou sice náročnější na tvorbu, ale mají vyšší přidanou hodnotu. To je patrné například z následující citace, že „opravdu inteligentní město je takové město, které reaguje na údaje z oblasti veřejného zdraví, behaviorální ekonomie a dalších disciplín, a které má inteligentní systém infrastruktury, jež využívá exponenciálního růstu dostupnosti dat skrze pokročilé modelační techniky“ The Global Happiness Council (2018, s. 162).

Nyní bych se rád vrátil k ORP Orlová, ve které, jak bylo prezentováno v minulé subkapitole, jsou jedny z nejhorších objektivních podmínek ke kvalitnímu životu. Doufal jsem, že společnost Obce v datech, která je autorem metodiky zařazující ORP Orlová na poslední místo z pohledu kvality života v ČR, do konce měsíce července zveřejní podrobnější údaje o této ORP. Nicméně se tak nestalo. Jelikož jsem se ale seznámil s obsahem Strategického plánu rozvoje města Orlová na období let 2018-2033, tak mohu na základě znalosti hodnocených kritérii v rámci využitého indexu Kvality života identifikovat alespoň některé konkrétní slabé oblasti ve městě a zhodnotit způsob, jakým je město hodlá řešit v příštích 4 letech v rámci akčního plánu.

Na území města Orlová, které tvoří 78 % celkové populace ORP, je velmi nízký počet praktických lékařů, jak vůči České republice, tak v rámci regionu. O něco lepší jsou stavy dětských lékařů, s nimiž se město řadí do průměru okresu i kraje (BDO Advisory 2018). Dále je v ORP Orlová, dle datového vzorku za období let 2012 až 2016, třetí nejnižší naděje dožití u novorozených chlapců a dvacátátřetí nejnižší u holčiček (ČSÚ 2018). ORP Orlová leží na Karvinsku, které se řadí mezi nejhorší regiony z pohledu kvality ovzduší, což je jeden z hlavních faktorů nízké naděje dožití. „Ve smyslu zákona č. 114/1992 sb., o ochraně přírody a krajiny se v Orlové nevyskytují žádná velkoplošná ani maloplošná zvláště chráněná území“ (BDO Advisory 2018, s. 62). Všechny výše prezentované body předurčují město k velmi špatnému hodnocení z pohledu zdraví a životního prostředí. Přesto se problematika zdravotních služeb nedostala ve strategickém plánu přímo do žádné z prioritních os a ani do žádného z opatření, což je zarážejícím zjištěním.

V oblasti materiálního zabezpečení a vzdělání si město dlouhodobě vede špatně z pohledu míry nezaměstnanosti a nabídky pracovních pozic ve městě. Tyto faktory jsou způsobeny nízkou podnikatelskou aktivitou v regionu a vysokým zastoupením romské populace. Oproti tomu by město mělo mít relativně dobré skóre, předpokládal bych dokonce až nadprůměrné v rámci ČR, z pohledu kapacit mateřských a základních škol. Proto očekávám, že hodnoty ostatních dílčích indexů v této oblasti (tj. Index kvality středních škol, Index finanční dostupnosti bydlení, Index hmotné nouze a Index exekucí) budou velmi nízké. Ani problematika zaměstnanosti není v Návrhové části strategického plánu řešena jako samostatná oblast. Je zde však alespoň opatření označené střední prioritou - Podpora podnikání ve městě, které má dvě definované aktivity: Podpora sociálního podnikání a Aktivity podporující využívání prázdných prostor pro podnikatelské účely.

V rámci poslední oblasti, vztahy a služby, je ze strategického plánu zřejmé, že město významně ztrácí v oblasti migrace, jelikož každoroční záporné migrační saldo v posledních 7 letech v průměru přesahovalo 1 % z celkové velikosti populace a největší změna byla vyvolána věkovou skupinou 20-24 let (BDO Advisory 2018). V této oblasti se také hodnotí železniční doprava, přičemž město Orlová je jediným městem České republiky s více než 10 000 obyvateli, které nemá funkční železniční stanici pro osobní dopravu. Zároveň se ORP Orlová řadí do desítky nejhorších měst z pohledu volební účasti (ČSÚ 2016). U ostatních indikátorů v této oblasti nemám dobrou představu o jeho hodnotách v ostatních obcích a městech, takže pro jejich srovnání bude potřebné počkat na zveřejnění výsledků.

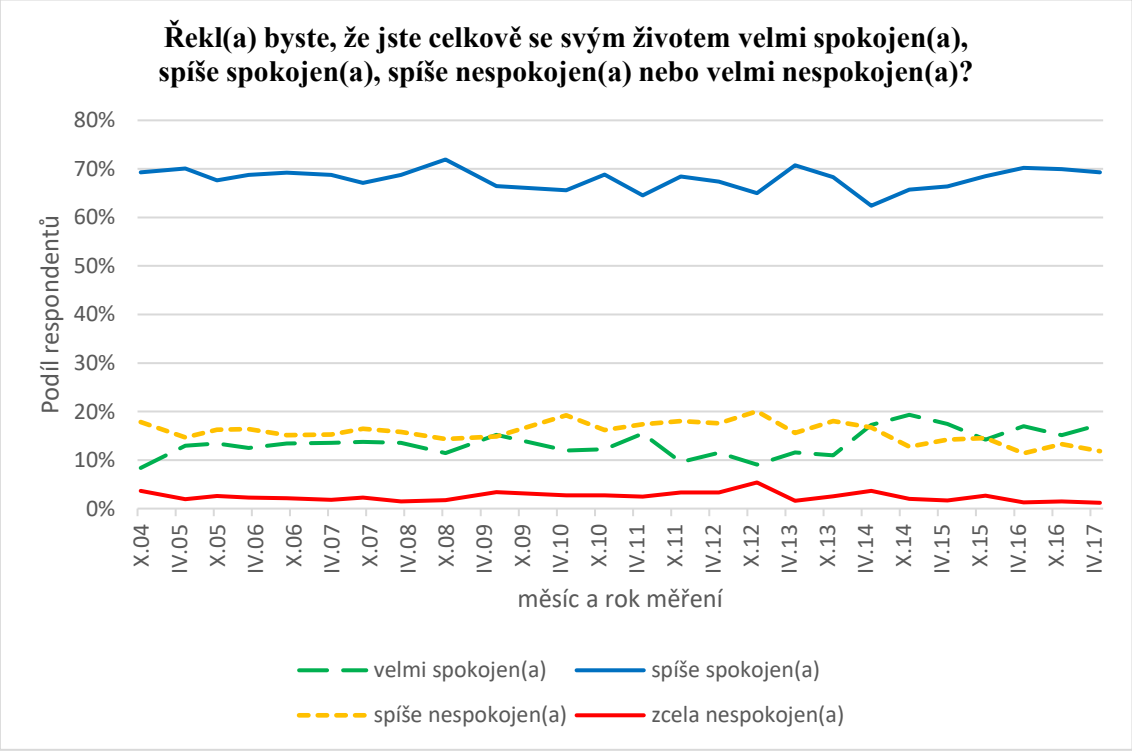
Strategický plán města Orlová se zřejmě primárně snaží o to hledat cesty k zatraktivnění města pro současné obyvatele, aby došlo k zastavení nepříznivého migračního trendu. Významně negativní obraz je vytvářen zejména kvůli oblasti bezpečnosti, pro kterou se město rozhodlo začít tvořit samostatnou integrovanou strategii.

Přestože příklad města Orlová poukazuje na možné nedokonalosti strategického plánování, tak věřím, že jeho vznik se v příštích letech pozitivně odrazí na kvalitě života ve městě i jeho okolí. Do tvorby plánu byla zapojena veřejnost (v rámci dotazníkového šetření a na veřejných prezentacích jednotlivých částí plánu) i lokální odborníci v rámci pracovních skupin pro každou ze 4 definovaných prioritních os, čímž se vyvolala společenská diskuze a došlo k vymezení směru budoucího vývoje města a jasnému pojmenování silných a slabých stránek, příležitostí i hrozeb za využití jinak velmi decentralizovaných informací.

2.3 Spokojenost obyvatel v České republice

Na základě poznatku teoretické části práce, že subjektivní kategorii spokojenost se životem (*life satisfaction*) lze do určité míry považovat za ekvivalent celkového užitku (respektive za něco, co se naprostá většina ekonomických agentů snaží svým jednáním maximalizovat a do čeho se promítají všechny aspekty života), jsem se rozhodl v následujících dvou kapitolách detailně zaměřit na vývoj hodnot tohoto ukazatele v prostředí České republiky. Sběr dat týkající se pocitu štěstí nebo životní spokojenosti probíhá především formou sociologických šetření. Ty jsou relativně snadné na administraci, zaberou málo času a nejsou příliš finančně nákladné. Nicméně sesbíraná data trpí celou řadou zkreslení, kvůli dotazníkové podobě šetření a subjektivnímu sebehodnocení jedinců. Respondentům je obvykle nabídnuto 4 až 11 možností odpovědí (Večerník 2012), přičemž nižší škála s sebou přináší spíše slovní možnosti a vyšší škála většinou bodové ohodnocení. Nejdelší časovou řadu pro Českou republiku poskytují data z průzkumu Eurobarometr zadávaného Evropskou komisí. Avšak respondenti mají v tomto šetření poněkud omezené možností odpovědí: pouze 4 slovní varianty. Z tohoto důvodu jsou výsledky příliš stabilní v čase a jen velmi těžko v nich lze zpozorovat dopad i významnějších ekonomických změn.

Graf 6 Vývoj spokojenosti obyvatel České republiky od roku 2004

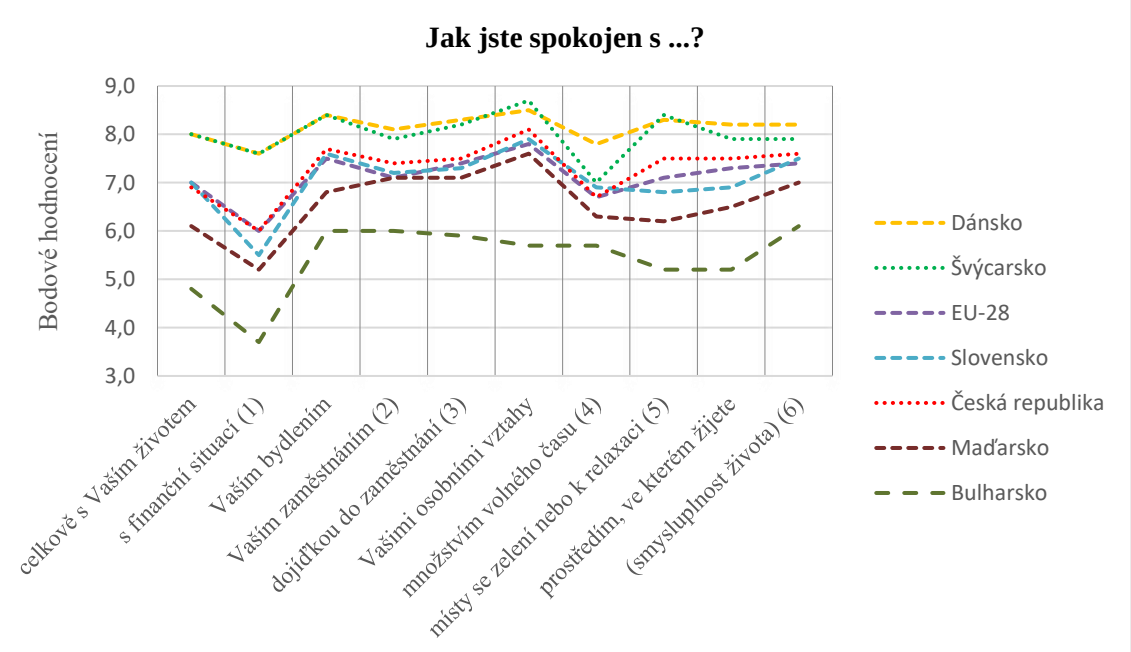

Zdroj: Evropská komise 2017, vlastní zpracování

Z Grafu 6 můžeme vidět, že se v posledních 15 letech odpovědi českých občanů nezměnily příliš dramaticky. Avšak určitá zajímavá pozorování lze vyvodit. Krizové období 2009–2012 snížilo podíl velmi a spíše spokojených obyvatel a od roku 2014 se situace začala vracet na původní úroveň. Dále pak v období od dubna 2016 do dubna 2017 byl podíl zcela a spíše nespokojených obyvatel nejnižší v rámci sledovaného období, což může být z velké části způsobeno dobrou ekonomickou situací české ekonomiky, zejména na trhu práce, která ale nejspíše není dlouhodobě udržitelná.

V prostředí České republiky byla detailnější data v oblasti osobní/životní pohody, která umožňují mezinárodní porovnání, naposledy sesbírána v roce 2013 v rámci výběrového šetření Životní podmínky (EU-SILC) a otázka „Jak jste spokojeni se svým životem jako celkem?“ zde byla de facto centrální. Další vlna tohoto šetření proběhla v letošním roce, od 3. února do 27. května 2018. Jelikož její výsledky budou dostupné pravděpodobně až v roce 2019, tak jejich analýza nemohla být zařazena do této práce. Graf 7 vychází z dat tohoto šetření z roku 2013 a srovnává spokojenost obyvatel České republiky (ve všech položených otázkách na spokojenost) se zeměmi, které se v celkové spokojenosti se životem umístily buď na prvních dvou místech nebo na posledních dvou místech, a také s průměrem Evropské unie a sousedním Slovenskem, ve kterém by šlo očekávat, vzhledem ke společné historii obou zemí, podobné výsledky.

Graf 7 Mezinárodní srovnání spokojenosti obyvatel s vybranými oblastmi (2013)

Plné znění odpovědí: 1 = s finanční situací Vaší domácnosti; 2 = Vaším současným zaměstnáním/podnikáním; 3 = dobou dojíždění do zaměstnání/podnikání; 4 = množstvím času na činnosti, které Vás baví; 5 = místy se zelení nebo k relaxaci v okolí Vašeho bydliště; 6 = Do jaké míry považujete to, co v životě děláte za smysluplné?

Zdroj: Eurostat 2018b

Z Grafu 7 je patrné, že se naměřené hodnoty v České republice u všech 10 otázek velmi podobají výsledkům za průměr EU. Největší rozdíl je zaznamenán u otázky týkající se míst se zelení a k relaxaci, kterých Češi v okolí svého bydliště vnímají relativně více. Oproti Dánsku a Švýcarsku, které se umístily nejvýše v celém žebříčku 31 zemí[18], jsou Češi nejvíce nespokojení s jejich finanční situací a nejmenší rozdíl je pak přítomen z pohledu smysluplnosti života, kde rozdíl oproti obou těmto zemím byl pouze 0,3 bodu. Zároveň cítím potřebu zmínit případ Bulharska, které očividně zaostává výrazně ve všech oblastech, a dokonce je na poslední pozici v každé z nich i v rámci celého vzorku 31 zemí, přičemž rozdíl je nejmenší v otázce množství volného času.

2.3.1 Data MML-TGI

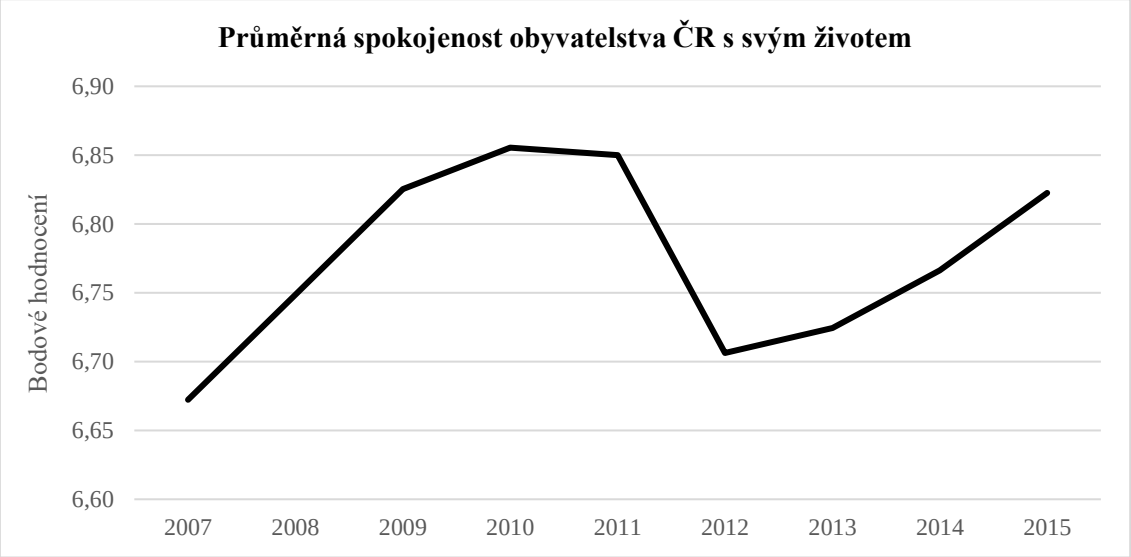
V podmínkách České republiky také existují data, která jsou sice primárně marketingově orientována, ale obsahují takové množství otázek, že je v nich řešena i spokojenost obyvatel nejen s jejich životem, ale i s většinou oblastí, které byly v teoretické části identifikovány jako klíčové komponenty osobní pohody. Jedná se o data výzkumné agentury Median, s.r.o., která nesou označení Market & Media & Lifestyle – Target Group Index (dále jako MML-TGI) a jsou sbírána lokálními dceřinými společnostmi nadnárodní skupiny Kantar Media Group ve více než 70 zemích světa. Jejich primární zaměření je na zjišťování spotřebního chování obyvatel a následného marketingové využití, díky čemuž zahrnují také celou řadu otázek životního stylu a charakteristik respondenta. Přístup k datům za Českou republiku je v rámci spolupráce agentury Median s.r.o. s Vysokou školou ekonomickou v Praze poskytován studentům této školy pro účely tvorby seminárních či kvalifikačních prací skrze analytický software Data Analyzer. Z důvodu vysoké tržní hodnoty nejaktuálnějších datových vzorků jsou poslední dostupná data z roku 2015, což stále lze považovat za velmi relevantní pozorování. Velkou výhodou těchto dat je jejich kontinuita a velmi dobrá velikost vzorku, který obsahuje 15 000 respondentů. K dispozici je dostačující časová řada v jednoletých intervalech od roku 2007 do roku 2015. Existují sice výsledky šetření i z několika předchozích let, ale mezi nimi byl již minimálně dvouletý časový odstup a nejstarší zpřístupněná data v dedikované učebně VŠE jsou z roku 2005 (Median 2015). Osobně jsem se s využitím dat agentury Median s.r.o. nesetkal při literární rešerši, což může být

[18] Srovnáváno 28 zemí Evropské unie a dále pak ještě Švýcarsko, Norsko a Island.

způsobeno značnou finanční nákladností jejich zpřístupnění nebo malým povědomím o jejich využitelnosti pro veřejný sektor. Možnost využití datového vzorku za jeden z nejaktuálnějších roků pro komerční účely se pohybuje v řádu jednotek milionu Kč.

Průměrná spokojenost obyvatel České republiky, jak ilustruje Graf 8, nebyla mezi lety 2007 a 2015 konstantní, přičemž její vazba na vývoj HDP je minimální. Základní korelační analýza totiž poukazuje na pouze velmi slabý pozitivní korelační vztah, s Pearsonovým korelačním koeficientem 0,054, mezi spokojeností obyvatel a HDP na obyvatele české ekonomiky. O něco vyšší hodnotu korelačního koeficientu, avšak stále velmi slabou (0,160), má pak vztah mezi hrubým národním příjmem na obyvatel a spokojeností obyvatel ČR, což je v souladu s teorií, která vidí hrubý národní produkt jako přesnější ukazatel blahobytu. V následující sekci se zaměřím i na další významné otázky, které reflektují spokojenost obyvatel v důležitých oblastech života.

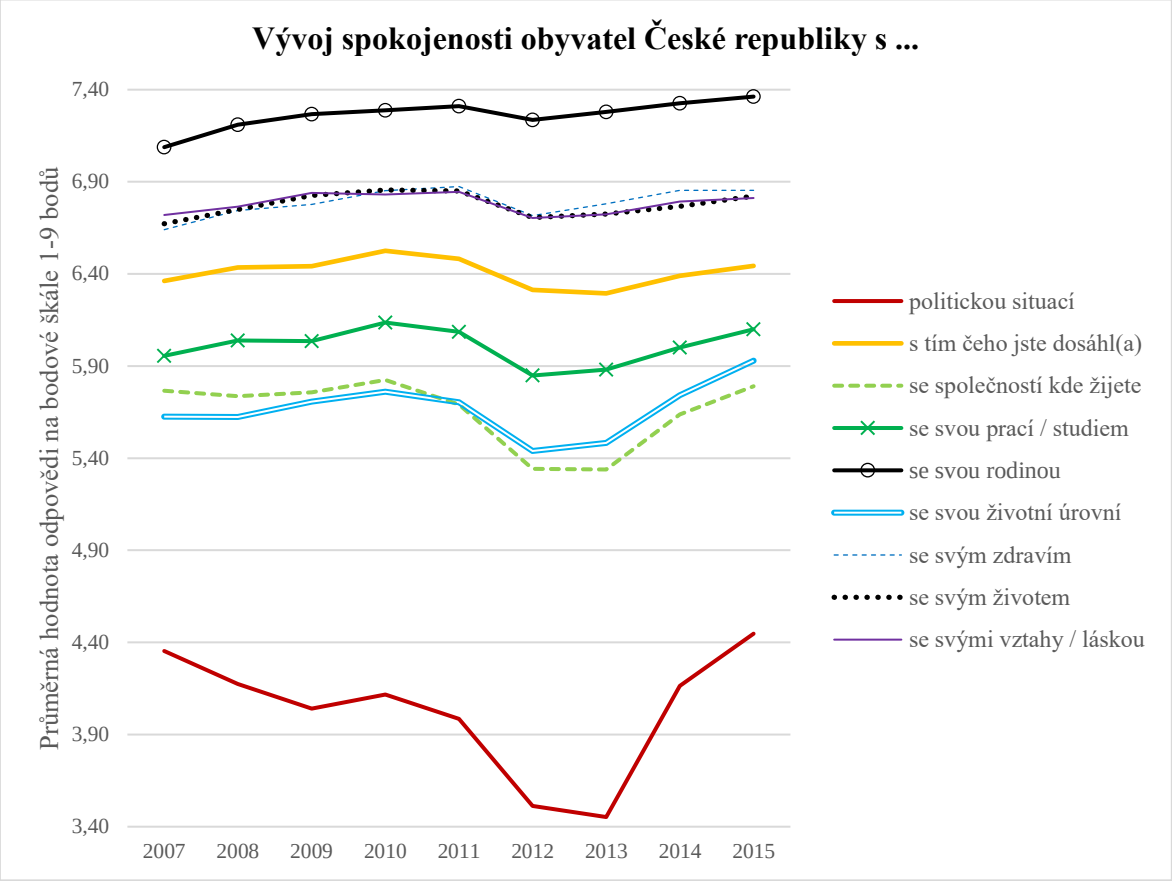
Graf 8 Vývoj životní spokojenosti obyvatel České republiky v období 2007-2015

Zdroj: Median 2015, vlastní zpracování

Z analýzy časových řad (Graf 9) vyplývá, že v období 2007–2015 byly s otázkou „Jak jste spokojen se svým životem?“ nejsilněji propojeny otázky „Jak jste spokojen se svými vztahy/láskou?“, „Jak jste spokojen s tím, čeho jste dosáhl(a)?“, „Jak jste spokojen se svojí prací/studiem?“ a „Jak jste spokojen se svým životním standardem?“. Korelační koeficient u těchto otázek přesahoval hodnotu vysoké závislosti, tedy byl vyšší než 0,8. Naopak vysokou volatilitu i relativně nepodobný vývoj vůči ostatním relevantním otázkám v oblasti subjektivní spokojenosti vykazovaly odpovědi v oblasti týkající se společnosti, a to zejména politické situace, s jejíž stavem obecně převažovala spíše nespokojenost po celé sledované období.

Graf 9 Vývoj průměrné spokojenosti obyvatel ČR (bodová škála 1-9) v 9 vybraných oblastech za období 2007-2015

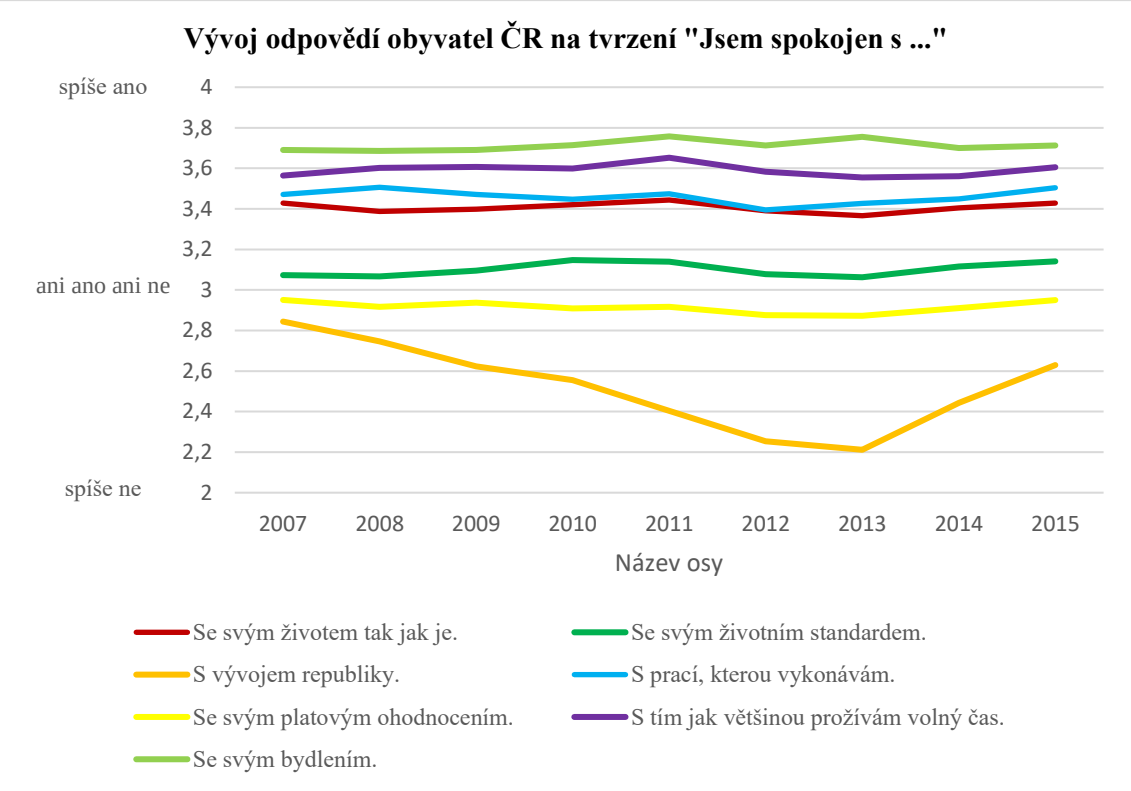

Zdroj: Median 2015, vlastní zpracování

Další rozšíření vztahu mezi dílčími oblastmi života a spokojeností s životem jako celkem pak nabízí také další otázky zařazené do životního stylu, které mají redukovaný počet možných odpovědí a jsou vymezeny slovně. Respondenti měli za úkol vybrat, jak moc se ztotožňují s předloženými tvrzeními, kdy možnými odpověďmi bylo *určitě ano*, *spíše ano*, *ani ano ani ne*, *spíše ne* a *určitě ne*. Pro účely následujícího grafu (Graf 10), respektive možnosti zprůměrování odpovědí, bylo každé z možností přiřazeno hodnocení odpovídající známkování ve škole, tedy *1 = určitě ano, 2 = spíše ano, 3 = ani ano ani ne, 4 = spíše ne* a *5 = určitě ne*. Odpovědi na tvrzení „Jsem spokojen se svým životem tak jak je.“ jsou silně korelovány se spokojeností s platovým ohodnocením a s životním standardem. Středně silné korelace jsou pak se spokojeností se způsobem trávení volného času a s prací, kterou respondenti vykonávají. Nicméně nižší variabilita možných odpovědí výrazně zkresluje přesnost výsledků a zároveň nelze výše prezentovaným způsobem vyvozovat kauzalitu. Přesto je tato analýza významná pro hledání universálního indikátoru blahobytu. Ukázalo se, že v obou prezentovaných grafech (Graf 9 a Graf 10) odpovídá spokojenost se životem zhruba průměru spokojenosti v

ostatních položených otázkách zaměřených na oblasti života, které by na základě rešerše literatury v teoretické části mely být relevantní pro subjektivní sebehodnocení života.

Graf 10 Vývoj spokojenosti obyvatel ČR s vybranými oblastmi života od roku 2007

Zdroj: Median 2015, vlastní zpracování

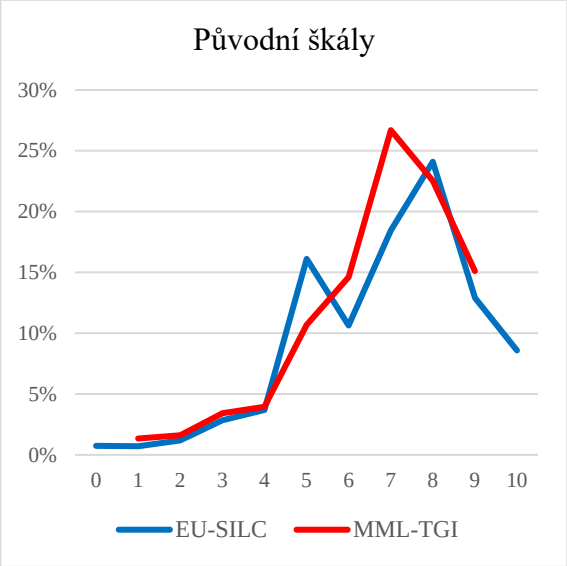
2.3.2 Srovnání dat MML-TGI s EU-SILC

Pro účel ověření dostatečné podobnosti formulace klíčové otázky v datech MML-TGI „Jste spokojen se svým životem?“ s otázkou položenou v šetření Životní podmínky 2013 „Jak jste celkově spokojen se svým životem?“ byly vytvořeny následující dva grafy. Graf 11 vlevo prezentuje výsledky obou šetření tak, jak byly sesbírány, tedy s možnostmi odpovědí 1 až 9 bodů u MML-TGI a 0 až 10 u EU-SILC, kde více bodů značí větší a méně bodů menší životní spokojenost. Značná míra podobnosti získaných odpovědí je v grafu patrná. Ke grafu vpravo (Graf 12), u něhož došlo k přeškálování naměřených hodnot[19] šetření EU-SILC tak, aby odpovídalo datům MML-TGI, byl vypočten i Pearsonův korelační koeficient, jehož hodnota 0,92 značí velmi silnou korelaci. Využití

[19] Původní naměřené krajní hodnoty 0 bodů a 10 bodů byly převedeny na 1 a 9 bodů. Hodnoty 1, 2, 3 byly rozloženy do dvou hodnot: 50 % do stejné hodnoty a 50 % do vyšší hodnoty. Hodnoty 7, 8, 9 byly rozloženy do dvou hodnot: 50 % do stejné hodnoty a 50 % do nižší hodnoty. Hodnoty 4, 5, 6 nebyly nijak rozloženy, avšak jak je zřejmé z předchozích dvou vět: ke 4 byla přičtena polovina 3 a k 6 byla přičtena polovina 7. Pouze hodnota uprostřed obou škál šetření, tj. 5 bodů, zůstala u přeškálované křivky EU-SILC stejná.

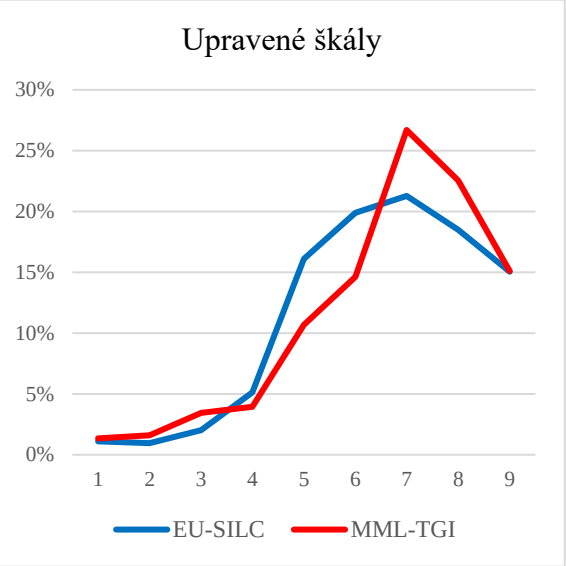
dat MML-TGI jako substitutu datového vzorku EU-SILC je tedy možné. Dle MML-TGI bylo v roce 2013 spíše spokojeno, tj. odpověď více než neutrálních 5 bodů, 78,0 % obyvatel České republiky, zatímco dle EU-SILC to bylo o něco méně (74,7 %). Nespokojených obyvatel pak bylo dle obou metodik mezi 9 až 10 procenty.

Graf 11 Struktura životní spokojenosti obyvatel ČR (2013)

Zdroj: Eurostat 2018b, Median 2015, vlastní zpracování

Graf 12 Struktura životní spokojenosti obyv. ČR (2013, přeškálováno)

Zdroj: Eurostat 2018b, Median 2015, vlastní zpracování

2.4 Segmentace české populace dle životní spokojenosti

Pro účely navržení efektivnějšího postupu tvorby fiskálních opatření a rozhodování měst a obcí byla navržena metoda rozdělení obyvatel České republiky do skupin, ke kterým je potřeba přistupovat různým způsobem, ale které jsou zároveň vnitřně relativně homogenní. K tomu byla využita shluková analýza, jejíž vstupními parametry byly odpovědi respondentů na otázky, které zachycoval již Graf 9. Cílem bylo zařadit každého z 15 000 respondentů do jednoho ze shluků a pomyslně tak rozdělit, na základě reprezentativního vzorku, populaci ČR do skupin, které budou vnitřně vykazovat podobnou kombinaci odpovědí na otázky týkající se spokojenosti s významnými oblastmi jejich života a mezi sebou budou v tomto ohledu rozdílné. Následně je pak možné určit v jakých socioekonomických charakteristikách se vzniklé shluky liší (např. příjem, věk, vzdělání, místo bydliště, spotřební chování apod.) a lépe tak cílit nástroje hospodářské politiky například na nejméně spokojené občany České republiky, u kterých je největší prostor pro zvyšování jejich subjektivního blahobytu. Jednou z alternativ k tomu přístupu je a priori segmentace, při které by lidé byli rozděleni do skupin/shluků přímo na základě

jejich odpovědi na otázku „Jak jste spokojen(a) se svým životě?“, kterou lze považovat za nadřazenou ostatním otázkám. Avšak z korespondenční analýzy a dalších analýz, které budou v následující pasáži prezentovány, vyplynulo, že implikace pro hospodářskou politiku by za použití a priori segmentace byly podobné, takže tato větev přístupu nebude blíže rozvíjena. Navíc zjištění v teoretické části nedoporučují orientaci čistě na životní spokojenost, která trpí homeostází hodnot. Segmentace populace pro účely tvorby efektivnějších opatření byla již využita například v Singapuru, Dubaji či japonském městě Nishikata (The Global Happiness Council 2018).

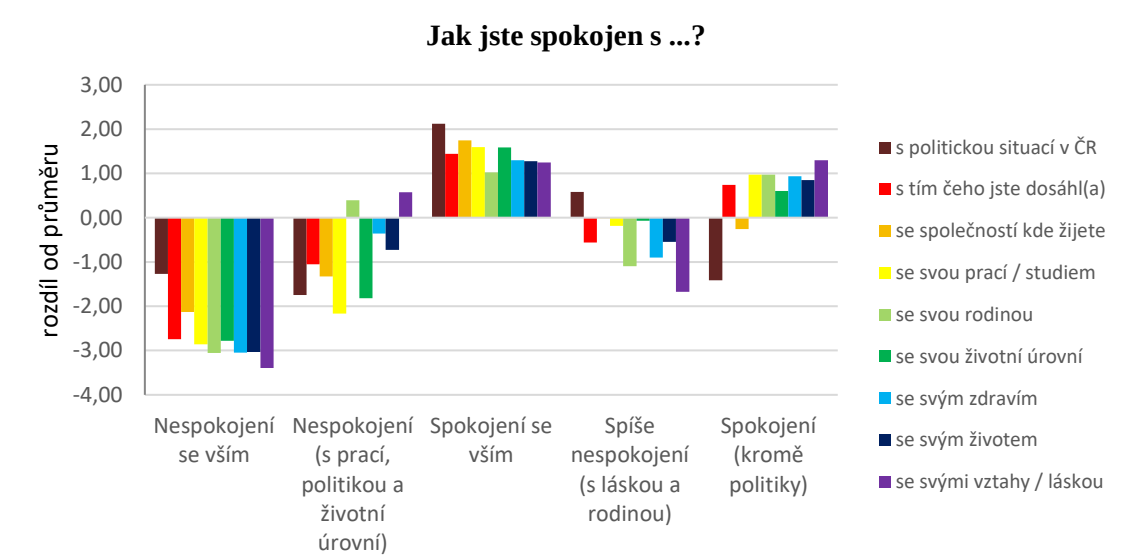
Shluková analýza byla vytvořena v 7 variantách (se 4 až 10 vzniklými shluky) a následně z nich byla vybraná nejvhodnější, s ohledem na velikost jednotlivých shluků a jejich vnitřní homogenitu a vnější heterogenitu. Tou byla varianta, z níž vzešlo 5 shluků. Tyto shluky budou dále popsány nejen z pohledu dílčích složek životní spokojenosti, ale také bude popsáno jejich typické (zejména spotřební) chování na trzích. Na základě prezentované analýzy bude například možné cílit na nejméně šťastné obyvatele skrze zásahy na trzích, kde jsou tito obyvatelé vůči zbytku populace buď více aktivní, nebo kde by bylo vhodné podpořit jejich účast kvůli jejich malému současnému zastoupení.

Vzniklé shluky jsou následující:

- První shluk byl pojmenován „Nespokojení se vším“. Spadá do něj zhruba 932 tis. (10,7 %) obyvatel ČR ve věku 15+ let. Průměrná hodnota spokojenosti se životem je u této skupiny obyvatel o 3,03 bodů nižší než v průměru za celou Českou republiku (tj. 3,81 bodu). Zároveň i u ostatních 8 otázek týkajících se spokojenosti s klíčovými oblastmi života byla odpověď respondentů v této skupině podprůměrná. U obyvatel zařazených v tomto shluku je největší prostor pro zlepšení jejich subjektivního blahobytu, avšak je poměrně pravděpodobné, že významná část zaostávání za průměrem je způsobena spíše povahovými vlastnostmi než objektivními faktory. Této tezi se ještě budu blíže věnovat.
- Druhý shluk, s názvem „Nespokojení (s prací, politikou a životní úrovní)“, zahrnuje 1 313 tis. (15,1 %) obyvatel České republiky ve věku 15+ let. Průměrná hodnota spokojenosti se životem je u této skupiny obyvatel o 0,73 bodů nižší než v průměru za celou Českou republiku. To je způsobeno velmi špatnými výsledky spokojenosti s prací/studiem, životní úrovní i politickou situací, ve kterých tento shluk zaostává za průměrem ČR vždy kolem 2 bodů.

- Velikost třetího shluku „Spokojení se vším“ odpovídá zhruba 2 455 tis. obyvatel, resp. 28,3 % celkové populace ČR starší 15 let. Průměrná hodnota spokojenosti se životem je u této skupiny obyvatel vůbec nejvyšší, tj. 8,11 bodu, a je tedy o 1,28 bodů vyšší než v průměru za celou Českou republiku. I ve všech ostatních studovaných oblastech je tento shluk nadprůměrný alespoň o 1 bod.
- „Spíše nespokojení (s láskou a rodinou)“ tvoří 22,6 % (tzn. 1 963 tis.) z dospělé populace České republiky a průměrná spokojenost lidí v tomto shluku zaostává vůči průměru za celou republiku o zhruba 0,5 bodu. Tento relativně negativní stav je zapříčiněn především kvůli problémům v mezilidských vztazích.
- Poslední shluk „Spokojení (kromě politiky)“ čítá 2 028 tis. obyvatel ČR starších 15 let (tj. 23,3 %) a hodnoty jeho průměrné spokojenosti jsou příznivé a překračují republikový průměr o 0,85 bodu. Jedná se o druhý nejméně spokojený shluk s politickou situací, což ale nemá významnější dopad na spokojenost se životem.

Graf 13 Rozdílnost průměrného ohodnocení (na 9 bodové škále) pěti vytvořenými shluky ve vybraných otázkách hodnotících spokojenost respondenta oproti celorepublikovému průměru

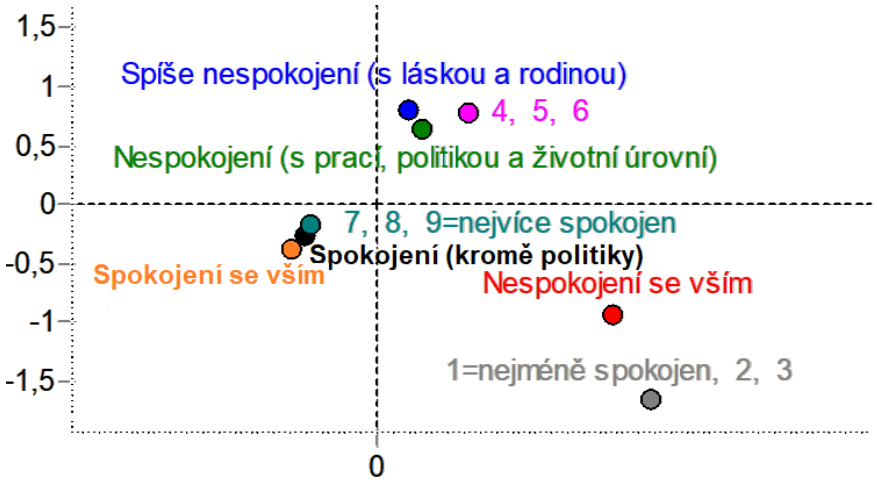

Zdroj: Median 2015, vlastní zpracování

Jak již bylo zmíněno na začátku této kapitoly, tak zvolený postup ve shlukové analýze vede k podobným výsledkům, jako varianta, ve které bych například odděleně sledoval skupiny lidí, kteří uvedli stejnou bodovou odpověď v otázce na celkovou spokojenost s jejich životem. Tuto skutečnost ilustruje následující Graf 14, z něhož je díky využití korespondenční analýzy patrná výrazná podobnost rozřazení konkrétních respondentů. Segmentace například vedla k velmi přesnému zařazení lidí, kteří byli nejvíce spokojeni

se svým životem (tj. 7, 8 nebo 9 bodů), do dvou nejspokojenějších shluků. Pouze nepatrná část lidí v tomto shluku uvedla nižší hodnotu spokojenosti se životem. Spíše nespokojení (s láskou a rodinou) a Nespokojení (s prací, politikou a životní úrovní) pak ve většině případů uvedli bodové hodnocení 4, 5 nebo 6 bodů v životní spokojenosti, ale to s menší mírou přesnosti než u spokojených shluků. Nakonec pak 75 % obyvatel, kteří dali bodové hodnocení 1, 2 nebo 3, bylo zařazeno do Nespokojených se vším.

Graf 14 Překryv shluků s 3 skupinami dle spokojenosti (korespondenční analýza)

Zdroj: Median 2015, vlastní zpracování

Výsledky prezentovaného šetření jsou patrně mírně zkresleny vlivem metodologie sběru dat, kdy je v datech patrný efekt dne realizace dotazníkové šetření. V nejméně spokojeném shluku je staticky významně větší počet respondentů, kteří odpovídali na otázky v neděli a méně těch co odpovídali v pátek. Zároveň jsou v nejvíce spokojeném shluku relativně více zastoupeni respondenti odpovídající v pátek. Před začátkem pracovního týdne se tedy vykazované štěstí snižuje a před začátkem víkendu naopak zvyšuje, což je logickým zjištěním. Z pohledu budoucího systematického sběru dat považuji za vhodné se vyhnout jejich sběr v pátek a v neděli, či pro účely agregovaného srovnávání v čase alespoň udržovat rovnoměrné a stabilní zastoupení jednotlivých dní.

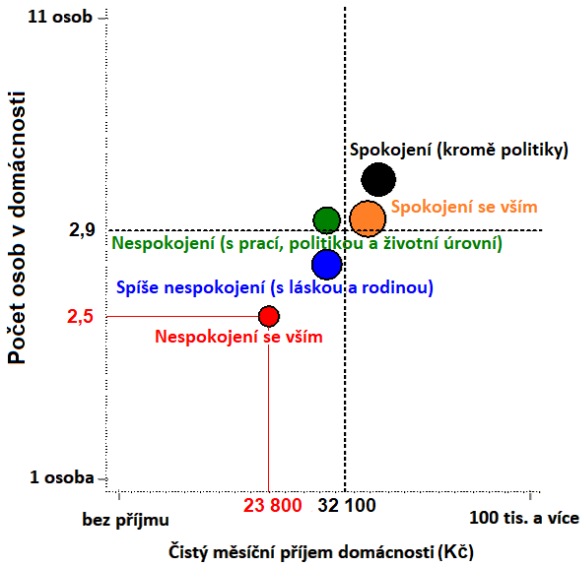
2.4.1 Objektivní rozdílnosti

V následující pasáži se zaměřím na popis jednotlivých shluků, s důrazem na dva nejméně spokojené shluky Nespokojení se vším a Nespokojení (s prací, politikou a životní úrovní), které nejvíce zaostávají za průměrem ve velké části relevantních oblastí pro formování subjektivní životní spokojenosti. Nejdříve budou prezentovány rozdílnosti patrné z kontingenčních tabulek. Dle nich sice nelze vyvozovat kombinace charakteristik

člověka spadajícího do některého ze shluků, avšak je díky nim možné přiřadit pravděpodobnost, s jakou člověk s danou hodnotu charakteristiky patří do konkrétního shluku. Dále bude metodou vícerozměrného škálování a mapy průměrných hodnot zkoumána psychologická podobnost shluků mezi sebou, a to zejména za účelem zjištění do jaké míry je rozdílná ne/spokojenost obyvatel určena objektivními charakteristikami. Nakonec budou za pomocí MCART analýzy vytvořeny klasifikační a regresní stromy, které popíší typické kombinace charakteristik obyvatel spadajících do každého ze shluků, díky čemuž bude možné v budoucnu vytvářet vhodnější opatření hospodářské politiky.

Ještě, než přistoupím k popisu nejrelevantnějšího shluku, z pohledu potřeby vnější stimulace jeho průměrné životní spokojenosti, tak považuji za přínosné seřadit jednotlivé shluky podle jejich finanční situace, a částečně ověřit významnost tohoto faktoru. Nejlépe s příjmem vychází shluk Spokojených se vším, následně pak Spokojení (kromě politiky) a Spíše nespokojení (s láskou a rodinou). Obtížně vychází s příjmem Nespokojení (s prací, politikou a životní úrovní) a nejhůře pak Nespokojení se vším. Pořadí dle průměrného subjektivního hodnocení finanční situace, průměrného čistého příjmu respondenta/domácnosti a průměrné subjektivní životní spokojenosti ve shlucích je vždy shodná, což podporuje zjištění teoretické části o existenci pozitivního vztahu mezi příjmem a štěstím, jakkoliv slabším, než by většina lidí nejspíše očekávala. Toto zjištění lze zanést pomocí nástroje *Mapa* v programu DataAnalyzer do Graf 15, ze kterého vidíme, že nespokojené shluky zahrnují spíše nízkopříjmové domácnosti.

Graf 15 Srovnání struktury domácností dle shluků – velikost a příjem (průměry)

Zdroj: Median 2015, vlastní zpracování

Nespokojení se vším (dále v tomto odstavci jako NSV) jsou často v nízkopříjmové domácnosti s příjmy 4 000 až 20 000 Kč, kde pracuje pouze jedna osoba. Téměř polovina (49,1 %) shluku uvedla, že nepracuje, což je do značné míry způsobeno specifickým věkovým složením shluku, kdy 52 % respondentů bylo starší 50 let. Zároveň sem spadá i nadprůměrný podíl žen na mateřské dovolené. Věkové intervaly 50-59 let, 60-69 let i 70-79 let jsou v tomto shluku relativně nejvíce zastoupeny v rámci všech shluků. Dle očekávaní je zde přítomen zvýšený podíl řadových zaměstnanců. NSV mají nadprůměrné zastoupení na pracovních pozicích v marketingu a dopravě. Dále jsou NSV vůči průměru ČR častěji bezdětní/rodiči samoživiteli, osamělí, rozvedení nebo žijí s pra/rodiči i v pokročilejším věku. Jejich vzdělání je nižší, typicky pouze základní nebo střední bez maturity. NSV bydlí častěji v malých bytech a v podnájmu, což je typické i u druhého nejméně spokojeného shluku. Také Spíše nespokojení (s láskou a rodinou) častěji bydlí v podnájmu, zatímco u dvou spokojených shluků je zvýšený podíl větších bytů, domů či vil, které jsou v osobním vlastnictví. Z důvodu častého zastoupení podnájmu má pouze malá část NSV hypotéky, tj. 4,6 % oproti průměrným 7,0 %. Avšak je zde zvýšený výskyt kreditních karet, stejně jako u Nespokojených (s prací, politikou a životní úrovní) a Spokojených (kromě politiky). Rozdíl je pak v tom, že NSV využívají kreditní karty na běžné nákupy včetně pohonných hmot, zatímco Spokojení je využívají spíše na luxusní statky (např. dovolená). Nicméně splátky za všechny produkty jsou u NSV spíše nižší. Problémem je ale největší zastoupení obyvatel s extrémní zadlužeností, respektive s měsíčními splátkami vyššími než 30 000 Kč. Takových obyvatel ČR je mezi NSV 1,3 %, zatímco v průměru ČR to bylo 0,5 %. NSV také často nemají běžné účty v bankách, respektive debetní karty. Z pohledu nákladů na nájem bytů nejsou patrné velké rozdíly. Nicméně NSV mají podprůměrné náklady na energie, zatímco třetí nejméně spokojený shluk Spíše nespokojení (s rodinou a láskou) je v tomto ohledu nadprůměrný. Dále je pak u dvou nejméně spokojených shluků typické vytápění uhlím, zatímco u Spokojených (kromě politiky) se využívá více plyn. Největší relativní zastoupení NSV je ve Zlínském a Pardubickém kraji, a následně pak i v kraji Ústeckém a Moravskoslezském. Zástupci v tomto shluku tráví málo času v autě (částečně proto, že nadprůměrná část z nich nemá řidičský průkaz), obecně méně cestují a když už letí letadlem, tak relativně častěji na Slovensko. Naopak jezdí často autobusem a vlakem, ale spíše krátké vzdálenosti. Z pohledu zdravotního je v této skupině častější nadváha, využívání levnějších lékáren, snížená návštěvnost lékařů v případě obtíží z důvodu nižší důvěry v jejich objektivnost, malé zastoupení těch, co nemají pravidelné výdaje za lékařskou péči

i léky a hodně těch co mají nízké, ale nenulové výdaje v této oblasti. Tento shluk, stejně tak jako další dva nejméně spokojené shluky, je objektivně nemocnější, než jak je tomu typické v populačním průměru. U dvou nejméně spokojených shluků je pak nadprůměrné zastoupení kuřáků, což negativně ovlivňuje jejich zdravotní stav. Oproti tomu u dvou nejspokojenějších shluků je kuřáků poměrně málo. NSV nemají moc často individuální zdravotní pojištění, čímž se odlišují od zbylých dvou nespokojených shluků. Avšak toto pojištění také není časté u nejspokojenější shluku. Nicméně vzhledem k horšímu zdravotnímu stavu jsou pojištění u tohoto shluku dražší, takže se nemusí jednat o rozdílnost preferencí, ale spíše o vliv jiného sklonu rozpočtového omezení. NSV také častěji nemají, stejně jako dva nejspokojenější shluky, penzijní připojištění. Dále tento shluk strádá ve vybavení elektronickými přístroji, jelikož jeho zástupci častěji nemají žádnou televizi/nebo jen jednu starou, mají zřídkakdy fotoaparát či kameru, vlastní relativně méně holících strojků a hodinek. Zároveň mají málo jízdních kol či šperků. NSV pijí alkohol, navzdory nižším příjmům, v průměrných až vyšších objemech. Respektive je zde hodně zástupců, kteří nepijí pivo a tvrdý alkohol vůbec, ale zároveň hodně těch, co pijí ve vyšších intenzitách. Za hlavní důvod požívání alkoholu NSV často uváděli, že pijí ze zvyku, zatímco Nespokojení (s prací, politikou a životní úrovní) pijí spíše ze společenské nutnosti a Spokojení se vším proto, že je po alkoholu lepší zábava. Zbylé dva shluky uváděly nadprůměrně často, že pijí alkohol proto, že jim chutná a pomáhá jim se uvolnit. Z pohledu sociálních vazeb je u NSV menší zastoupení uživatelů sociálních sítí, méně poslaných SMS a realizovaných hovorů, snížená návštěvnost hospod, restaurací i kaváren, kdy 43 % zástupců tohoto shluku nebylo v posledním půl roce přes den v restauraci ani jednou. Ale zároveň zdaleka největší zastoupení respondentů chodících večer do hospody primárně za účelem konzumace alkoholu alespoň 4krát týdně. Respondent i jeho partner, pokud nějakého má, u tohoto shluku častěji nemají zájem o studium, a více je nebaví je chodit do práce i do společnosti. Z pohledu zájmů je u NSV výrazně podprůměrné zastoupení cvičících osob (zhruba 20 %) a sportovců (55 % nesportuje téměř nikdy), přesto se nadprůměrně pasivně zajímají o bowling, gymnastiku, kulečník, lyžování, golf, squash a baseball. Zároveň největší část respondentů v rámci shluku, vůči ostatním shlukům, téměř vůbec nečte a neposlouchá hudbu. V rádiu pak NSV preferují zpravodajství a nevyčnívají ve spotřebě novinových výtisků. Zástupci NSV se vyznačují také tím, že relativně neradi jedí i spí a vyhledávají stereotyp.

Ačkoliv nechci, aby tato práce byla politicky laděna, tak považuji za žádoucí představit i ideologický profil vzniklých shluků. Názorově je mezi NSV dle očekávaní silné zastoupení levicově smýšlejících obyvatel. NSV v průměru nejvíce podporují existenci centrálně řízené ekonomiky, kdy de facto pro odstranění tržních principů bylo 24,7 % respondentů tohoto shluku, zatímco v průměru ČR vycházela tato hodnota jako 13,3 %. Přibližně 60 % NSV považuje za nejlepší směr pro naší zemi směr sociálně-demokratický nebo socialistický, což je značně nadprůměrná hodnota pro oba směry. Zároveň je zde významně zvýšený podíl osob považující nacionalistický směr za ideální a velmi zaostává podpora liberálního a křesťansko-demokratického směru. Podobná situace je i druhého nejméně spokojeného shluku, kdy jediným významnějším rozdílem je podpora anarchistického přístupu namísto směru nacionalistického. U Spokojených se vším a Spokojených (kromě politiky) sice tvoří sociálně-demokratický směr největší složku, ale v těsném závěsu se skoro jednou třetinou respondentů a vysoce nadprůměrnými hodnotami je směr liberální. Pravicové smýšlení u spokojených obyvatel převažuje nad levicovým, ale více než polovina respondentů se u obou shluků zařadila do středu spektra. Poslední nepopsaný shluk Spíše nespokojení kromě politiky má zvýšené zastoupení křesťansko-demokratických a environmentalistických názorů a snížené zastoupení podpůrců liberálního směru, jinak příliš nevybočuje od průměru.

Nespokojené shluky málo kdy nakupují impulzivně, dle vlastních slov se méně nechávají ovlivnit reklamou, ale mají rádi reklamu do schránek a slevové kupóny, mají doma málo knih, více řeší cenu produktů (šetří na obědech a snídaních i na ponožkách), dostupnost obchodu, věrnostní karty a fronty. Oproti tomu dva spokojené shluky, díky jejich většímu rozpočtovému omezení, více zajímají čerstvost produktů, otevírací hodiny, kvalita personálu, možnosti parkování a speciální nabídky. Také se nechávají více ovlivnit reklamou a mohou si dovolit impulzivní nákupy.

Pro účely vytvoření implikací z geografického pohledu jsem vytvořil následující tabulku. Z ní je patrné, že v rámci všech krajů ČR je obyvatelstvo Prahy v průměru nevíce spokojeno se svým životem i jeho dílčími složkami. Čistě na základě spokojenosti se životem se do Top5 krajů řadí také kraj Ústecký, Olomoucký, Plzeňský a Jihočeský. Třetí sloupec indikuje podíl obyvatel žijící v daném kraji, který byl zařazen do shluku Spokojení se vším nebo Spokojení (kromě politiky). Tato hodnota byla upravena pro nerovnoměrnost velikosti součtu těchto dvou shluků (51,6 %) vůči zbylým třem (48,4 %), aby de facto došlo na úrovni celé ČR k rozdělení populace na dvě stejně velké poloviny.

Čtvrtý sloupec dává do poměru počet lidí nejvíce a nejméně spokojeného shluku. Na základě znalosti metody výpočtu těchto dvou hodnot bych za druhý nejspokojenější kraj označil kraj Plzeňský, ve kterém dokonce 41 % bylo zařazeno do shluku Spokojení se vším, zatímco průměr za ČR byl 28,2 %[20]. Navzdory zjištění v kapitole 2.2.1, které zařadilo Ústecký kraj na předposlední pozici z pohledu objektivních ukazatelů blahobytu, tak v níže prezentované tabulce vychází subjektivní pohled pro tento kraj veskrze pozitivně. Toto paradoxní zjištění poukazuje na limitovanou vypovídající schopnost objektivních ukazatelů ze subjektivního pohledu obyvatel. Avšak alespoň zbylé tři nejhorší kraje z objektivního pohledu (tj. Moravskoslezský, Královehradecký a Zlínský) se dle očekávání umístily i na konci subjektivního žebříčku.

Tabulka 6 Srovnání krajů České republiky podle ukazatelů spokojenosti obyvatel

Kraj	Průměrná hodnota spokojenosti se životem	Podíl spokojených obyvatel	Index spokojenosti
Praha	7,19	(1. místo) 59,0%	(2. místo) 3,94
Ústecký	7,15	(5. místo) 46,9%	(8. místo) 2,66
Olomoucký	6,95	(9. místo) 53,9%	(5. místo) 2,92
Plzeňský	6,91	(2. místo) 58,4%	(1. místo) 4,11
Jihočeský	6,90	(3. místo) 53,8%	(7. místo) 2,91
Karlovarský	6,88	(6. místo) 53,8%	(3. místo) 3,53
Jihomoravský	6,86	(4. místo) 49,9%	(4. místo) 3,40
Pardubický	6,83	(7. místo) 40,9%	(10. místo) 2,30
Středočeský	6,77	(11. místo) 51,2%	(9. místo) 2,55
Vysočina	6,76	(12. místo) 45,6%	(6. místo) 2,92
Zlínský	6,68	(10. místo) 53,9%	(13. místo) 1,60
Královéhradecký	6,62	(13. místo) 49,3%	(12. místo) 1,72
Liberecký	6,59	(8. místo) 48,2%	(11. místo) 2,30
Moravskoslezský	6,54	(14. místo) 37,9%	(14. místo) 1,59

Zdroj: Median 2015, vlastní zpracování

2.4.2 Psychologický profil

Pro efektivní zvyšování spokojenosti obyvatel v krajích České republiky by z pohledu veřejné správy bylo optimální, aby příčiny zaostávání některých regionů měly objektivní základ. Realita je však komplikovaná v tom, že nespokojení a spokojení lidé si nejsou povahově podobní, což je hlavní překážkou pro dosahování globálně vysokých hodnot

[20] Tyto hodnoty nejsou v tabulce prezentovány, ale byl na nich založen výpočet hodnot ve 3. a 4. sloupci.

štěstí. Tabulka 7 prezentuje hodnoty indexů vůči průměrným odpovědím v rámci 10 povahových otázek, v nichž respondenti měli od 1 do 10 bodů ohodnotit, do jaké míry se u nich projevuje daná vlastnost. Například první hodnota v tabulce (81,5) říká, že Nespokojení se vším v průměru uvedli o 18,5 % nižší bodové ohodnocení (v otázce týkající se povahové vlastnosti Aktivita) oproti celorepublikovému průměru.

Tabulka 7 Srovnání povahy obyvatel ČR dle shluků (index odchylky od průměru)

Vlastnost	Nespokojení se vším	Nespokojení (s prací, politikou a životní úrovní)	Spokojení se vším	Spíše nespokojení (s láskou a rodinou)	Spokojení (kromě politiky)
Aktivita	81,5	96,1	110,0	91,4	107,2
Dominance	77,4	89,9	118,6	94,8	99,4
Extraverze	85,3	96,2	107,6	98,0	101,9
Maskulinita	105,5	102,0	97,3	99,5	100,0
Přívětivost	91,9	107,2	102,0	88,8	107,5
Racionálnost	113,2	108,8	91,1	97,3	101,6
Rodinná přizpůsobivost	71,3	107,5	110,2	80,2	115,2
Stabilita	57,1	81,2	125,2	89,8	111,2
Svědomitost	87,9	98,8	106,7	90,1	107,7
Usedlost	110,8	105,9	93,7	99,5	99,3

Zdroj: Median 2015, vlastní zpracování

Nespokojení se vším se vnímají být relativně racionální, usedlí, maskulinní, submisivní, introvertní, neaktivní, nezodpovědní, nepřívětiví, emočně nestabilní a málo přizpůsobiví. Z pohledu marketingové segmentace, která rozdělila obyvatelstvo do 8 skupin životního stylu[21], jsou v tomto shluku relativně často zastoupení nezávislí a usedlí. Nespokojení (s prací, politikou a životní úrovní) jsou pak ve většině otázek podobní Nespokojeným se vším, ale je zde patrný diametrální rozdíl v rodinné přizpůsobivosti a přívětivosti, což považuji za klíčový faktor největší rozdílnosti ve spokojenosti obou shluků zaznamenané v oblasti rodiny a vztahů/lásky. Tím se vlastně částečně vyrovnává potenciál pro zlepšování životní spokojenosti ve dvou nejméně spokojených shlucích. Nespokojení (s prací, politikou a životní úrovní) bývají typicky klasifikování jako usedlí a prorodinní.

[21] Podíl jednotlivých skupin na celkové populaci ČR: Usedlí 22%, Informovaní 19%, Konzumní 18%, Prorodinní 14%, Vzdělaní 15%, Akční 5%, Nezávislí 6% a Moderní 1%.

Spokojení se vším vykazují zvýšené hodnoty většině dotazovaných oblastí a lze je relativně často charakterizovat jako moderní, akční a vzdělané. Spíše nespokojení (s láskou a rodinou) jsou naopak ve všech otázkách podprůměrní a marketingový pohled je vidí jako konzumní a nezávislé. Spokojení (kromě politiky), pak vychází podobně jako Spokojení se vším a je v něm zvýšené zastoupení vzdělaných, informovaných a prorodinných. Z výsledku vícerozměrného škálování je zřejmé, že povahově dva nejméně podobné shluky jsou Spokojení se vším a Nespokojení se vším (viz Příloha 9).

Rozdílná povaha shluků se promítá také do jejich sebedůvěry a znalostí. Nespokojení se vším prakticky ve všech otázkách týkajících se orientace ve vybraném tématu častěji uváděli, že o něm dokáží říct pouze málo nebo velice málo informací. Jednalo se například o auta, domácí spotřebiče, drogérii, farmacii, filmy, hudbu, jídlo, alkohol, kutilství, politiku mobilní telefony, umění, vlastní zaměstnání či třeba oblečení. U ostatních shluků vždy pozitivně vyčnívaly alespoň nějaké oblasti, nebo v případě Spíše nespokojených (s láskou a rodinou) bylo alespoň několik průměrných oblastí – farmacie, alkohol, počítače a software, TV/video/audio vybavení a umění. Respondenti v nadprůměrně spokojených shlucích pak v průměru prezentovali sebe sama ve všech těchto otázkách alespoň průměrně. Tato zjištění vychází z vlastní analýzy dat Mediánu.

Zajímavá je pak problematika optimismu a pesimismu, která se projevuje do očekávání v důležitého oblastech, a ovlivňuje tak i aktuální pocit uspokojení. Nejvíce negativně by tímto měly být poznamenány dva nejméně spokojené shluky, zatímco Spokojení se vším předpokládají pozitivní směr vývoje jejich života i celé společnosti.

Tabulka 8 Srovnání očekávání obyvatel ČR dle shluků

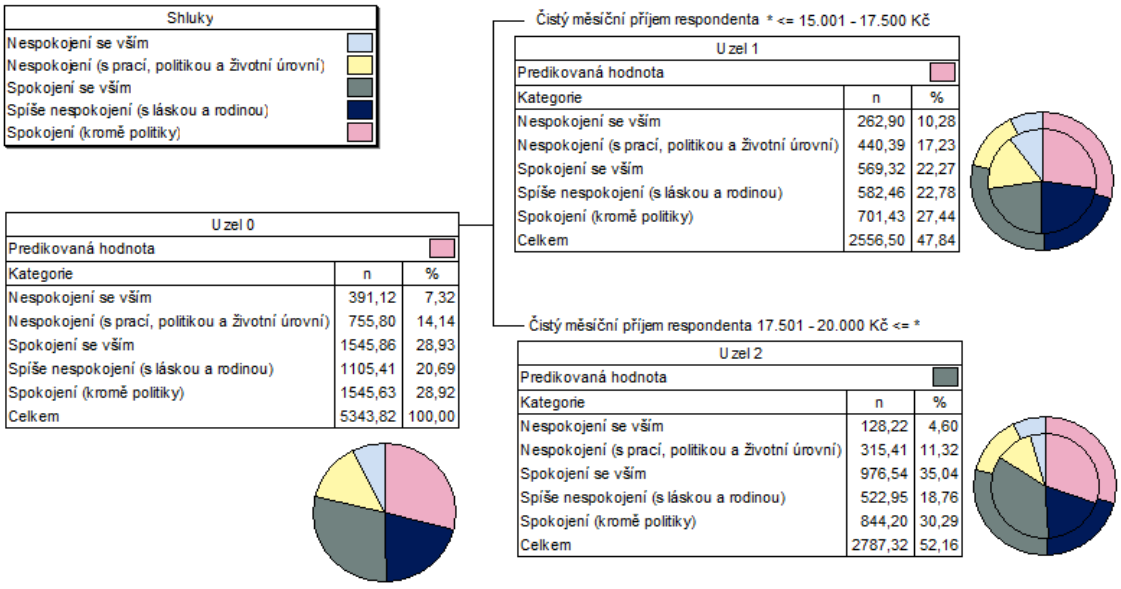
Očekávání v oblasti	**Nespokojení se vším**	**Nespokojení** (s prací, politikou a životní úrovní)	**Spokojení se vším**	**Spíše nespokojení** (s láskou a rodinou)	**Spokojení** (kromě politiky)
Ekonomická situace v ČR	oba extrémy	zhorší	zlepší	bude stagnovat	zhorší
Nálada ve společnosti	oba extrémy	zhorší	zlepší	bude stagnovat	zhorší
Politická situace	oba extrémy	zhorší	zlepší	bude stagnovat	zhorší
Příjem	zhorší	zhorší	zlepší	bude stagnovat	stagnovat
Práce	zhorší	mírně zhorší	zlepší	bude stagnovat	stagnovat
Láska a rodina	mírně zhorší	mírně zhorší	zlepší	bude stagnovat	oba extrémy, ale spíš zlepší
Zdraví	zhorší	mírně zhorší	zlepší	bude stagnovat	oba extrémy, ale spíš zlepší

Zdroj: Median 2015, vlastní zpracování

2.4.3 Identifikace spokojených a nespokojených obyvatel

V této části kapitoly Segmentace české populace představím některé z výsledků provedené MCART analýzy, tj. metody klasifikačních a regresních stromů, která dokáže určit kombinaci charakteristik statisticky zvyšujících pravděpodobnost zařazení člověka do konkrétního shluku. Základní zjištění a zároveň ilustraci podoby výstupu této analýzy prezentuje Graf 16. Uzel 0 popisuje složení klasifikované populace do některého z uzlů, přičemž z celého vzorku respondentů bylo jasně klasifikováno 40 % z nich, což znemožňuje jasnou extrapolaci na celou populaci ČR. Relativně nejvíce pozorování vypadlo u Nespokojených se vším a jedná se o lidi, kteří nesdílejí shodné objektivní charakteristiky jako ti, kteří ve vzorku zůstali. Jinými slovy vypadla zejména pozorování nejvíce ovlivněná psychologickými faktory. Ze štěpení Uzlu 0 na Uzel 1 a 2 je zřejmé, že čistý měsíční příjem respondenta pod 17 501 Kč zvyšuje pravděpodobnost zařazení do jednoho z třech nespokojených shluků, zatímco příjem 17 501 Kč a vyšší výrazně eliminuje šanci na to být Nespokojený se vším a 65 % respondentů s tímto příjmem, kteří zůstali ve vzorku, bylo v jednom ze dvou nejspokojenějších shluků.

Graf 16 MCART analýza – role příjmu

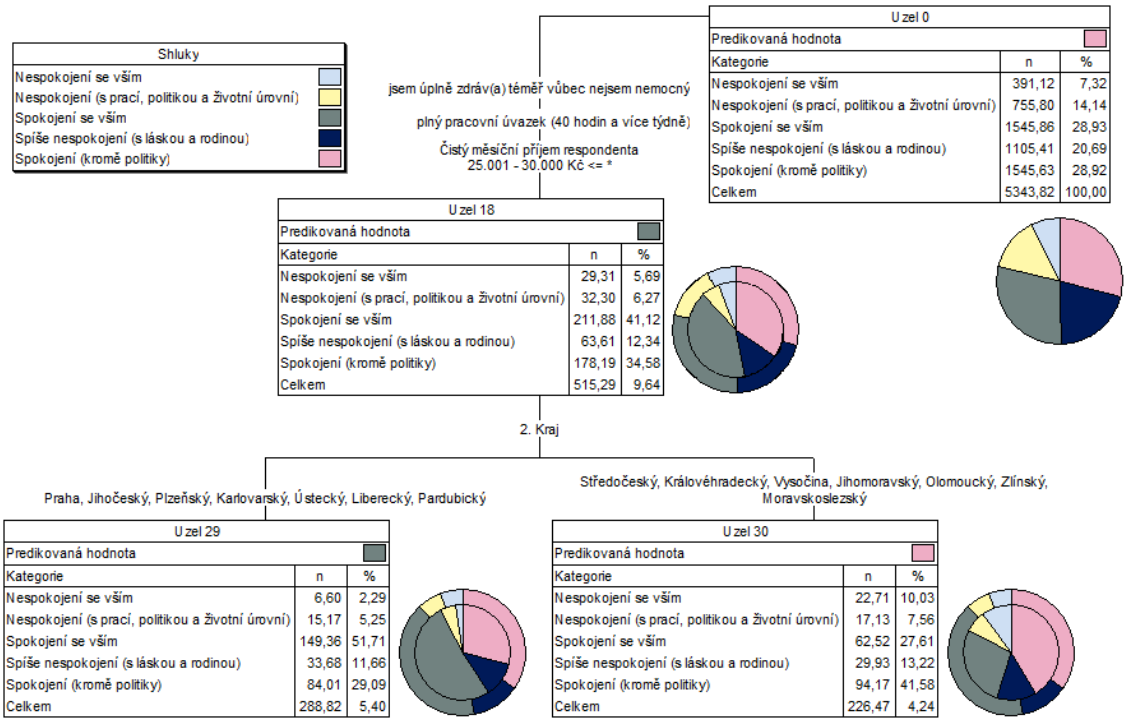

Zdroj: Median 2015, vlastní zpracování

Štěpení MCART analýzy s nejvyšší výpovědní hodnotou mělo 45 uzlů a její výsledky jsou na formátu A4 velmi složitě prezentovatelné. Z tohoto důvodu jsem rozhodl do příloh vybrat nejzajímavější částí štěpení v neúplné grafické formě. Zároveň jsem do textu vložil výřez provedené analýzy, který má největší hodnotu z pohledu analýzy spokojenosti v krajích (Graf 17), jimž již několikrát byla v praktické části věnována

pozornost. V grafu můžeme vidět štěpení, které odpovídá objektivně velmi příznivému popisu člověka, který je zdravý i zaměstnaný a jeho čistý měsíční příjem je nadprůměrný. Přesto tyto charakteristiky ve Středočeském, Královehradeckém, Jihomoravském, Olomouckém, Moravskoslezském kraji a v kraji Vysočina relativně často (konkrétně ve 30 % případů) nestačí k tomu, aby byl člověk spokojený, což je zřejmé zejména ve srovnání s ostatními kraji, kde je tato hodnota pouze 19 %. Největší rozdíl je pak patrný u Nespokojených se vším (10,03 % vs. 2,29 %).

Graf 17 MCART analýza – zdraví, zaměstnaní a dobře placení lidé v krajích

Zdroj: Median 2015, vlastní výpočet

Vysokopříjmové domácnosti v České republice jsou obvykle nejméně spokojené v Plzeňském a Zlínském kraji, zatímco nejvíce spokojené bývají v kraji Ústeckém (Příloha 13). U spíše nízkopříjmových domácností nejsou patrné významnější rozdíly z krajského pohledu. Příloha 10 jasně ukazuje, že příjem a zdraví jsou podstatnými faktory spokojenosti. Z přílohy je také vidět, že chudí, ale zdraví lidé bývají šťastní podprůměrně. Oproti tomu Příloha 11 podporuje tvrzení, že zdraví a štěstí si za peníze nekoupíte. Příloha 12 dále ilustruje, že lidé s nižšími příjmy, kteří si zakládají na přátelských vztazích, mají lepší předpoklad ke spokojenému životu.

2.5 Shrnutí a implikace pro hospodářskou politiku a veřejnou správu

V první kapitole byly představeny metody měření kvality života či životní spokojenosti pro účely mezinárodního srovnání, či cíleně v rámci jedné země pro sledování vývoje v čase (Bhútán, Velká Británie či Kanada). V tomto odstavci shrnu, jak se umístila Česká republika z pohledu 10 vybraných vysoce relevantních indexů či ukazatelů. Zaměřím se pouze na srovnání s Evropskou unii, jež mi přijde smysluplnější (srovnávají se v něm relativně podobné země a vzorek zemí je stabilní) než srovnání v rámci celosvětových vzájemně nesourodých vzorků zemí, a které ne vždy bylo uvedeno přímo v rámci dané subkapitoly. Česká republika se v rámci EU umístila dle Cantrilova žebříku štěstí na 11. pozici, dle Indexu Where-to-be-born na 12. místě, dle očekávané délky zdravého života na 13. příčce pro ženy a na 14. pozici pro muže, dle Indexu lepšího života i Indexu společenského rozvoje na 14. místě, dle Indexu lidského rozvoje a HDP na obyvatele v paritě kupní síly na 16. příčce, dle Indexu Global Well-Being na 17. pozici, dle Indexu šťasné planety na 19. místě a dle Indexu výkonnosti z hlediska životního prostředí na 20. příčce (Helliwell, Layard a Sachs 2018; Wile 2013; Eurostat 2018a; OECD ©2018b; The Social Progress Imperative ©2017; UNDP 2016; Eurostat 2018c; Gallup and Healthways 2014; New Economic Foundation ©2016; Yale University ©2018).

Nejúspěšnější země Evropské unie v rámci 10 výše jmenovaných indexů a ukazatelů jsou Dánsko (8x), Nizozemí (7x), Švédsko (3x), Finsko (3x), Rakousko (2x), Malta (2x), Lucembursko, Německo, Francie, Irsko a Španělsko, kdy hodnota v závorce značí počet umístění v nejlepší trojici zemí v rámci jednoho ze sledovaných indexů. V celosvětovém pohledu je pořadí ve stejném systému následující Norsko (6x), Dánsko (4x), Švýcarsko (4x), Austrálie (3x), Finsko (2x), Kostarika (2x), Švédsko, Lucembursko, Francie, Irsko, Island, Malta, Panama, Portoriko, Mexiko a Kolumbie. Nizozemí, které v rámci EU získalo pomyslných 7 bodů, se v tomto „žebříčku“ paradoxně vůbec neumístilo.

Za dva nejkomplexnější indexy kvality života považuji Index lepšího života (*BLI*) a Index společenského rozvoje (*SPI*), dle nichž se Česká republika v umístila při posledním měření v obou případech na 14. místě (OECD ©2018b; The Social Progress Imperative ©2017). Z prvního jmenovaného pak vychází návrh nové metodiky pro hodnocení kvality života v ČR, který byl vydán pod hlavičkou Úřadu vlády České republiky 31. března 2018 (Maussenová a kol. 2018). Pro 11 oblastí měření kvality života, které jsou shodné s Indexem lepšího života, vznikl návrh sledovat 140 ukazatelů. Na základě srovnání této metodiky s již existujícími indexy, z nichž mírná většina byla jmenována na začátku této

kapitoly, jsem navrhl tuto metodiku doplnit o více než 30 dalších ukazatelů, které jsou vyjmenovány v kapitole 2.2 a dále také i v závěru práce. Cílem identifikace těchto ukazatelů je vymezení konkrétních bodů, na jejichž pozitivní ovlivňování by se měly zaměřovat nástroje hospodářské (obzvlášť fiskální) politiky a k jejichž efektivní stimulaci bude ve významné míře nutné jít cestou zdola (tj. plánování na úrovni měst a obcí).

Ve druhé kapitole byly na základě portálu Obce v datech (2018) jako nejvíce objektivně zaostalé kraje České republiky označeny kraje Moravskoslezský, Ústecký, Karlovarský a Zlínský, což se v případě Moravskoslezského a Zlínského kraje negativně odrazilo i na subjektivní spokojenosti obyvatel (viz kapitola 2.4 - Tabulka 6). Rozvoj těchto regionů by tedy bylo vhodné začít systematicky více podporovat. Dále byly v krátkosti představeny tři metodiky, dle nichž v současné době vznikají strategické plány rozvoje měst v České republice a na příkladu města Orlová bylo ilustrováno, že se některá města nezaměřují dostatečně na své relativně nejslabší stránky z pohledu kvality života.

Třetí a čtvrtá kapitola se blíže zaměřila na kvalitu života více ze subjektivního pohledu, kterému byla věnována většina teoretické části. Ze srovnání s Dánskem a Švýcarskem, jakožto dvěma nejvíce subjektivně spokojenými zeměmi, vyplynulo, že Češi nejvíce strádají v oblasti spokojenosti s jejich finanční situací. Naopak v oblasti bydlení, zaměstnání a osobních vztahů vycházely výsledky relativně nejpodobněji. Obecně nejpodobnější výsledky v celém vzorku zemí EU jsou přítomny v otázce: Do jaké míry považujete to, co v životě děláte za smysluplné? Dále byla bližší pozornost věnována českému prostředí, za využití dat Market & Media & Lifestyle – Target Group Index společnosti Median, s.r.o., dle nichž vychází, že lidé jsou v ČR nejvíce spokojeni s bydlením a náplní jejich volného času a jejich celkovou životní spokojenost jim pak sráží spokojenost s životním standardem a platovým ohodnocením.

Z provedené segmentace české populace dle spokojenosti s důležitými aspekty života a následných analýz vyplynulo, že nespokojenost obyvatel je do značné míry způsobena povahovými rysy. Nicméně je zřejmé, že zdravotní stav, výše mzdy a status zaměstnosti významně ovlivňuje osobní pohodu člověka. Za účelem snazší tvorby nástrojů stimulace subjektivního blahobytu obyvatel ČR, ať už na státní úrovni nebo na úrovni měst, byly ve větším detailu popsány nejzásadnější pozorovatelné rozdíly mezi dvou nejméně spokojených shluků, které tvoří zhruba čtvrtinu populace, vůči populačnímu průměru. Tato problematika je detailně zpracována v kapitole 2.4.1.

Závěr

V této práci jsem se věnoval velmi aktuálnímu tématu měření blahobytu obyvatel (tj. kvality života či životní spokojenosti), jehož poznatky vedou k nahrazování hrubého domácího produktu jakožto ukazatele ekonomického rozvoje. Během tvorby praktické části jsem narazil na materiál, který nebyl v době tvorby zadání této práce ještě zveřejněný a podtrhává aktuálnost studované problematiky. Jedná se o návrh metodiky měření kvality života v České republice z 31. března 2018 (Maussenová a kol. 2018), jež významně ovlivnil strukturu celé práce. A to zaprvé proto, že tato metodika vydaná pod hlavičkou Úřadu vlády České republiky změnila můj názor na informovanost orgánů výkonné moci o možnostech a potřebnosti přesnějšího měření objektivních charakteristik kvality života a subjektivní spokojenosti obyvatel. A zadruhé kvůli tomu, že jsem jako nejpraktičtější způsob naplnění cíle této práce vyhodnotil revidování a doplnění této metodiky v návaznosti na zjištění z teoretické části práce a následně i dle provedených analýz existujících indexů měření kvality života využívaných v zahraničí, či pro účely mezinárodního srovnání.

Na začátku teoretické části jsem se věnoval esenciálnímu pojmu ekonomie, užitku, a na základě jeho výrazné podobnosti s konceptem štěstí jsem vyzdvihnul nutnost měřit subjektivní pocity obyvatel pro zajištění co nejpřesnějšího měření kvality života. Očekával jsem dokonce, že měření hodnot životní spokojenosti a štěstí by mohlo samo o sobě poměrně dobře vypovídat o ekonomickém vývoji společnosti. Nicméně tato teze se ukázala jako lichá, jelikož hodnoty štěstí mají tendenci se po negativních i pozitivních šocích vracet do stabilního intervalu, a to zejména vlivem psychologických faktorů jako je adaptace na novou situaci a posouvání aspirací. Jedná se o tzv. homeostázi hodnot (Cummins a kol. 2002).

Velmi důležitým zjištěním teoretické části je, že lidem většinou záleží více na relativním než absolutním příjmu, což významně omezuje možnosti růstu subjektivního blahobytu prostřednictvím růstu HDP, přičemž samotný hrubý domácí produkt byl vyhodnocen jako velmi nepřesný ukazatel kvality života ve společnosti, jelikož mnohdy nevhodně rozlišuje mezi produktivními a neproduktivními činnostmi. Jeho hodnota například roste s výdaji na rozvodový proces obyvatel, po přírodních pohromách, či při stání aut v koloně a zároveň jeho výpočet zanedbává oblasti jako jsou kvalita vzdělávání, externality uvalené na životní prostředí nebo ekonomické a sociální nerovnosti (Nikolaev 2014).

Nejpodstatnější závěry vyplynuly z rešerše převážně empirické literatury zkoumající vztahy mezi objektivními determinanty kvality života a životní spokojeností. Faktory jako zdraví, jistota na trhu práce, pocit bezpečí, partnerský život, volný čas, institucionální kvalita apod. se ukázaly být významné pro spokojenost obyvatel. Za účelem identifikace oblastí, které snižují kvalitu života na určitém území, je tedy vhodné v dané populaci sledovat časový vývoj těchto a mnoha dalších nejmenovaných faktorů, stejně tak jako vývoj hodnot štěstí či životní spokojenosti. Touto cestou jde velká část světově uznávaných indexů, které umožňují mezinárodní srovnání.

Česká republika se ve většině posuzovaných indexů v praktické části této práce umístila v lepší polovině Evropské unie a lze tedy konstatovat, že kvalita života je zde poměrně vysoká. Nicméně jen ve výjimečných případech se ČR umístila na úplném vrcholu z pohledu dílčích konstrukčních ukazatelů těchto indexů (např. nerovnost v dostupnosti vzdělání v *Inequality-adjusted HDI*). V následujícím odstavci jsou vyjmenovány oblasti, jež byly identifikovány jako relativně nejvíce zaostávající, a kterým by tedy měla být věnována větší pozornost při vládním rozhodování a plánování rozvoje měst a obcí.

Obyvatelé České republiky mají relativně sníženou kvalitu života oproti nejlépe umístěným zemím EU kvůli nízkým příjmům, vysokým pořizovacím cenám bydlení (včetně nájemních cen), menšímu počtu let terciárního vzdělávání, nízké občanské angažovanosti (ta se v čase výrazně zhoršuje), zvýšeným hodnotám polétavého prachu v ovzduší a emisím skleníkových plynů i oxidů dusíku, nízké tvorbě hrubého fixního kapitálu, malému využívání obnovitelných vodních zdrojů, hojnějšímu kácení stromů, vyšší ohroženosti biodiverzity, menší úrovní důvěry a štědrosti, vysoké míře vnímané korupce, malé míře náboženské tolerance a tolerance imigrantů, vyšší míře sebevražd a především kvůli nižší naději dožití při narození. Subjektivně obyvatelé ČR také strádají z pohledu spokojenosti se svým zdravotním stavem a zábavností i zajímavostí každodenních aktivit jejich života. Do budoucna může být kvalita života negativně ovlivněna vyšší hodnotou ekologické stopy, a tedy relativně méně udržitelnou spotřebou.

Oproti výše jmenovanému lze za nejsilnější oblasti vývoje České republiky označit jistotu na trhu práce (zejména nízká obecná i dlouhodobá míra nezaměstnanosti), vysokou míru zaměstnanosti, nižší časovou náročnost dojížďky do zaměstnání, nízkou příjmovou nerovnost, dobrou dostupnost zdravotní péče, malý výskyt vražd a obecně vysokou úroveň bezpečnosti, dobrou úroveň dosaženého vzdělání (i z pohledu průměrné délky studia a nerovností v jeho dostupnosti), nadprůměrné intelektuální výsledky, dobrý

přístup k internetu, informacím a komunikaci, velkou toleranci homosexuality, vysokou kvalitu bydlení (dobrá vybavenost bytů sociálním zařízením i napojením na inženýrské sítě), stabilní dodávky elektřiny a nižší provozní náklady na chod domácnosti.

Nová metodika Úřadu vlády České republiky (Maussenová a kol. 2018), jejíž cílem je měřit kvalitu života v České republice pomocí nástěnkového přístupu (*dashboard approach*), by dle mého názoru měla být doplněna o některé otázky, které jsou přítomny v prezentovaných indexech v praktické části. Jedná se o zahrnutí ukazatelů: hodnota úspor domácností, subjektivní zhodnocení finanční situace jednotlivcem, počet obyvatel v hmotné nouzi, počet obyvatel v exekuci, průměrný podíl ušlé mzdy vlivem nezaměstnanosti, míra nezaměstnanosti mladých lidí (15-24 let), míra nezaměstnanosti ve věkové kategorii 50 a více let, podíl bytů bez základního příslušenství, tělesné a smyslové postižení obyvatel (například po vzoru otázek číslo 44 – 47 z Bhútánu (Royal Government of Bhutan 2014)), počet lékáren na obyvatele, dojezdová doba do nemocnic a zdravotních zařízení, účast v organizovaných sportovních klubech, očekávaná délka vzdělávání, složení vysokoškolsky vzdělané populace z pohledu prestižnosti škol, kapacita škol a školek, počet subjektivně osamocených lidí, spokojenost s mezilidskými vztahy, index svobody tisku, míra recyklování odpadu domácnostmi, podíl spotřeby obnovitelné energie, emise CO_2, zalesněnost, míra upravených čistých úspor, výdaje na výzkum a vývoj, tolerance imigrantů, homosexuality a náboženského vyznání, diskriminace a násilí vůči minoritám a dále také počty kin, supermarketů, bankomatů a restaurací. Zároveň pak poslední oblast, osobní pohodu, navrhuji vytvořit za velké inspirace z Bhútánské metodiky, přičemž nesmí chybět otázka na spokojenost s životem jako celkem i na jeho dílčí oblasti a jeho vnímanou smysluplnost. Zároveň by se vláda měla snažit o to, aby pozitivního vývoje ve všech sledovaných oblastech nebylo dosaženo za cenu rostoucího veřejného dluhu, který jde proti vytyčenému směru udržitelného rozvoje v nadřazeném strategickém dokumentu Česká republika 2030 (Úřad vlády České republiky 2017), ani za cenu výrazně rostoucí inflace, která má přímý negativní dopad na spokojenost obyvatel (Di Tella, MacCulloch a Oswald 2001).

Vzhledem k decentralizovanému charakteru informací a omezeným nástrojům fiskální politiky, kdy do značné míry „může vláda jen zlepšovat podmínky pro snazší dosahování štěstí, ale nikoliv přímo štěstí vytvářet“ (Diener a Tov 2012, s. 6), předpokládám, že se růst kvality života v České republice bude odvíjet zejména z činnosti vedení měst a obcí. Na státní úrovni je tedy spíše potřebné správně rozhodovat o udělování finanční podpory,

dohlížet na její efektivní využití, vhodně komunikovat možnosti externího financování (tj. odstraňovat komunikační bariéry a snižovat transakční náklady) a případně mírně finančně zvýhodňovat nejzaostalejší regiony. Nicméně oblasti jako ekonomické jistoty (např. podpora v nezaměstnanosti a aktivní politika zaměstnanosti), osobní jistoty (např. zvyšování bezpečnosti zajištěním dostatečného počtu zaměstnanců Policie ČR), zdravotní jistoty (např. zajištění funkčnosti systému veřejného zdravotního pojištění a dostatečného počtu kvalitních lékařů), znečištění ovzduší, příjmová nerovnost, délka pracovní doby, vzdělávací systém, dostupnost bydlení pro nízkopříjmové obyvatele a osoby v nouzi, sociální inkluze či veřejné mínění o Vládě ČR jsou ovlivnitelné fiskální politikou a jejich stimulace by měla mít pozitivní dopad na kvalitu životu v České republice. S tím souvisí požadavek na zakomponovaní otázky životní spokojenosti obyvatel do analýzy nákladů a přínosů připravovaných opatření a následné měření dopadu jejich implementace na kvalitu života (Dolan a Peasgoodová 2008).

V praktické části práce byly dále na základě subjektivních a objektivních charakteristik krajů označeny za nejvíce zaostalé kraje Moravskoslezský a Zlínský. V těchto regionech je tak největší potenciál pro zvyšování kvality života. Zvláštní pozornost je dále potřeba věnovat nejméně spokojeným obyvatelům České republiky, na jejichž popis jsem se soustředil v kapitole 2.4. Takoví lidé obvykle: jsou spíše staršího věku, vychází velmi těžko se svými nízkými příjmy, častěji bydlí v podnájmu, jsou méně vzdělaní, mají problémy na trhu práce, jsou objektivně nemocnější, mají poměrně málo koníčků, žijí relativně často právě v Moravskoslezském či Zlínském kraji, ale také v kraji Pardubickém a Ústeckém, a častěji se mezi nimi najdou extrémně zadlužení lidé, kuřáci i alkoholici.

Vzhledem k tomu, že zpracování velmi komplexní problematiky měření kvality života a životní spokojenosti vyžadovalo velký důraz na identifikaci jejich klíčových determinantů a srovnání existujících indexů, tak již nezbyl prostor pro detailní identifikaci konkrétních možností stimulace kvality života nástroji fiskální politiky. To nevnímám jako zásadní problém, jelikož považuji za vhodné nejdříve identifikovat oblasti, kterým je potřeba věnovat největší pozornost, čehož se mi, myslím, podařilo dosáhnout. Výstup této práce má dle mého názoru potenciál napomoci ke zlepšení budoucího měření kvality života v České republice a stát se odrazovým můstkem při návrhu konkrétních opatření dalšími autory. Věřím, že i prezentované výstupy analýz dat společnosti Median s.r.o., jejichž možná využitelnost zřejmě není v povědomí většiny ekonomů zabývajících se kvalitou života, mohou být inspirací například pro budoucí analýzu dopadů veřejných politik.

Seznam zkratek

BLI	Index lepšího života
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
EPI	Index výkonnosti z hlediska životního prostředí
ESI	Index environmentální udržitelnosti
EHES	Evropský průzkum zdravotního stavu populace
GNH	Hrubé národní štěstí
GWBI	Global Well-Being Index
HDI	Index lidského rozvoje
HDP	Hrubý domácí produkt
HLY	Očekávaná zdravá délka života
HPI	Index šťastné planety
ISSP	Mezinárodní program sociálního výzkumu
MA21	Místní Agenda 21
NSZM	Národní síť Zdravých měst
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
ONS	Britský národní statistický úřad
OSN	Organizace spojených národů
SPI	Index společenského rozvoje
SWB	Subjektivní pohoda
UNDP	Rozvojový program Organizace spojených národů
U.S. GAO	Nejvyšší kontrolní úřad Spojených států amerických
ŽP	Životní prostředí

Seznam grafů, map a tabulek

Graf 1 Vývoj struktury celoživotní ekonomické ne/aktivity (průměr zemí OECD) 22

Graf 2 Váhy oblastí v Indexu lepšího života dle respondentů z České republiky a srovnání vah oblastí i struktury respondentů s průměrem za zbytek světa 40

Graf 3 Vývoj hodnot Indexu lidského rozvoje od roku 1990 v ČR a jejich sousedních státech a ve třech zemích s nejvyšší hodnotou HDI v roce 2015 42

Graf 4 Vážené rozložení hodnot štěstí obyvatel v Evropě a ve světě (2015-2017)..... 51

Graf 5 Štěstí obyvatel ve světě a jeho determinanty (25 nejlepších zemí)..... 52

Graf 6 Vývoj spokojenosti obyvatel České republiky od roku 2004 66

Graf 7 Mezinárodní srovnání spokojenosti obyvatel s vybranými oblastmi (2013) 67

Graf 8 Vývoj životní spokojenosti obyvatel České republiky v obodobí 2007-2015 69

Graf 9 Vývoj průměrné spokojenosti obyvatel ČR (bodová škála 1-9) v 9 vybraných oblastech za období 2007-2015 70

Graf 10 Vývoj spokojenosti obyvatel ČR s vybranými oblastmi života od roku 2007.. 71

Graf 11 Struktura životní spokojenosti obyvatel ČR (2013)..... 72

Graf 12 Struktura životní spokojenosti obyv. ČR (2013, přeškálováno) 72

Graf 13 Rozdílnost průměrného ohodnocení (na 9 bodové škále) pěti vytvořenými shluky ve vybraných otázkách hodnotících spokojenost respondenta oproti celorepublikovému průměru..... 74

Graf 14 Překryv shluků s 3 skupinami dle spokojenosti (korespondenční analýza)..... 75

Graf 15 Srovnání struktury domácností dle shluků – velikost a příjem (průměry)..... 76

Graf 16 MCART analýza – role příjmu..... 83

Graf 17 MCART analýza – zdraví, zaměstnaní a dobře placení lidé v krajích..... 84

Mapa 1 Osobní pohoda lidí ve světě (dle dotazování pomocí Cantrilova žebříku) 12

Mapa 2 Hodnoty Global Well-Being Indexu v roce 2013 ve světě..... 45

Mapa 3 Hodnoty Indexu šťastné planety ve světě v roce 2012..... 48

Mapa 4 Kvalita života v ORP České republice dle metodiky Obce v datech, s.r.o. 62

Tabulka 1 Seznam oblastí a indikátorů indexu hrubého národního štěstí 35

Tabulka 2 Seznam oblastí a indikátorů využitých v roce 2017 pro výpočet BLI 38

Tabulka 3 Seznam „otázek“ pro výpočet indexu Global-Well Being 44

Tabulka 4 Ukazatele Indexu společenského rozvoje v členění na kategorie a oblasti ... 48

Tabulka 5 Otázky pro výpočet hodnoty Indexu emoční pohody WHO-5 57

Tabulka 6 Srovnání krajů České republiky podle ukazatelů spokojenosti obyvatel 80

Tabulka 7 Srovnání povahy obyvatel ČR dle shluků (index odchylky od průměru) 81

Tabulka 8 Srovnání očekávání obyvatel ČR dle shluků 82

Seznam literárních pramenů

Odborné články a publikace

ALESINA, A. DI TELLA, R. MACCULLOCH, R. Inequality and Happiness: Are Europeans and Americans Different?. *Journal of Public Economics*. 2004, vol. 88(9-10), s. 2009-2042. DOI: 10.1016/j.jpubeco.2003.07.00

ALEXANDROVA, A. Well-Being as an Object of Science. *Philosophy of Science*. 2012, vol. 79(5), s. 678-689. DOI: 10.1086/667870

ARROW, K. Income, Saving, and the Theory of Consumer Behavior by James Duesenberry. *The American Economic Review*. 1950, vol. 40(5), s. 906-911. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/1801895

BALL, R., CHERNOVA, K. Absolute Income, Relative Income, and Happiness. *Social Indicators Research*. 2008, s. 497-529. DOI: 10.1007/s11205-007-9217-0

BENJAMIN, D. J., HEFFETZ, O., KIMBALL, M. S., SZEMBROT., N. Beyond Happiness and Satisfaction: Toward Well-Being Indices Based on Stated Preference. *The American Economic Review*. 2014, vol. 104(9), s. 2698-2735. DOI: 10.3386/w18374

BOOTH, P. *And the Pursuit of Happiness Wellbeing and the Role of Government*. London: The Institute of Economic Affairs, 2012, s. 246. ISBN 978-0-255-36656-4

BURCHARDT, T. Are One Man's Rags another Man's Riches? Identifying Adaptive Expectations Using Panel Data. *Social Indicators Research*. 2005, vol. 74(1), s. 57-102. DOI: 10.1007/s11205-005-6519-y

CAMFIELD, L., GUILLEN-ROYO, M., VELAZCO, J. Basic Needs and Wealth as Independent Determinant of Happiness: An Illustration from Thailand. *Social Indicators Research*. 2013, s. 517-536. DOI: 10.1007/s11205-011-9941-3

CANTRIL, H. *The Pattern of Human Concerns*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1966, 564 s. ISBN: 978-0813505107.

CARROL, N., FRIJTERS, P. a SHIELDS, M. Quantifying the costs of drought: new evidence from life satisfaction data. *Journal of Population Economics*. 2009, vol. 22, s. 455-461. DOI: 10.1007/s00148-007-0174-3

CLARK, A. Unemployment as a Social Norm: Psychological Evidence from Panel Data. *Journal of Labor Economics*. 2003, vol. 21(2), s. 323-351. DOI: 10.1086/345560

CLARK, A. Job Satisfaction in Britain. *British Journal of Industrial Relations*. 1996, vol. 34(2), s. 189-217. DOI: 10.1111/j.1467-8543.1996.tb00648.x

CLARK, A., GEORGELIIS, Y., SANFREY, P. Scarring: The psychological impact of past unemployment. *Economica*. 2001, 68, s. 221–241. DOI: 10.1111/1468-0335.00243

CLARK, A., FRIJTERS, P. a SHIELDS, M., Relative Income, and Utility: An Explanation for the Easterlin Paradox and Other Puzzles. *Journal of Economic Literature*. 2008, vol. 46(1), s. 95-114. DOI: 10.1257/jel.46.1.95

CUMMINS, R., ECKERSLEY, R., PALLANT, J., VAN VUGT, J., ROSEANNE, M. Developing a national index of subjective wellbeing: The Australian unity wellbeing index. *Social Indicators Research*. 2003, vol. 64(2), s. 159-190. DOI: 10.1023/A:1024704320683

CUMMINS, R., GULLONE, E. Why We Should Not Use 5-Point Likert Scales: The Case for Subjective Quality of Life Measurement. *Proceedings of the Second International Conference on Quality of Life in Cities.* Singapore: National University of Singapore, 2010, s. 74-93. Dostupné z: https://mafiadoc.com/queue/why-we-should-not-use-5-point-likert-scales-the-_5a4e731e1723dd593f91bcfe.html

DECANCQ, K., LUGO, M. A. Weights in Multidimensional Indices of Wellbeing: an Overview. *Econometric Reviews*. 2013, vol. 32(1), s. 7-34. DOI: 10.2139/ssrn.1571124

DIENER, E., SELINGMAN, M. E. P. Beyond Money: Progress on an Economy of Well-Being. *Perspectives on Psychological Science*. 2017, vol. 13(2), s. 171-175. DOI: 10.1177/1745691616689467

DI TELLA, R., HAISKEN-DE NEW, J. a MACCULLOCH, R. Happiness Adaptation to Income and to Status in an Individual Panel. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 2010, vol. 76(3), s. 834-852. DOI: 10.3386/w13159

DI TELLA, R., MACCULLOCH, R., OSWALD, A. The Macroeconomics of Happiness. *The Review of Economics and Statistics*. 2003, vol. 85(4), s. 809-827. DOI: 10.1162/003465303772815745

DI TELLA, R., MACCULLOCH, R., OSWALD, A. Preferences over Inflation and Unemployment: Evidence from Surveys of Happiness. The Americal Economic Review. 2001, vol. 91(1), s. 335-341. DOI: 10.1257/aer.91.1.335

DOLAN, P., PEASGOOD, T., WHITE, M. *Review of research on the influences on personal well-being and application to policy making*. Defra review framework, 2006. Dostupné z: randd.defra.gov.uk/Document.aspx?Document=SD12005_4017_FRP.pdf

DOLAN, P., PEASGOOD, T. Measuring Well-Being for Public Policy: Preferences or Experiences?. *The Journal of Legal Studies*. 2008, vol. 37(2), s. S5-S31. DOI: 10.1086/595676

EASTERLIN, R. Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence. In: DAVID, P., REDER, M. *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honour of Moses Abramowitz*. New York: Academic Press, 1974, 411 s. ISBN 978-0-12-205050-3

EASTERLIN, R. Will Raising the Incomes of All Increase the Happiness of All?. *Journal of Economic Behavior and Organization*. 1995, vol. 27(1), s. 35-47. DOI: 10.1016/0167-2681(95)00003-B

FITOUSSI, J-P., SEN, A., STIGLITZ, J. E. *Report by the Commission on The Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Paris: Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, 2009, s. 291. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report

FORGEARD, M. J. C., JAYAWICKREME, E., KERN, M., SELIGMAN, M. E. P. Doing the right thing: Measuring wellbeing for public policy. *International Journal of Wellbeing.* 2011, vol. 1(1), s. 79-106. DOI:10.5502/ijw.v1i1.15

FREY, B. S., STUTZER, A. What Can Economists Learn from Happiness Research?. *Journal of Economic Literature*. 2002, vol. 40(2), s. 402-435. DOI: 10.1257/002205102320161320

FRIEDMAN, D., CASSAR, A. Laboratory methods. In: *Economics Lab: An Intensive Course in Experimental Ecoonmics* [online]. London: Taylor & Francis e-Library, 2004, 248 s. [cit. 2018-07-12]. ISBN 0-203-35684-5. Dostupné z: https://epdf.tips/queue/economics-lab-an-intensive-course-in-experimental-economics-routledge-advances-i.html

FRIJTERS P., HAISKEN-DENEW J., SHIELDS M. Money does matter! Evidence from increasing real income and life satisfaction in East Germany following reunification. *American Economic Review*. 2004, vol. 94(3), s. 730–740. DOI: 10.1.1.334.2419

GARDNER, J., OSWALD, A. Money and mental well-being: a longitudinal study of medium-sized lottery wins. *Journal of Health Economics.* 2007, vol. 26, s. 49–60. DOI: 10.1016/j.jhealeco.2006.08.004

GIMPELSON, V., TREISMAN, D. *Misperceiving Inequality*. Cambridge: NBER Working Papers Series, 2015, n. 21174. Dostupné z: http://www.nber.org/papers/w21174

GROSSMAN, M. The Relationship Between Health and Schooling. *Eastern Economic Journal*. 2008, vol. 34(3), s. 281-292. DOI: 10.1057/eej.2008.13

GROSSMAN, M. On the Concept of Health Capital and the Demand for Health. *The Journal of Political Economy*. 1972, vol. 80(2), s. 223-255. DOI: 10.1086/259880

GROTENHUIS, M. T., EISINGA, R., SUBRAMANIAN, S. V. Robinson's ecological correlations and the behavior of individuals: Methodological corrections. *International Journal of Epidemiology*. 2011, vol. 40(4), s. 1123-1125. DOI: 10.1093/ije/dyr081

HELLIWELL, J. How's life? Combining individual and national variables to explain subjective well-being. *Economic Modelling*. 2003, vol. 20(2), s. 331-360. DOI: 10.1016/S0264-9993(02)00057-3

HELLIWELL, J., LAYARD, R., SACHS, J. D. *World Happiness Report 2018*. New York: Sustainable Development Solutions Network, 2018. ISBN 978-0-9968513-6-7. Dostupné z: https://s3.amazonaws.com/happiness-report/2018/WHR_web.pdf

HOLMAN, R. a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3 vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-380-9.

KAHNEMAN, D. Experienced Utility and Objective Happiness: A Moment-Based Approach. In: KAHNEMAN, D. a TVERSKY, A. *Choices, Values and Frames*. New York: Camridge University Press and the Russell Sage Foundation, 2000, s. 673-692. DOI: 10.1.1.321.6849

KAHNEMAN, D., SARIN, R., WAKKER, P. Back to Bentham? Explorations of Experienced Utility. *Quarterly Journal of Economics.* 1997, vol. 112, s. 375–405. DOI: 10.1162/003355397555235

KAHNEMAN, D., TVERSKY, A. Loss Aversion in Riskless Choice: A Reference-Dependent Model. The Quarterly Journal of Economics. 1991, vol. 106(4), s. 1039-1061. DOI: 10.2307/2937956

KASPARIAN, J., ROLLAND, A. OECD's 'Better Life Index': can any country be well ranked? *Journal of Applied Statistics*. 2012, vol. 39(10), s. 2223-2230. DOI: 10.1080/02664763.2012.706265

KEYES, C. L. M., RYFF, C. D., SHMOTKIN, D. Optimizing well-being: The empirical encounter of two traditions. *Journal of Personality and Social Psychology.* 2002, 82, s. 1007-1022. DOI: 10.1037/0022-3514.82.6.1007

KINGDON, G. G., KNIGHT, J. Subjective Well-Being Poverty vs. Income Poverty and Capabilities Poverty?. Journal of Development Studies. 2006, vol. 42(7), s. 1199-1224. DOI: 10.1080/00220380600884167

KNIGHT, J., SONG, L., GUNATILAKA, R. Subjective well-being and its determinants in rural China. *China Economic Review*. 2009, vol. 20, s. 635-649. DOI: 10.1016/j.chieco.2008.09.003

LAYARD, R. 2006. Happiness and Public Policy: A Challenge to the Profession. *The Economic Journal*. 2006, vol. 116, s. C24-C33. DOI: 10.1111/j.1468-0297.2006.01073.x

LOHMANN, S. Information technologies and subjective well-being: does the Internet raise material aspirations?. Oxford Economic Papers. 2015, vol. 6(3), s. 740-759. DOI: 10.1093/oep/gpv032

MA, Z., ZHANG, Y. Resolution of the Happiness–Income Paradox. *Social Indicators Research*. 2014, vol. 119(2), s. 705-721. DOI: 10.1007/s11205-013-0502-9

MACKENBACH, J. P. Health Inequalities: Europe in Profile. London: UK Presidency of the European Union, 2006, s. 46. Dostupné z: http://www.who.int/social_ determinants/resources/european_inequalities.pdf

MAXIMO, M. The difference between welfare and wellbeing and how objective the concept of a good life can be. *3rd International Conference Economic Philosophy*, 2016, s. 10. Dostupné z: http://www.academia.edu/26848210/

MCMAHON, D. *Happiness: A History*. New York: Atlantic Monthly Press, 2006, 560 s. ISBN: 978-0802142894.

MITCHELL, M. E., LEBOW, J. R., URIBE, R., GRATHOUSE, H., SHOGER, W. Internet use, happiness, social support and introversion: A more fine grained analysis of person variables and internet activity. *Computers in Human Behavior*. 2011, vol. 27(5), s. 1857–1861. DOI: 10.1016/j.chb.2011.04.008

NIKOLAEV, B. Economic Freedom and Quality of Life: Evidence from the OECD's Your Better Life Index. The Journal of Private Enterprise. 2014, vol. 29(3), s. 61-96. ISSN 0890913X. Dostupné z: https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/1560751776?accountid=17203

OKUN, M. A., GEORGE, L. K. Physician- and self-ratings of health, neuroticism and subjective well-being among men and women. *Personality and Individual Differences*. 1984, vol. 5(5), s. 533-539. DOI: 10.1016/0191-8869(84)90027-8

PAVELKA, T. *Makroekonomie – Zákadní kurz*. 3. vydání. Slaný: Melandrium, 2007. ISBN: 978-80-86175-58-4

POWDTHAVEE, N. How much does money really matter? Estimating the causal effects of income on happiness. *Empirical Economics*. 2010, vol. 39(1), s. 77-92. DOI: 10.1007/s00181-009-0295-5

ROJAS, M., GARCÍA VEGA, J. Well-Being in Latin America. In: ESTES, R., SIRGY, M. *The Pursuit of Human Well-Being*. Berlin: Springer, 2017, s. 217-255. ISBN 978-3-319-39101-4

RYFF, C. D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989, vol. 57, 1069-1081. DOI: 10.1037/0022-3514.57.6.1069

SANTOS, M. E. Tracking Poverty Reduction in Bhutan: Income Deprivation Alongside Deprivation in Other Sources of Happiness. *Social Indicators Research*. 2013, vol. 112, s. 259-290. DOI: 10.1007/s11205-013-0248-4

SCHNEIDER, F., RACZKOWSKI, K., MRÓZ, B. Shadow economy and tax evasion in the EU. *Journal of Money Laundering Control*. 2015, vol. 18(1), s. 34-51. DOI: 10.1108/JMLC-09-2014-0027

SCHWARZ, B. *The paradox of choice: why more is less*. London: HarperCollins e-books, 2007, 282 s. ISBN 978-0-06-146158-3

SHERWANI, R. A. K., KAMAL, S., ABBAS, S. Correlates of Human Development Index in Low, Medium, High and Very High Human Developed Nations. *Pakistan Economic and Social Review* [online]. 2017, vol. 55(1), s. 31-52 [cit. 2018-07-21]. Dostupné z: http://pu.edu.pk/images/journal/pesr/PDF-FILES/2-v55_1_17.pdf

SOLNICK, S. J., HEMENWAY, D. Is more always better?: A surve on positional conerns. Journal of Economic Behavior & Organisation. 1998, vol. 37, s. 373-383. DOI: 10.1016/S0167-2681(98)00089-4

SUTTON, S., DAVIDSON, R. 1997. Prefrontal brain symmetry: a biological substrate of the behavioral approach and inhibition systems. *Psychological Science.* 1997, vol. 8 (3), s. 204–210. DOI:10.1111/j.1467-9280.1997.tb00413.x

ŠTIKA, P. *Ekonomie a štěstí*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut ekonomických studií, 2009, 262 s. DOI: 10.18267/j.polek.684

THE GLOBAL HAPPINESS COUNCIL. *Global Happiness Policy Report 2018*. New York: Sustainable Development Solutions Network. ISBN 978-0-9968513-7-4.

URA, K., ALKIRE, S., ZANGMO, S., WANGDI, K. *An Extensive Analysis of GNH Index* [online]. Thimphu: Centre for Bhutan Studies, 2012 [cit. 2018-07-18]. ISBN 978-99936-14-67-8. Dostupné z: http://www.grossnationalhappiness.com/wp-content/uploads/2012/10/An%20Extensive%20Analysis%20of%20GNH%20Index.pdf

VAN DE STADT, H., KAPTEYN, A., VAN DE GEER, S. The Relativity of Utility: Evidence from Panel Data. *The Review of Economics and Statistics*. 1985, vol. 67(2), s. 179-187. DOI: 10.2307/1924716

VAN PRAAG, B. M. S., FERRERI-CARBONELL, A., FRIJTERS, P. The anatomy of subjective well-being. Journal of Economic Behavior & Organization. 2003, vol. 51(1), s. 29-49. DOI: 10.1016/S0167-2681(02)00140-3

VAN PRAAG, B. M. S., FRIJTERS, P. The measurement of welfare and well-being: the Leyden approach. In: DIENER, E., KAHNEMAN, D., SCHWARZ, N. *Well-being: the foundations of hedonic psychology*. New York: Russel Sage Foundation, 1999, s. 413-433. ISBN 978-0871544230.

VOJÁČEK, O. *Ekonomie blahobytu (pl.?)*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Národohospodářská fakulta, Katedra ekonomiky životního prostředí, 2007, 21 s. Dostupné z: https://nf.vse.cz/download/veda/workshops/blahobyty.pdf

Internetové a další zdroje

AGEE, M. *Country Well-Being Varies Greatly Worldwide* [online]. 2014 [cit. 2018-07-18]. Dostupné z: http://www.healthways.com/blog/2014/09/country-well-being-varies-greatly-worldwide

BLATNÝ, M. *Indikátory kvality života v oblasti osobní pohoda.* Praha: Úřad vlády ČR, 2018, 6 s. Dostupný z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/projekt-OPZ/11--Osobni-pohoda.pdf

CENTRE FOR BHUTAN STUDIES & GNH RESEARCH. *A Compass Towards a Just and Harmonious Society: 2015 GNH Survey Report.* Thimphu: Centre for Bhutan Studies & GNH Research, 2016. ISBN 978-99936-14-86-9.

CENTRE FOR THE STUDY OF LIVING STANDARDS. *Index of Economic Well-being: Introduction and Methodology* [online]. Ottawa, 2018-01-31 [cit. 2018-07-28]. Dostupné z: http://www.csls.ca/iwb.asp

CENTRE FOR THE STUDY OF LIVING STANDARDS. *Index of Economic Well-being: The Index for OECD Countries* [online]. Ottawa, 2016-05-30 [cit. 2018-07-28]. Dostupné z: http://www.csls.ca/iwb/oecd.asp

ČSÚ [Český statistický úřad]. *Hrubý domácí produkt (HDP) - Metodika* [online]. 19.2.2015 [cit. 2018-07-14]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hruby_domaci_produkt_-hdp-

ČSÚ [Český statistický úřad]. *Veřejná databáze VDB* [online]. 2018 [cit. 2018-07-27]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky

ČSÚ [Český statistický úřad]. *Volební výsledky v regionálním členění ORP* [online]. 31.3.2016 [cit. 2018-07-27]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/volebni-vysledky-v-regionalnim-cleneni-orp-nedefinovano

ČESKO. Vláda Bohuslava Sobotky. Programové prohlášení vlády ČR (schváleno 12. února 2014). In: *Úřad Vlády České republiky* [online]. 14.2.2014 [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/

ČESKO. Vláda Bohuslava Sobotky. Programové prohlášení vlády ČR (schváleno 8. ledna 2018). In: *Úřad Vlády České republiky* [online]. 8.1.2018 [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni-vlady-162319/#Preambule

EVROPSKÁ KOMISE. *Eurobarometer Interactive* [online]. 2017 [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/index

EUROSTAT. *Database – Eurostat: Healthy life years (from 2004 onwards)(hlth_hlye)* [online]. 2018a, Updated: 2018-04-24 [cit. 2018-07-26]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=hlth_hlye&lang=en

EUROSTAT. *Database – Eurostat: 2013 - Personal well-being indicators (ilc_pwb)* [online]. 2018b, Updated: 2018-02-15 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database?node_code=ilc_pwb

EUROSTAT. *GDP per capita in PPS* [online]. 2018c, Updated 2018-06-01 [cit. 2018-08-05]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00114&plugin=1

GALLUP AND HEALTHWAYS. *State of Global Well-Being: 2014 Country Well-Being Rankings.* [online]. 2014 [cit. 2018-07-20]. Dostupné z: http://info.healthways.com/hubfs/Well-Being_Index/2014_Data/Gallup-Healthways_State_of_Global_Well-Being_2014_Country_Rankings.pdf

GLOBAL FOOTPRINT NETWORK. *Ecological Footprint per capita data (1961-2012) in global hectares (gha)* [online]. Published 2016-03-08, Updated 2017-02-10. [cit. 2018-07-24]. Dostupné z: https://data.world/footprint

HACKLOVÁ, R. *Psychosociální aspekty reliigiozity a spirituality ve vztahu ke zdraví*. Disertační práce. Praha, 2013. Univerzita Karlova v Praze, Filosofická fakulta. Vedoucí práce Vladimír Kebza. Dostupné z: https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/103252?lang=en

LOPEZ. G. The world's happiest nations, in one map. *Vox Media* [online]. 2014-09-16 [cit. 2018-07-24]. Dostupné z: https://www.vox.com/xpress/2014/9/16/6238763/the-worlds-happiest-nations-in-one-map

MAUSSEN, J. a kol. *Shrnutí závěrečných zpráv expertních skupin pro identifikaci relevantních indikátorů kvality života v ČR*. Úřad vlády České republiky, 2018. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/projekt-OPZ/Kvalita-zivota---shrnuti.pdf

MEDIAN. *Market & Media & Lifestyle – Target Group Index (MML-TGI)* [offline databáze]. 2015, Datová sada let 2005 – 2015 [cit. 2018-06-28].

MÍSTNÍ AGENDA 21. *Kritéria MA21 a Pravidla hodnocení pro rok 2018* [online]. 2018-01-19 [cit. 2018-07-30]. Dostupné z: https://ma21.cenia.cz/cs-cz/dokumenty.aspx

MMR [Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky]. *Metodika Konceptu inteligentních měst* [online]. Brno: 2015, 81 s. [cit. 2018-07-28]. Dostupné z: https://www.mmr.cz/getmedia/b6b19c98-5b08-48bd-bb99-756194f6531d/TB930MMR001_Metodika-konceptu-Inteligentnich-mest-2015.pdf

NEW ECONOMIC FOUNDATION. *Countries - Happy Planet Index* [online]. ©2016 [cit. 2018-07-21]. Dostupné z: http://happyplanetindex.org/countries

NEW ECONOMIC FOUNDATION. *Happy Planet Index 2016: Methods Paper* [online]. London: New Economic Foundation, 2016b [cit. 2018-07-21]. Dostupné z: https://static1.squarespace.com/static/5735c421e321402778ee0ce9/t/578dec7837c58157b929b3d6/1468918904805/Methods+paper_2016.pdf

NSZM ČR. *Jak a proč se stát členem Národní sítě Zdravých měst ČR?* [online]. ©2018 [cit. 2018-05-06]. Dostupné z: https://www.zdravamesta.cz/index.shtml?apc=r2082284t

NUMBEO. *Quality of Life Index for Country 2018 Mid-Year* [online]. ©2018 [cit. 2018-07-26]. Dostupné z: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp

OECD. Better Life Index - Edition 2017. *OECD.Stat* [online]. Paris: OECD, ©2018b [cit. 2018-07-18]. Dostupné z: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=BLI

OECD. *How's Life in the Czech Republic?* [online]. 2017 [cit. 2018-07-17]. Paris: OECD Better Life Initiative, 2017, 8 s. Dostupné z: http://www.oecd.org/statistics/Better-Life-Initiative-country-note-Czech-Republic.pdf

OECD. *OECD Better Life Index* [online]. Paris: OECD Better Life Initiative, ©2018a [cit. 2018-07-17]. Dostupné z: http://www.oecdbetterlifeindex.org

OECD. *OECD Guidelines on Measuring Subjective-Well-being*. Paris: OECD Publishing, 2013, 270 s. ISBN 978-92-64-19165-5. DOI: 10.1787/9789264191655-en

OECD. *OECD Income Distribution Database (IDD): Gini, poverty, income, Methods and Concepts* [online]. Paris: OECD, ©2018c [cit. 2018-05-02]. Dostupné z: http://www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm

OECD. *Society at a Glance 2009: OECD Social Indicators*. Paris: OECD Publishing, 2009, 135 s. ISBN 9789264056879. DOI: 10.1787/soc_glance-2008-en

OFFICE FOR NATIONAL STATISTICS. M*easuring National Well-being: Domains and Measures 2018* [online]. 2018-04-25 [cit. 2018-07-28]. Dostupné z: https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/wellbeing/datasets/measuringnationalwellbeingdomainsandmeasures

OFFICE FOR NATIONAL STATISTICS. *Personal Well-being frequently asked questions* [online]. Updated 7.7.2016 [cit. 2018-07-29]. Dostupné z: https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/wellbeing/methodologies/personalwellbeingfrequentlyaskedquestions

PSYCHIATRIC RESEARCH UNIT. *WHO-5 Index emoční pohody (verze 1998)* [online]. 1998 [cit. 2018-07-27]. Dostupné z: https://www.psykiatri-regionh.dk/who-5/Documents/WHO5_Czech.pdf

ROYAL GOVERNMENT OF BHUTAN. *The Third Gross National Happiness Survey - QUESTIONNAIRE*. Thimphu: Centre for Bhutan Studies & GNH Research, 2014. ISBN 978-99936-14-78-4. Dostupné z: http://www.grossnationalhappiness.com/Questionnaire/2015%20GNH%20questionnaire.pdf

SVĚTOVÁ BANKA. *Adjusted net savings, including particulate emission damage (% of GNI)* [online]. ©2018 [cit. 2018-07-28]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/NY.ADJ.SVNG.GN.ZS?

ŠEFROVÁ, K., KROPÁČEK, J. Kde se v Česku nejlépe žije? Projděte si velké porovnání více než 200 měst. *Aktuálně.cz* [online]. 2018-06-13 [cit. 2018-07-29]. Dostupné z: https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/kvalita-zivota-porovnani-mest-v-cesku/r~6b56f4ec6b2511e892700cc47ab5f122/?redirected=1532679601

ŠINDEL, J. Osobní rozhovor s bývalým vedoucím oddělení Finančních účtů Českého statistického úřadu. Praha, 18. 4. 2017.

ŠŤASTNÉ ČESKO. *Nadační fond Šťastné Česko – jaká je naše vize a cíle?* [online]. ©2017 [cit. 2018-07-18]. Dostupné z: http://stastnecesko.cz/

THE SOCIAL PROGRESS IMPERATIVE. *2017 Social Progress Index* [online]. ©2017 [cit. 2018-07-19]. Dostupné z: https://www.socialprogressindex.com/results

UNDP. *Human Development Data (1990-2015)* [online]. 2016 [cit. 2018-07-20]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/en/data

U.S. GOVERNMENT ACCOUNTABILITY OFFICE. *Forum on Key National Indicators: Assessing the Nation´s Position and Progress* [online]. Washington: 2003, 71 s. Dostupné z: https://www.gao.gov/assets/240/238317.pdf

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. *Strategický rámec Česká republika 2030*. Praha: Úřad vlády České republiky, Odbor pro udržitelný rozvoj, 2017, 396 s. ISBN: 978-80-7440-188-6. Dostupné z: https://www.cr2030.cz/strategie/dokumenty-ke-stazeni/

WILE, R. The 'Best' Countries In The World Have Changed A Lot Since 1988. *Business Insider* [online]. 2013-01-21 [cit. 2018-08-05]. Dostupné z: https://www.businessinsider.com/wond-economist-where-to-be-born-index-2013-1

WORLD HEALTH ORGANIZATION. T*he Global Burden of Disease: 2004 update*. Geneva: 2008, 146 s. ISBN 978 92 4 156371 0. Dostupné z: http://www.who.int/ healthinfo/global_burden_disease/GBD_report_2004update_full.pdf?ua=1

YALE UNIVERSITY. *About the EPI* [online]. ©2018 [cit. 2018-07-28]. Dostupné z: https://epi.envirocenter.yale.edu/about-epi

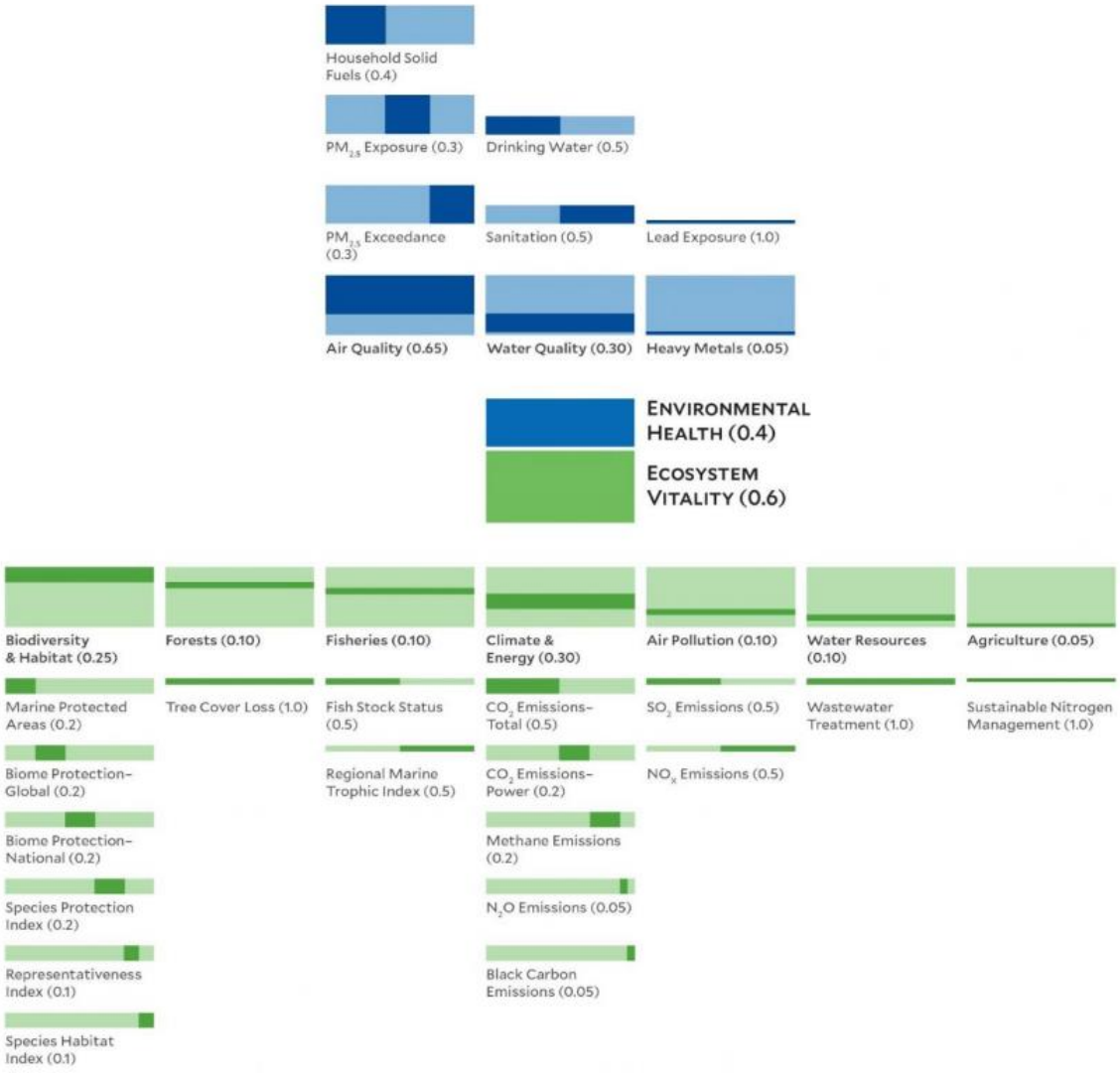
Přílohy

Příloha 1 Distribuce štěstí v regionech v období 2015-2017

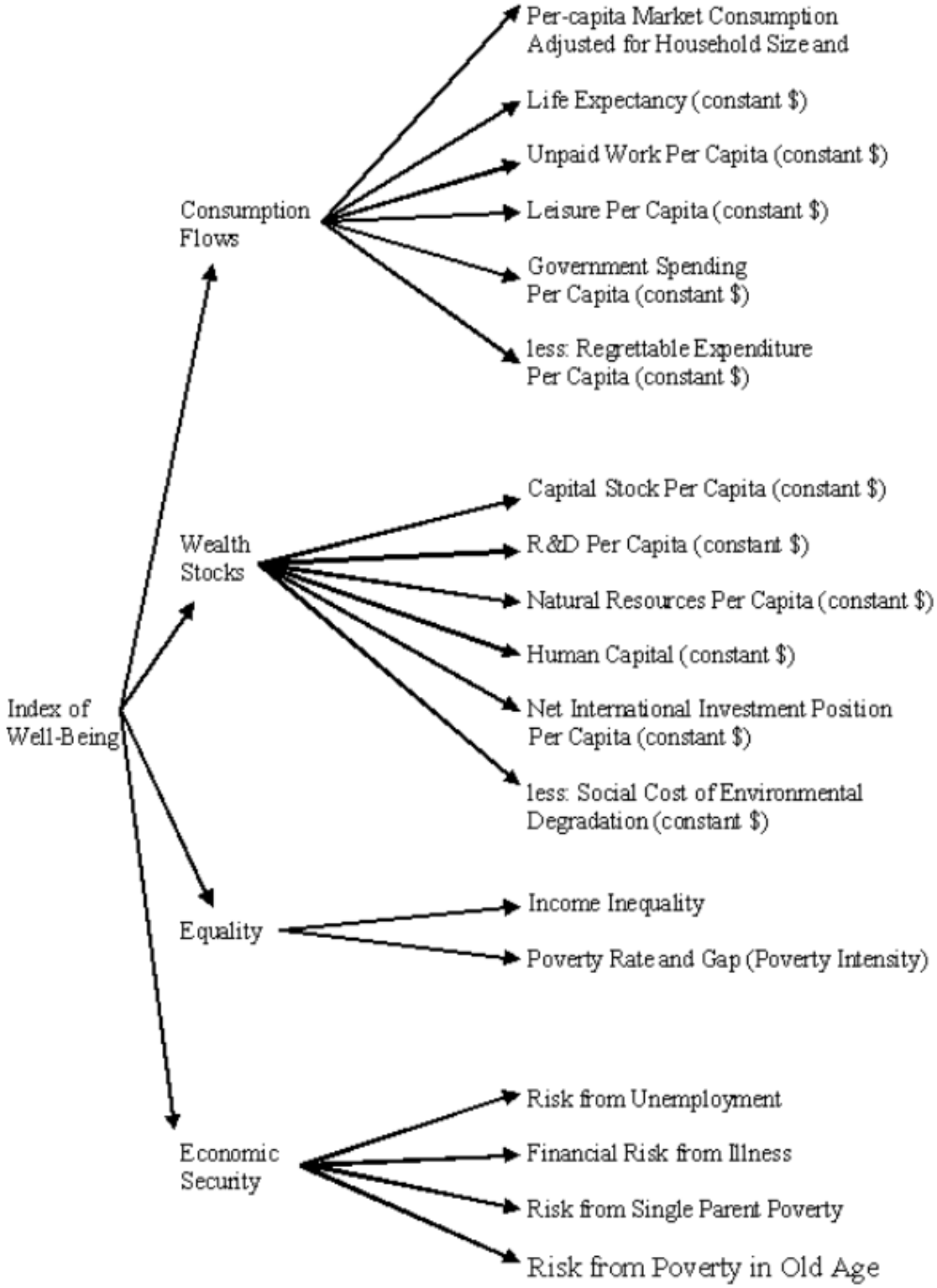
Zdroj: Helliwell, Layard a Sachs 2018

Příloha 2 Komponenty výpočtu Indexu výkonnosti z hlediska životního prostředí

Zdroj: Yale University ©2018

Příloha 3 Komponenty výpočtu Indexu ekonomického blahobytu

Zdroj: Centre for the Study of Living Standards 2018

Příloha 4 Oblasti a ukazatele v rámci měření blahobytu ve Velké Británii (dle ONS)

Oblast	ID	Ukazatel
Personal well-being	1,1	Very high rating of satisfaction with their lives overall
	1,2	Very high rating of how worthwhile they feel the things they do are
	1,3	Rated their happiness yesterday as very high
	1,4	Rated their anxiety yesterday as very low
	1,5	Population mental well-being
Our relationships	2,1	Proportion of those in fairly or extremely unhappy relationships
	2,2	Feelings of loneliness often/always
	2,3	Has a spouse, family member or friend to rely on if they have a serious problem
Health	3,1	Healthy life expectancy at birth (male)
	3,1	Healthy life expectancy at birth (female)
	3,2	Percentage who reported a disability
	3,3	Mostly or completely satisfied with their health
	3,4	Some evidence indicating depression or anxiety
What we do	4,1	Unemployment rate
	4,2	Mostly or completely satisfied with their job
	4,3	Mostly or completely satisfied with their amount of leisure time
	4,4	Volunteered more than once in the last 12 months
	4,5	Engaged with/participated in arts or cultural activity at least 3 times in last year
	4,6	Adult participation in 30 mins of moderate intensity sport, once per week
Where we live	5,1	Crimes against the person (per 1,000 adults)
	5,2	Felt fairly/very safe walking alone after dark (men)
	5,2	Felt fairly/very safe walking alone after dark (women)
	5,3	Accessed natural environment at least once a week in the last 12 months
	5,4	Agreed/agreed strongly they felt they belonged to their neighbourhood
	5,5	Average minimum travel time to nearest key service by public transport/walking
	5,6	Fairly/very satisfied with their accommodation
Personal finance	6,1	Individuals in households with <60% of MEDIAN income before housing costs
	6,2	MEDIAN wealth per household, including pension wealth
	6,3	Real MEDIAN household income
	6,4	Mostly or completely satisfied with the income of their household
	6,5	Report finding it quite or very difficult to get by financially
The economy	7,1	Real net national disposable income per head
	7,2	UK public sector net debt as a percentage of Gross Domestic Product
	7,3	Inflation rate (as measured by CPIH)
Education and skills	8,1	Human capital (individuals' skills, knowledge and competences in labour market)
	8,2	Those Not in Education, Employment or Training (NEET)
	8,3	UK residents aged 16 to 64 with no qualifications
Governance	9,1	Voter turnout (at UK General Elections)
	9,2	Those who have trust in national Government
The natural environment	10,1	Total green house gas emissions (millions of tonnes)
	10,2	Protected areas in the UK (Millions hectares)
	10,3	Energy consumed within the UK from renewable sources
	10,4	Waste from households that is recycled

Zdroj: Office for National Statistics 2018

Příloha 5 Oblasti navrhované k měření blahobytu v USA (dle U.S. GAO)

Community Information Area

- Rate of volunteering, through nonprofit or charitable organizations
- Youth rates of volunteering
- Charitable contributions as a percentage of incomes
- Attendance at events and institutions that address the national heritage (such as monuments, historical sites, and national parks)
- Attendance at performing arts, by categories
- Participation in organized sports
- Voting rates
- Reported hate crimes
- Allocation of free time
- Homelessness

Crime/Public Safety Information Area

- Crime victimization rates (by subgroups such as age, sex, and race/ethnic origin)
- National crime rate
- Violent crime rate
- Property crime rate
- Incarceration (as percentage of population, by age rates and by race/ethnic origin)
- Deaths due to transportation accidents
- Deaths due to fires
- Proportion of jail inmates who committed offense to get money for drugs
- Percentage of working age population providing protective services
- Percentage of population afraid to walk alone after dark

Ecology Information Area

- Level of nitrogen oxide as a percentage of acceptable levels
- Level of sulfur oxide as a percentage of acceptable levels
- Level of carbon dioxide as a percentage of acceptable levels
- Per capita water consumption
- Some measure of water quality, for example, percentage of population with access to safe drinking water
- Change in status of species at risk of loss
- Protected areas as a proportion of vulnerable areas
- Emissions of greenhouse gases per capita
- Net greenhouse gas emissions per Gross Domestic Product
- Reduction of emissions of toxic substances

Economic Information Area

- Real Gross Domestic Product (GDP)
- Real GDP per employed person
- Labor force participation
- Unemployment
- Expenditures on Research and Development as a share of GDP
- Real disposable income per capita
- Median household net worth
- Composition of wage rates (good jobs/bad jobs)
- Poverty
- Home ownership

Education Information Area

- Percentage of the population aged 25 and over that has completed postsecondary education
- National Assessment of Educational Progress (NAEP) or other measure of literacy equivalent to high school graduation
- Percentage of the population aged 15 to 29 that is neither enrolled in nor has completed high school
- Enrollment in science and engineering (National Science Foundation)
- Mathematics test scores (NAEP)
- Percentage of population with computer literacy and computer access
- Safe schools
- Gap in attainment by race and ethnic origin and other relevant factors (e.g., disability)
- Adult education participation/access

Governance Information Area

- Proportion of high elected offices (Congress, mayors, governors, etc.) held by women, minorities, etc.
- Proportion of high-appointed offices held by women, minorities, etc.
- Information about the "legal enforcement of constitutional guarantees of civil liberties"
- Civil rights: Enforcement data? Prevalence of complaints?
- Successful management of the voting franchise—for example, proportion of ballots that are disqualified
- Some measure of tax expenditures that reflects how effective the government is in taking care of the citizenry
- Some measure of how well government agencies are providing fair access to public services and utilities
- Some measure of how the law treats/does not treat Americans equally
- Some measure of the existence of an effective safety net
- Proportion of residents who believe that the nation is "on the right track"

Health Information Area

- Overweight and obesity
- Life expectancy—at birth, at different policy-relevant ages
- Health/active life expectancy
- Infant/child/youth mortality (i.e., successful survival to adulthood)
- Disability limitations—as represented by inability to perform normal activities of daily living
- Physical activity
- Tobacco use
- Substance abuse
- Immunization
- A measure of access to health care—availability, affordability, etc., for example, personal expenditures for health care as a percentage of per capita income

Social Support Information Area

- Elderly living alone and in poverty
- Proportion of elderly for whom Social Security is more than a "floor"
- Older Americans who are involuntarily unemployed
- Housing costs as a percentage of income for older Americans
- Percentage of older Americans unable to perform certain physical functions
- Proportion of children receiving child care, by source
- Proportion of children whose diet is "poor"
- Proportion of youth ages 16 to 19 neither enrolled in school or working
- Adolescent birth rate
- Family reading to young children

Zdroj: U.S. Government Accountability Office 2003

Příloha 6 Seznam ukazatelů navrhovaných k měření kvality života v ČR

1. Příjem a bohatství	
Náhrady zaměstnancům	Průměrný čistý disponibilní příjem
Průměrné celkové hodinové náklady práce	Mediánový čistý disponibilní příjem
Průměrný hrubý hodinový výdělek	Míra ohrožení chudobou
Hrubá měsíční minimální mzda	Míra ohrožení chudobou zaměstnanců
Poměr hrubé měsíční minimální mzdy a průměrného hrubého měsíčního výdělku	Koeficient příjmové nerovnosti (S80/S20)
Gender pay gap v neupravené podobě	Giniho koeficient
Celkový náhradový poměr	Přechody mezi příjmovými decily během tří let
2. Zaměstnanost	
Míra zaměstnanosti	Počet smrtelných pracovních úrazů
Míra nezaměstnanosti	Jste spokojeni se svým profesním, pracovním životem?
Míra dlouhodobé nezaměstnanosti	Jste spokojeni s odměnou za práci?
Podzaměstnanost	Seberealizace (z dat ISSP) - 5 otázek
Podíl překvalifikovaných zaměstnanců	Jste spokojeni se vztahy na pracovišti?
Podíl osob s prekérními úvazky	Považujete svoji profesi za perspektivní vzhledem k probíhajícím změnám?
Podíl zaměstnaných osob bez hmotného zajištění v rámci sociální ochrany	Setkali jste se v posledním roce se znevýhodněním v pracovním životě? (nábor, povýšení, ohodnocení)
Skutečně poskytnuté placené pracovní volno	
3. Bydlení	
Počet obecních nájemních bytů	Průměrná spotřeba energie na m^2 bytu
Domácnosti v nájemním bydlení	Podíl nově postavených bytů v obcích bez dostupných veřejných služeb
Podíl domácností s extrémní ekonomickou zátěží z bydlení	Počet osob bez střechy
Podíl domácností v nájemním bydlení s extrémní ekonomickou zátěží z bydlení	Počet osob bez bytu
Celkový objem aktivních úvěrů na bydlení	Podíl bytů přístupných pro osoby se zdravotním postižením
Poměr úvěrů na bydlení na HDP	Sociální segregace
Domácnosti v závadném bydlení	Průměrná doba dojíždění do zaměstnání
Subjektivní spokojenost s úrovní svého bydlení	
4. Zdraví	
Střední délka života (při narození a v 65 letech)	Počet návštěv v domácím prostředí
Délka života ve zdraví (při narození a v 65 letech)	Výdaje na zdravotnictví v poměru k HDP
Kojenecká úmrtnost	Prevalence denních kuřáků
Předčasná úmrtnost (úmrtnost do 65 let)	Prevalence rizikových konzumentů alkohol. nápojů
Sebevražednost	Prevalence nadváhy a obezity
Subjektivní zdravotní stav	Frekvence fyzické aktivity v průběhu týdne
Incidence duševních chorob	Úroveň zdravotní gramotnosti
Počet lékařů na 100 000 obyvatel	Provázání vybraných ukazatelů morbidity a mortality s údaji o vzdělání, socioekon. statusu a úrovni příjmů
Počet všeobecných sester a porodních asistentek na 100 000 obyvatel	

5. Slaďování pracovního a soukromého života	
Počet odpracovaných hodin v placeném zaměstnání	Možnost úpravy pracovní doby a pracovní režim (ve smyslu pozitivní flexibility)
Počet hodin strávený neplacenou prací v domácnosti a péčí o druhé (děti, nesoběstačné příbuzné), péčí o sebe	Podíl lidí pracujících v nesociální pracovní době (práce večer, v noci, o víkendech)
Počet hodin volného času týdně	Dopady rodičovství na zaměstn. žen a mužů s dětmi
Míra pociťovaného stresu a napětí v oblasti pracovního a soukromého života	Počet odmítnutých žádostí o umístění do školky
Spokojenost s časem na i) práci, ii) rodinu (vč. péče o druhé) a iii) pro sebe (spánek, volný čas, koníčky, …)	Počet odmítnutých žádostí o umístění do domovů pro seniory a domovů pro osoby se zdravotním postižením a čekací doba na umístění do domu s pečovatelskou službou/do domova seniorů
Spokojenost s kvalitou, prostorovou a časovou dostupností, finanční dostupností a nabídkou služeb péče o děti předškolního a mladšího školního věku	Finanční náročnost služeb péče o děti– náklady pro rodiny na umístění dítěte v jeslích/dětské skupině/v státní a soukromé školce
Spokojenost s kvalitou, dostupností, prostorovou dostupností, finanční dostupností a nabídkou služeb péče o seniory a další nesoběstačné členy rodiny, včetně služeb pro lidi s vážným zdravotním/ tělesným/smyslovým hendikepem	Finanční náklady pro jednotlivce/rodiny na umístění seniora v domově s pečovatelskou službou, v domově pro seniory a náklady na služby péče pro lidi s vážným zdravotním/tělesným/smyslovým hendikepem
Děti v zařízeních formální péče o děti (mateřské školy, jesle/mini školky/dětské skupiny apod.)	
6. Vzdělávání	
Účast dospělé populace na celoživotním vzdělávání v posledních 4 týdnech	Schopnost dále se učit, procentní podíl studentů v dané zemi v dolních 25 % celkové výkonnosti v indexu PISA „strategie zpracování“
Dosažené vzdělání dospělé populace v produktivním věku, procentní podíl osob ve věku 25-64 let s dosaženým alespoň vyšším sekundárním vzděláním	Vzdělávání učitelů, procentní podíl učitelů, kteří absolvovali vzdělávání nebo odbornou přípravu v posledních 4 týdnech
Kognitivní dovednosti 15letých studentů, průměrná úroveň čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti podle šetření PISA	Spokojenost se životem dnes a za 5 let, podle dosaženého vzdělání
Mladí lidé, kteří nejsou zaměstnaní ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy, procentní podíl ve věkové skupině 15-19 let	Výdaje na vzdělávání, výdaje na vzdělávací instituce v % HDP, podle úrovně vzdělání
Děti, které rády chodí do školy, % podíl dětí ve věku 11, 13 a 15 let, které uvádějí, že rády chodí do školy	Řešení problémů v technologicky bohatých prostředích
7. Mezilidské vztahy	
„Podívejte se na tuto kartu. Celkově vzato, řekl(a) byste, že většině lidí se dá věřit, nebo že v jednání s druhými lidmi opatrnosti nikdy nezbývá?“	„A s použitím této karty řekněte, zda lidé z jiných zemí, kteří sem přicházejí žít, většinou narušují nebo obohacují kulturu České republiky?“
„Podívejte se na tuto kartu. Myslíte si, že většina lidí by se vás pokusila podvést, kdyby měli příležitost, nebo by se snažili chovat poctivě?“	„Dělají lidé, kteří do České republiky přicházejí žít z jiných zemí, z ČR lepší či horší místo pro život?“
„Daroval(a) jste minulý měsíc peníze na dobročinné účely?“	“Kolik je lidí, pokud vůbec nějací, se kterými můžete hovořit o svých intimních a soukr. záležitostech?”
„Pomohl(a) jste minulý měsíc cizinci, nebo někomu koho neznáte, který potřeboval pomoc?“	„Myslíte si, že byste mohl(a) v případě potřeby požádat své příbuzné, přátelé nebo sousedy o pomoc?“
„Které skupiny osob byste nechtěl/a mít za sousedy?“	„Jak je pro Vás důležitá rodina?“
“Označil(a) byste se za příslušníka skupiny, která je v této zemi diskriminována?”	„Jak jsou pro Vás důležití přátelé a známí?“

8. Občanská angažovanost a dobré vládnutí	
Volební účast ve všech typech voleb	Počet hodin odpracovaných dobrovolníky
Důvěra v parlamentní instituce	Procento zaměstnanců pokrytých kolektivní smlouvou
Počet členů v politických stranách a politických hnutí na národní i lokální úrovni	Podíl populace spokojené s jejich poslední zkušeností s poskytnutými veřejnými službami.
Počet žen v parlamentu	Zpřístupnění obsahu, transparentnost, open data
Počet žen na kandidátních listinách	Index vnímání korupce
9. Životní prostředí	
Podíl obyvatel vystavených překročení imisního limitu pro ochranu lidského zdraví (bez přízemního ozonu) pro alespoň jednu uvedenou znečišťující látku	„Kolik času trávíte během typického týdne podle svého odhadu venku?“ a z toho „Kolik času trávíte během typického týdne podle svého odhadu ve volné přírodě?“
Navýšení celkové roční úmrtnosti, ke které přispěla expozice suspendovaným částicím frakce PM_{10} (při odhadu 75% zastoupení frakce $PM_{2,5}$), střední odhad pro ČR	„Kolik času stráví během typického týdne podle Vašeho odhadu Vaše dítě/děti venku?“ a z toho „Kolik času tráví Vaše dítě/děti během typického týdne podle Vašeho odhadu ve volné přírodě (les, louka, lesopark)?“
Jakost vody v tocích podle tříd znečištění	„Jak hodnotíte okolí svého bydliště?“
Prameny překračující limity pro podzemní vodu minimálně v jednom ukazateli	„Jak hodnotíte stav přírody v České republice?“
Podíl populace, která má plochu zeleně do 10 minut chůze od domova ve městech nad 50 000 obyvatel	„Vyvolává, či nevyvolává ve vás vývoj životního prostředí obavy do budoucna?“
„Do jaké míry jste spokojen(a) se zelení nebo s místy k relaxaci v okolí Vašeho bydliště?“	Početnost populací běžných druhů ptáků
Počet tropických dnů (>30° C) během roku	Počet osob trpících vysokým rušením spánku (HSD) silniční dopravou kalkulovaný z ukazatele Ln
10. Bezpečnost	
Výdaje na obranu	Počet teroristických útoků, počet zmařených teroristických útoků, počet obětí teroristických útoků
Výdaje na veřejný pořádek a bezpečnost	Počet zjištěných skutků, počet objasněných skutků, počet pachatelů
Počet zaznamenaných trestných činy (na 100 000 obyvatel)	Počet kybernetických bezpečnostních incidentů
Kriminalita násilná a majetková: počet zjištěných činů, počet objasněných činů, škody v tis. Kč; (dle typu činu)	Pocit bezpečí v České republice celkově
Počet vězněných osob (na 100 000 obyvatel)	Pocit bezpečí v místě bydliště
Požáry: počet požárů, způsobená škoda v Kč, uchráněné hodnoty v Kč, počet usmrcených a zraněných osob	Reálnost hrozeb pro Českou republiku
Silniční doprava: počet nehod, počet usmrcených osob, počet těžce zraněných osob, počet lehce zraněných osob	Adaptabilita na možné hrozby
11. Osobní pohoda	
Životní spokojenost	Eudaimonická pohoda
Prožívané emoce	Osobnostní rysy

Legenda: Šedé pozadí značí subjektivní ukazatel. Červený text značí neexistenci výchozí hodnoty dat a případně dokonce absenci metodiky jejich sběru. Fialový text značí nižší frekvenci sběru než jednou za dva roky.

Zdroj: Maussenová a kol. 2018, vlastní úprava

Příloha 7 Seznam indexů a ukazatelů pro výpočet kvality života v ORP ČR

Oblast	Sledovaný index	Sledovaný ukazatel	Váha
Zdraví a životní prostředí	Index praktických lékařů	Počet ordinací praktických lékařů, které se nacházejí přímo na území obce vztažený na počet obyvatel.	1,45%
		Počet ordinací praktických lékařů, které se nacházejí v dojezdové vzdálenosti do 30 min. od radnice obce.	1,45%
	Index dětských lékařů	Počet ordinací dětských lékařů, které se nacházejí přímo na území obce vztažený na počet obyvatel.	1,45%
		Počet ordinací dětských lékařů, které se nacházejí v dojezdové vzdálenosti do 30 minut od radnice obce.	1,45%
	Index dojezdu do nemocnice	Doba nezbytná pro dojetí k nejbližší nemocnici či fakultní nemocnici při plynulém provozu.	2,30%
	Index lékáren	Počet lékáren, které se nacházejí přímo na území obce vztažený na počet obyvatel.	1,75%
		Počet lékáren, které se nacházejí v dojezdové vzdálenosti do 30 minut od radnice obce.	1,75%
	Index průměrné délky života	Průměrná naděje dožití při narození u mužů ve správním obvodu obce s rozšířenou působností.	5,00%
		Průměrná naděje dožití při narození u žen ve správním obvodu obce s rozšířenou působností.	5,00%
	Index znečištění ovzduší	Průměrná koncentrace polétavých prachových částic PM 10 ve vzduchu na území obce.	2,90%
		Průměrná koncentrace polétavých prachových částic PM 2,5 ve vzduchu na území obce.	2,90%
	Index znečišťovatelů	Počet firem, u kterých byly zaznamenány úniky škodlivých látek do životního prostředí v okruhu 30 kilometrů od radnice obce (váženo dle škodlivosti).	4,10%
	Index chráněných území	Součet celkové plochy maloplošných a velkoplošných zvláštně chráněných území a smluvně chráněných území v okruhu 30 kilometrů od radnice obce.	1,80%
Materiální zabezpečení a vzdělání	Index nezaměstnanosti	Průměrný podíl nezaměstnaných osob v ORP (% dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15 – 64 let registrovaných na Úřadu práce ze všech obyvatel ve stejném věku)	6,70%
	Index nabídky pracovních míst na pracovních portálech	Počet pracovních nabídek v okruhu 30 kilometrů od radnice obce nabízených na pracovních portálech, vztažený na počet nezaměstnaných osob ve věku 15-64 let registrovaných na Úřadu práce v této oblasti.	4,00%
	Index nabídky pracovních míst na Úřadu práce	Počet pracovních nabídek v okruhu 30 kilometrů od radnice obce nabízených na ÚP, vztažený na počet nezaměstnaných osob ve věku 15-64 let registrovaných na ÚP v této oblasti.	2,70%
	Index finanční dostupnosti bydlení	Průměrná transakční cena za metr čtvereční bytů na území obce vztažená k průměrné hrubé mzdě v kraji dané obce.	5,80%
	Index hmotné nouze	Počet vyplacených příspěvků na živobytí v obci vztažený na počet obyvatel.	1,45%
		Počet vyplacených doplatků na bydlení v obci vztažený na počet obyvatel.	1,45%

	Index exekucí	Počet obyvatel obce v exekuci vztažený na celkový počet obyvatel.	2,90%
	Index kapacity mateřských škol	Celkový součet povolených cílových kapacit mateřských škol ve správním obvodu obce vztažený k celkovému počtu dětí ve věku 3 až 5 let.	3,30%
	Index kapacity základních škol	Celkový součet povolených cílových kapacit základních škol ve správním obvodu obce vztažený k celkovému počtu dětí ve věku 6 až 14 let.	1,70%
	Index kvalitních středních škol	Podíl kvalitních středních škol na celkovém počtu středních škol na území obce.	1,65%
		Počet kvalitních středních škol, které se nacházejí v dojezdové vzdálenosti do 30 minut od radnice obce.	1,65%
Vztahy a služby	Index supermarketů	Počet prodejen, které se nacházejí přímo na území obce vztažený na počet obyvatel.	1,50%
		Počet prodejen, které se nacházejí v dojezdové vzdálenosti do 30 minut od radnice obce.	1,50%
	Index bankomatů	Počet bankomatů, které se nacházejí přímo na území obce vztažený na počet obyvatel.	1,00%
		Počet bankomatů, které se nacházejí v dojezdové vzdálenosti do 30 minut od radnice obce.	1,00%
	Index restaurací	Počet restaurací, které se nacházejí přímo na území obce vztažený na počet obyvatel.	1,50%
		Počet restaurací, které se nacházejí v dojezdové vzdálenosti do 30 minut od radnice obce.	1,50%
	Index kin	Počet filmů promítaných v kinech, které se nacházejí přímo na území obce vztažený na počet obyvatel.	1,00%
		Počet filmů promítaných v kinech, které se nacházejí v dojezdové vzdálenosti do 30 min. od radnice obce.	1,00%
	Index silniční sítě	Rozloha území, kam je možné dojet za 30 minut autem od radnice obce.	4,20%
	Index železniční dopravy	Průměrný počet vlakových spojů osobní přepravy, které zastaví na nejfrekventovanějším nádraží v obci za jeden měsíc (jednotlivým spojům je přidělena váha dle kategorie vlaku).	4,20%
	Index sounáležitosti	Počet spolků a zájmových sdružení se sídlem na území obce vztažený na počet obyvatel.	1,70%
	Index zájmu o volby	Volební účast v obci při volbách do obecního zastupitelstva v roce 2014.	1,275%
		Volební účast v obci při volbách do krajského zastupitelstva v roce 2016.	0,425%
	Index dopravní nehodovosti	Počet dopravních nehod na území obce vztažený na počet obyvatel.	3,00%
	Index hazardu	Počet povolených technických herních zařízení na území obce vztažený na počet obyvatel.	2,00%
	Index stěhování mladých	Rozdíl počtu přistěhovalých a vystěhovalých obyvatel s trvalým nebo dlouhodobým pobytem ve věku 20 – 34 let v dané obci.	3,30%
	Index přírůstku obyvatelstva	Ukazatel je spočítán jako součet narozených a přistěhovalých obyvatel s trvalým nebo dlouhodobým pobytem mínus součet zemřelých a vystěhovalých obyvatel v obci.	3,30%

Zdroj: Obce v datech, 2018, vlastní zpracování

Příloha 8 Ukázky výstupu kontingenční tabulky

	Nespokojení se vším					Nespokojení (s prací, politikou a životní úrovní)					Spokojení se vším				
Národní socioekonomická klasifikace	Četnost	+/–	ř.% sk.	s.% sk.	Index	Četnost	+/–	ř.% sk.	s.% sk.	Index	Četnost	+/–	ř.% sk.	s.% sk.	Index
A - nejvyšší	110,7	– – –	5,8	7,0	54,5	208,3	– – –	11,0	9,3	72,7	579,3	+	30,6	13,8	108,2
B	76,8	– – –	6,4	4,8	60,0	147,1	– –	12,3	6,6	81,5	374,1	+	31,3	8,9	110,9
C1	232,3	–	9,3	14,6	86,7	367,4	0	14,7	16,4	97,3	722,8	0	28,9	17,3	102,3
C2	272,0	0	10,1	17,1	94,0	424,4	0	15,7	19,0	104,1	787,7	0	29,2	18,8	103,3
D	395,0	0	11,1	24,9	103,2	575,8	+	16,1	25,7	106,8	978,5	0	27,4	23,4	97,0
E1	261,4	+ + +	13,2	16,4	122,9	355,7	+ + +	17,9	15,9	118,8	525,0	0	26,5	12,5	93,7
E2	150,8	+ + +	25,7	9,5	240,1	89,0	0	15,2	4,0	100,6	135,6	– –	23,1	3,2	81,9
E3 - nejnižší	90,0	+ + +	22,9	5,7	213,7	70,7	0	18,0	3,2	119,3	83,7	– –	21,3	2,0	75,5
Celkem skupina	1 589,1	0	10,7	100,0	100,0	2 238,6	0	15,1	100,0	100,0	4 186,8	0	28,2	100,0	100,0

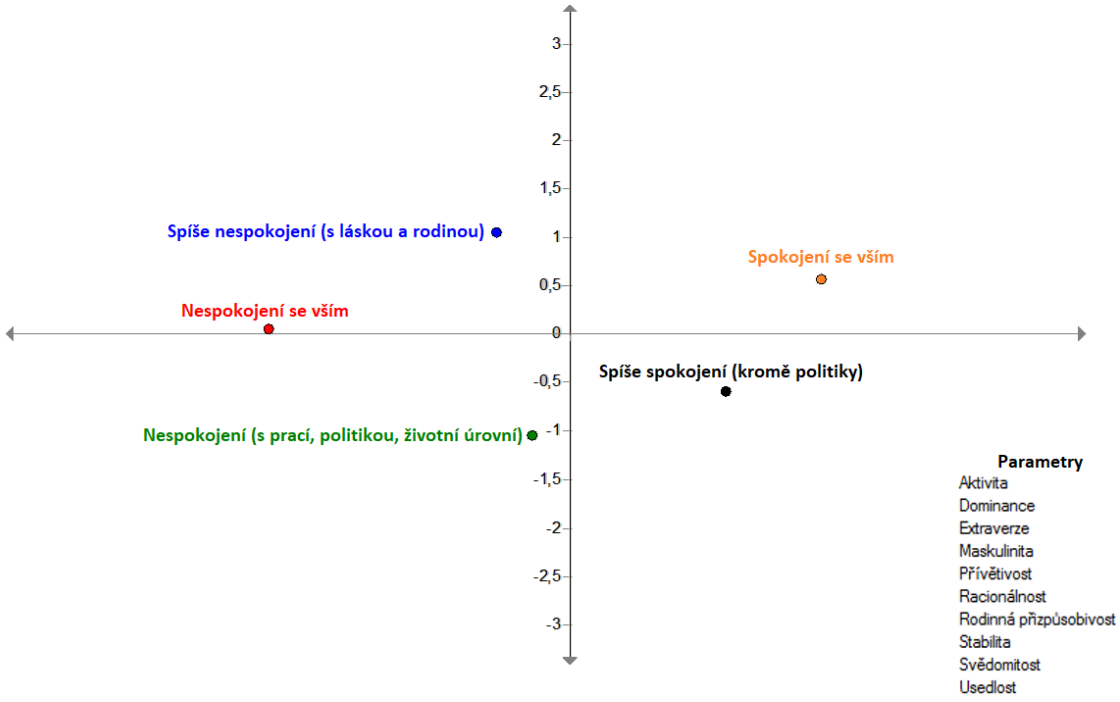
	Spíše nespokojení (s láskou a rodinou)					Spokojení (kromě politiky)					Celkem				
Národní socioekonomická klasifikace	Četnost	+/–	ř.% sk.	s.% sk.	Index	Četnost	+/–	ř.% sk.	s.% sk.	Index	Četnost	+/–	ř.% sk.	s.% sk.	Index
A - nejvyšší	394,6	–	20,8	11,8	92,1	602,9	+ + +	31,8	17,4	136,3	1 896,0	0	100,0	12,8	100,0
B	270,8	0	22,7	8,1	100,3	325,9	+ + +	27,3	9,4	116,9	1 194,8	0	100,0	8,1	100,0
C1	558,9	0	22,4	16,7	98,9	619,0	0	24,8	17,9	106,1	2 500,5	0	100,0	16,9	100,0
C2	556,1	– –	20,6	16,6	91,2	658,0	0	24,4	19,0	104,5	2 698,2	0	100,0	18,2	100,0
D	847,7	0	23,7	25,3	105,1	773,0	– –	21,7	22,4	92,8	3 570,0	0	100,0	24,1	100,0
E1	503,4	+ +	25,4	15,0	112,4	337,3	– – –	17,0	9,8	72,9	1 982,9	0	100,0	13,4	100,0
E2	133,4	0	22,8	4,0	100,8	77,2	– – –	13,2	2,2	56,4	586,0	0	100,0	4,0	100,0
E3 - nejnižší	83,1	0	21,2	2,5	93,7	65,2	– –	16,6	1,9	71,1	392,7	0	100,0	2,6	100,0
Celkem skupina	3 348,0	0	22,6	100,0	100,0	3 458,5	0	23,3	100,0	100,0	14 820,9	0	100,0	100,0	100,0

Věk respondenta (R)	Nespokojení se vším					Nespokojení (s prací, politikou a životní úrovní)					Spokojení se vším				
	Četnost	+/–	ř.% sk.	s.% sk.	Index	Četnost	+/–	ř.% sk.	s.% sk.	Index	Četnost	+/–	ř.% sk.	s.% sk.	Index
12-19 let	348,6	+ + +	27,1	10,4	120,1	228,9	– – –	17,8	6,6	76,3	1 284,7	0	100,0	8,7	100,0
20-29 let	552,3	0	23,5	16,5	104,0	571,8	0	24,3	16,5	104,2	2 351,5	0	100,0	15,9	100,0
30-39 let	549,6	– – –	18,8	16,4	83,1	814,1	+ + +	27,8	23,5	119,1	2 928,8	0	100,0	19,8	100,0
40-49 let	520,2	–	20,7	15,5	91,6	646,6	+ +	25,7	18,7	110,2	2 514,3	0	100,0	17,0	100,0
50-59 let	511,4	0	22,8	15,3	100,7	568,7	+	25,3	16,4	108,4	2 247,5	0	100,0	15,2	100,0
60-69 let	533,2	0	23,5	15,9	103,9	436,0	– – –	19,2	12,6	82,2	2 271,9	0	100,0	15,3	100,0
70-79 let	332,8	+ + +	27,2	9,9	120,5	192,4	– – –	15,7	5,6	67,5	1 222,3	0	100,0	8,2	100,0
Celkem skupina	3 348,0	0	22,6	100,0	100,0	3 458,5	0	23,3	100,0	100,0	14 820,9	0	100,0	100,0	100,0

Věk respondenta (R)	Spíše nespokojení (s láskou a rodinou)					Spokojení (kromě politiky)					Celkem				
	Četnost	+/–	ř.% sk.	s.% sk.	Index	Četnost	+/–	ř.% sk.	s.% sk.	Index	Četnost	+/–	ř.% sk.	s.% sk.	Index
12-19 let	72,6	– – –	5,7	4,6	52,7	118,3	– – –	9,2	5,3	61,0	516,3	+ + +	40,2	12,3	142,3
20-29 let	180,8	– – –	7,7	11,4	71,7	391,4	+	16,6	17,5	110,2	655,2	0	27,9	15,6	98,6
30-39 let	241,4	– – –	8,2	15,2	76,9	406,0	–	13,9	18,1	91,8	917,7	+ + +	31,3	21,9	110,9
40-49 let	270,1	0	10,7	17,0	100,2	385,9	0	15,3	17,2	101,6	691,6	0	27,5	16,5	97,4
50-59 let	291,7	+ + +	13,0	18,4	121,0	360,2	0	16,0	16,1	106,1	515,6	– – –	22,9	12,3	81,2
60-69 let	330,7	+ + +	14,6	20,8	135,8	395,9	+ + +	17,4	17,7	115,4	576,1	– – –	25,4	13,8	89,8
70-79 let	201,8	+ + +	16,5	12,7	154,0	180,9	0	14,8	8,1	98,0	314,4	–	25,7	7,5	91,0
Celkem skupina	1 589,1	0	10,7	100,0	100,0	2 238,6	0	15,1	100,0	100,0	4 186,8	0	28,2	100,0	100,0

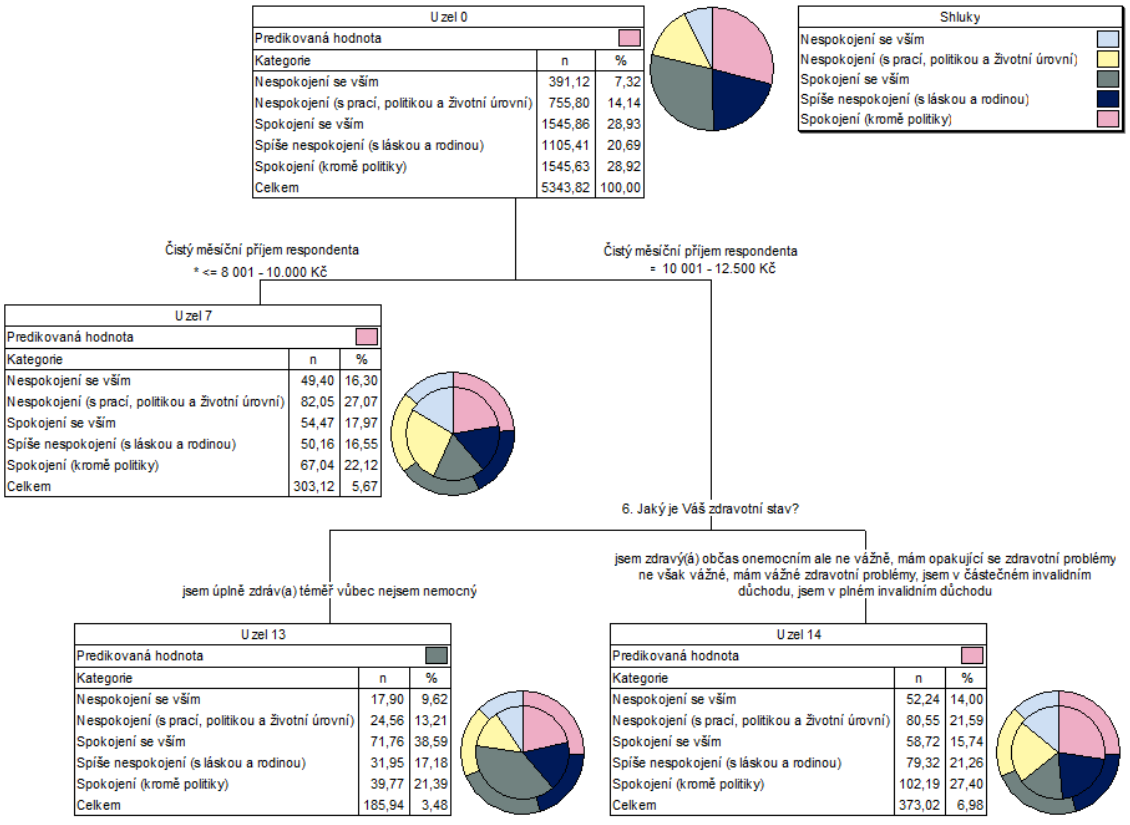
Zdroj: Median 2015, vlastní zpracování

Příloha 9 Výstup vícerozměrného škálování 5 shluků podle povahových vlastností

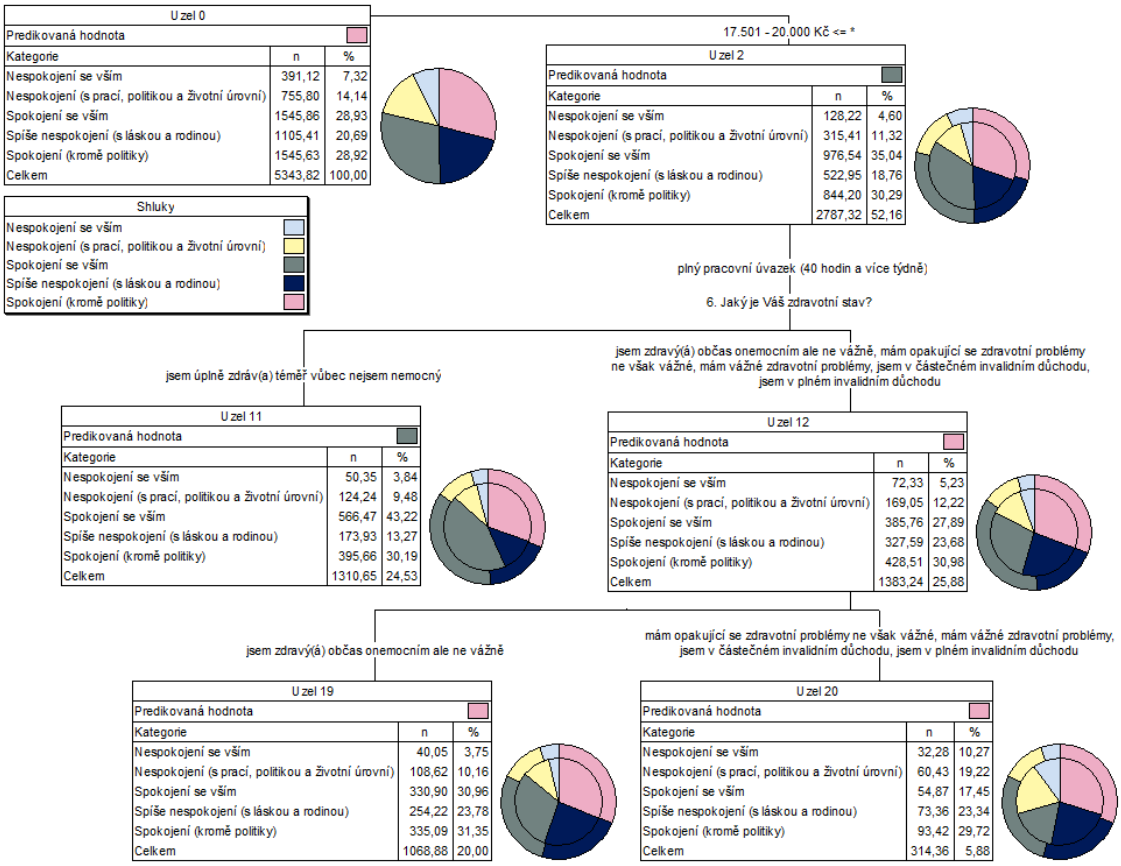
Zdroj: Median 2015, vlastní zpracování

Příloha 10 Vybrané uzly výstupu MCART analýzy (část 1)

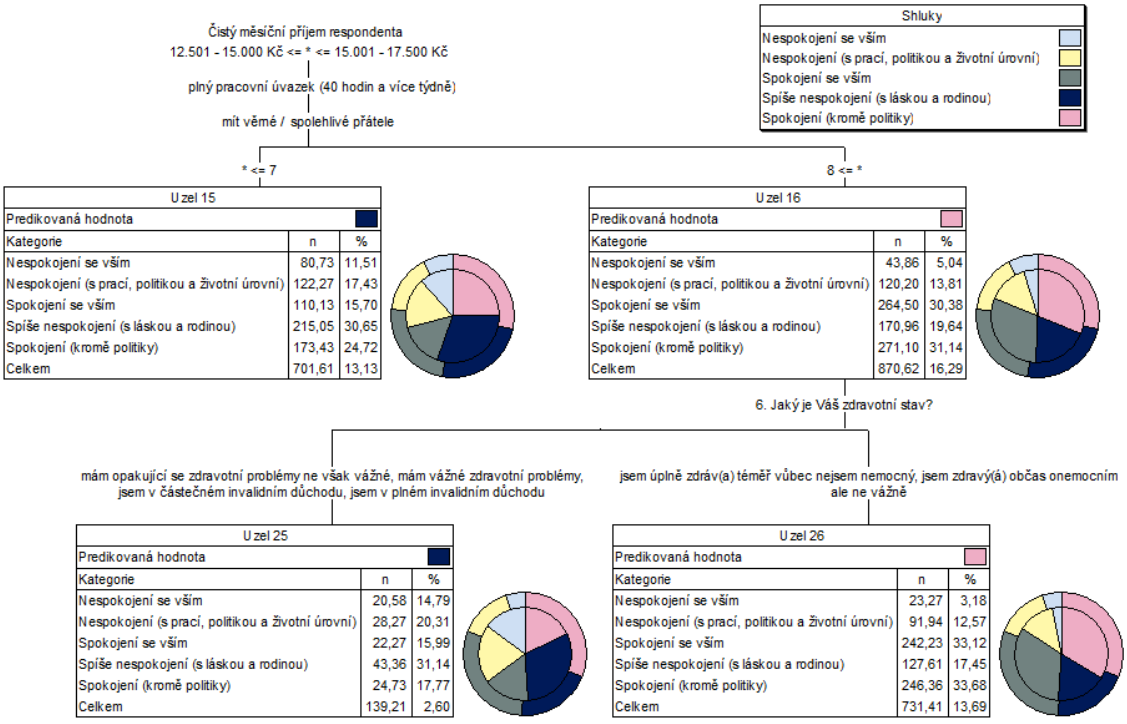
Zdroj: Median 2015, vlastní výpočet a tvorba

Příloha 11 Vybrané uzly výstupu MCART analýzy (část 2)

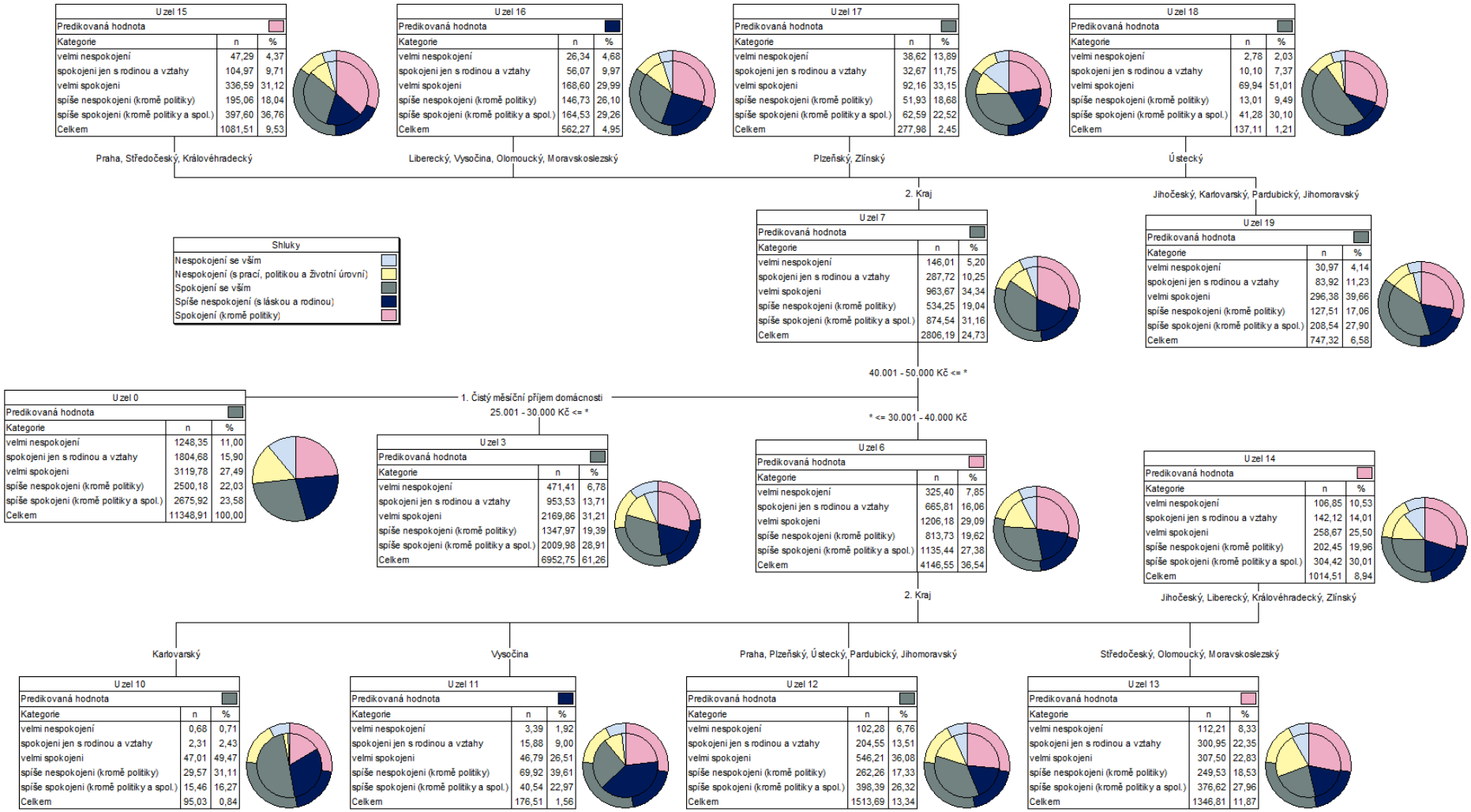
Zdroj:me2015, vlastní výpočet a tvorba

Příloha 12 Vybrané uzly výstupu MCART analýzy (část 3)

Zdroj: Median 2015, vlastní výpočet a tvorba

Příloha 13 Vybrané uzly výstupu MCART analýzy (část 4)

Zdroj: Median 2015, vlastní výpočet a tvorba